SIMONIS VEREPAEI DE EPISTOLIS LATINE CONSCRIBENDIS LIBRI V.

Denuo exactiore methodo, Schematiſmis & Scholijs illuſtrati, & acceſſione noua poſtremùm aucti.

LONDINI
Excudebat Richardus Field, impenſis Iohannis Hariſoni.
1592.

GENERALIS

ARTIS EPISTOLICÆ

LIBRORVM QVINQVE

Schematiſmus.

Liber

I. *Docet*, Quæ Artis Epiſtolicæ ſit vtilitas: Quæ Epiſtolam ſcripturi ſint officia: Quod Epiſtolarum decorum: Quæ partes, tum propriæ, tum communes.

II. *Oſtendit*, Primùm, quæ ſint præcipuæ Epiſtolarum virtutes: Tum quibus rebus hæc rectè ſcribendi facultas poſſit comparari.

III. *Tradit* vſitatiores Epiſtolarum formas ſeu ſpecies numero plus minùs octodecim.

IIII. *Complectitur* elegantiores aliquot Epiſtolam rectè exordiendi formulas.

V. *Suppeditat* aliquot Latinæ linguæ Phraſes ſelectiores, ſcripturis Epiſtolas crebro futuras vſui.

SIMON

SIMON VEREPAEVS ORNATISS. PRVDENTISSI-moq; viro, Materno Cholino, Vrbis Coloniensis ciui & Senatori, S.D.

Vamuis scirem, Maternæ Choline, vir spectantissime & integerrime, multos præstanti eruditione viros, & hoc nostro & superiori seculo, sedulam in hoc nauasse operam, vt studiosis politiorum litterarum adolescentibus viam aliquam facilem & expeditã commonstrarent, qua Epistolas Latinè politeque scribendi facultatem possent consequi: nihil tamen caussæ video, quæ ab hoc vtilissimo conatu plures adeò absterrere debeat.

Etenim, qui vel præcipui fuere huius artis scriptores, plerique omnes eò parum spectasse videntur. (quod in Artium præceptis vtiliter & rectè præscribendis primum ac præcipuum est,) vt, quæ Scholarum vsibus elaborantur, duabus his rebus commendentur, breuitate videlicet & perspicuitate: quarum studium qui neglexerunt, quantumuis elaboratè scripsisse videantur, eos tamen ipsis Institutoribus magis quàm Discipulis probari voluisse dixerim.

Aut si ea triuialibus quoque scholis, quas vocant, vsui futura voluerint, fatendum tamen, quæ iusto prolixiùs sublimiusque elucubrarint, parum conuenire imperitis adhuc & rudibus tyrunculis, sed natu tantùm grandioribus, & in humanitatis studijs longiùs progressis: Nec publicis scholarum prælectionibus esse idonea, quæ in præceptis breuitatem requirunt cum summa luce coniunctam: sed tantùm priuatæ doctorum lectioni.

Hæc ego pridem mecum reputans, dum ſcholaſticum hoc ſaxum adhuc voluerem, ſummopere tum quidem exoptabam, huiuſmodi Methodum aliquam diuulgari, quæ neceſſarias artis Epiſtolicæ præceptiones breuiter & apertè complecteretur.

Sed diuturna expectatione fatigatus, omníque iam ſpe deſtitutus, cœpi ipſe tandem huius rei facere periculum, & ex elaboratis doctorum elucubrationibus, quæ huc magis apta videbantur, ſtudiosè hinc inde collegi, & in methodum redegi tyronum ætati maximè conuenientem: eóque ſpectat, quòd tres primos libellos, dialogi in morem (quæ docendi ratio rudiorum captui valdè congruens videtur) per quæſtiunculas digeſtos explicaui.

Hanc igitur Methodum iam abſolutam dum Antuerpienſium Typographus ſemel aut iterum prælo ſubiecíſſet, & breui diſtractis exemplaribus, à ſcholis etiam plura requirerentur: illo ceſſante, tu cupidis ſtudioſorum votis ſatisfactum volens, expetiſti à me, vt huius elucubrationis noſtræ exemplar ad te mitterem caſtigatius, tuis iſtic typis excudendum.

Quæ equidem in re ita libenter poſtulationi tuæ acquieui, vt etiam plurimum gauiſus fuerim, abs te amico noſtri cum primis ſtudioſo, occaſionem offerri, qua propenſiſſimæ tuæ erga me voluntati, mutuo aliquo gratitudinis officio poſſem exparte reſpondere. Conduplicaſti interim hoc mihi gaudium, dum nuperrimè ſignificares, editionem eiuſdem libelli iam denuo parare te alteram; mitteremque proinde, ſi quid ad eum expoliendum adiectum cuperem.

Ego verò optime & amiciſſime Choline, vt tibi morem gererem, vt ſimul puerilium ſtudiorum commodis inſeruirem, ſic ad incudem & limam hos libellos reuocaui, vt ſi cum prioribus conferantur, facilè à quouis poſſit intelligi mihi in ea re nec ſtudium, nec diligentiam defuiſſe.

Quædam mutaui, aut expoliui, paucíſque aliquando ſublatis, plura eorum loco ſubſtitui: multa Schematiſmis, & ſcholijs elucidaui; nonnulla in methodum redegi, puerilibus annis & ſtudijs magis congruentem; & in his omnibus præcipuam hanc operam dedi, vt huiuſmodi Præceptiones grata aliqua tum breuitate, tum perſpicuitate puerilium ſcholarum ſtudijs, quoad res ipſa pateretur, attemperarem; quas vbi tyrones vſu & exercitatione iam ſatis triuiſſent, tum demum illos qui hæc fuſiùs tractarunt, Brandolinum, Pilortium, Macropedium, vel alios, ſi videbitur expedire, vtiliter legent,

quos

quos tum lectione priuata, vel absque doctoris opera facillimè assequentur.

Tibi verò, optime Choline, nouam hanc libri formam & accessionem denuo inscriptam ac dedicatam offero, vt sit perpetuum beneuolentiæ erga me tuæ, & singularis nostræ erga te obseruantiæ monumentum.

Tu verò satage, vt hæc eadem puerilium scholarum vsibus sic adornes & commendes tum industria tua, tum operarum tuarum accurata diligentia, vt hinc quàm vberrimos fructus consequantur huius artis studiosi. Bene vale, & Verepædium tibi addictissimum, amore tuo prosequi, quod facis, perge. Siluæ-ducis. Quarto Kalendas Ianuarij, anni partæ salutis CIↃ. IↃ. LXXXVI.

NICOLAVS OVDAERDVS I. C. Ad lectorem.

ABsenti possit conceptum mentis vt absens
Exprimere, & tanquam cominus ore loqui,
Præstitit is, primus qui consignare tabellis,
Edocuitq; nouis fingere verba notis.
Artis Epistolicæ prima hinc manauit origo,
Quæ facta est varijs auctior inde modis.
Principióque rudis (rudia vt ferme omnia prima)
Paullatim plenæ fluxit in artis opus.
Ad quam si facili Methodo deducier optas,
Scribere Litterulas & cupis omne genus,
Nil opus est frustra cæcis an fractibus erres,
Sollicitè quæras quósue sequare duces,
En tibi sudauit Verepæi cura libellum,
Qui faciet votis vt potiare tuis,
Æquaq; vt inuenias, si non maiora cupitis,
Vsque adeò cunctis commodat ille manus.

Saluæ-ducis. cIↃ. IↃ. LXXXV.

IVS LAude COroNat.

ÆGI-

ÆGIDIVS VLIGERVS BRVGENSIS, AD SIMONEM VEREPAEVM.

BErmulti docuere libris, qua lege modóque
Littera conscribi debeat omne genus.
Horum alijs alij meliùs præcepta dedere, Viues, Macropedius, Brãdolinus.
Gloria præ reliquis sed tibi Roche datur. Roch. Perusinus.
Forsan at omne feret punctum, si prodeat olim,
Pontane, egregium quod meditaris opus. Iac. Pontanus.
Hunc præuerte, ferens iterum, Verepae, sub auras
Reddidit incudi quem tua dextra librum.
Quo de materia, quæcunque oblata sit, aptè
Scribere ad absentes verba ferenda doces.
Intactum linquens nihil, omnia tradis, ad artem
Hanc perdiscendam quæ tenuisse decet.
Te sanè genitrix feliciter edidit orbi, Varia scripta Verepæi.
Cuius ab ingenio commoda multa fluunt.
Commoda multa fluunt cunctis, discrimine nullo Institutionũ scholasticarũ libri tres
Ætatis, sexus, ordinis, atque loci.
Instituis ludi tenera cum pube Magistros, Grammaticæ libri V.
Vtiliterq́; sui muneris ambo mones.
Grammaticæ leges plenè describis: & vsum De Tropis & schematibus. I.
Ostendis facilem Schematis atque Tropi.
Quæ sit Verborum, quæ Rerum copia monstras. De Verborum & rerũ copia I.
Ingenuis pueros moribus esse facis. De ingenuis scholasticorũ morib. I.
Horum etiam linguam Phrasibus, Verbisq́; Latinis Latinæ linguę progymnasmatum lib. III.
Exornas, quo rem nomine quamque vocent.
A IESV dictos celebras, ipsumq́; Parentem Societatis nominis Iesu illustratio.
Loiolam. Et Chronici perbreue texis opus.
Tradis item sacras preculas, alioq́; libello

Tria opuscula Precationum. Selectæ, Liturgicæ, Enchiridion.

Collectas vigili hinc inde labore Preces.
Quas lingua scriptas Latia, patrióue Brabantus,
Gallus, Iber, Italus, Teutonus, ore legit.
Macte tuo studio, pietate, & acumine mentis,
Et scriptis alios perge iuuare tuis.

Ex Castro Helmondano.

cIↃ. IↃ. xxc.

EIVSDEM OGDOASTICHON; quo de amicitia cum Verepæo contracta gloriatur.

O Me felicem, natumq; fauentillus astris,
Copia cernendi quòd mihi facta tui.
Copia facta tui profugi, tutoq; recepti
Helmondæ paucos, mi Verepæe, dies.
Cernere non tantùm licuit, sed adire, tuaq;
Voce etiam viua, colloquioq; frui.
Nec sermone frui tantùm, sed iungere dextras,
Pangere & æternum fœdus amicitiæ.

SIMON

SIMON VEREPÆVS BENEVOLO LECTORI S.

EMISSVRVS in lucem, hanc de Epistolis Latinè scribendis lucubrationem, quam superioribus annis hinc inde collegeram in vsum aliquot studiosorum adolescentum, quos Hiluarenbecæ, in agro Buscoducensi, instituendos curabat eo loci Decanus Henricus Verepæus, meus frater, admonendum te duxi, Lector beneuole, quamobrem in his Epistolicis Præceptis præscribendis à doctis quibusdam viris in nonnullis dissentiam, & recentium quorundam industriam secutus, nonnulla longè aliter tradam quàm cæteri.

Causam verò, ne diutius te remorer, paucis accipe. Illud apud omnes indubitatum, Epistolarum compositionem certum aliquod requirere artificium, quod ex Rhetorum commentarijs non minima ex parte nobis mutuandum sit.

Sed tamen in Epistolis artificium hoc multo est astrictius, & minùs elaboratum, quàm quod Rhetores præscribunt in Orationibus ijs adhibendum, quæ in Foro, Curia, vel Senatu haberi consueuerunt; quæ suis debent constare partibus, quas & certo rerum dicendarum ordine, figuris, coloribus, & exornationibus Rhetoricis distingui & illuminari oportet.

Atque hac de causa Rhetores, vt huiusmodi futuros Oratores rectè ad dicendum informarent, tam multa in libris suis præceperunt de Inuentione, Dispositione, & Elocutione, De orationis Rhetoricæ partibus, De generibus causarum & statibus, De ornamentis elocutionis, figuris, periodis, orationis solutæ numeris, & id genus multis alijs: quæ vt Rhetoricæ sunt professionis, sic prætermitti ab illis nequaquam debuerunt.

Sed Epiſtola, cùm ſit abſentium amicorum veluti quidam internuntius, mittaturque plurimùm ad amicos & familiares, vt agat cum illis de quotidianis ipſorum rebus & negotijs, apertè docemur, Epiſtolam debere eſſe imaginem quandam ſermonis noſtri quotidiani, domeſtici, & familiaris.

Ergo quo ſimplicior fuerit Epiſtola, magiſque verbis contexta quotidianis, & vulgo tritis; eo ipſa ornatior fuerit, & laude dignior. Idem ſentit ad Lucillum ſcribens Seneca: Qualis, inquit, ſermo meus eſſet, ſi vnà ſederemus aut ambularemus, illaboratus & facilis, tales eſſe epiſtolas mea volo.

Ad hunc porrò locum magis illuſtrandum conferent non parum quæ Paulus Manutius ſcribit Epiſtola quarta, libri ſecundi: Non ſoleo, inquit, ſtudioſius epiſtolas elaborare. Primùm quia ſi quid ſcribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto. Odi illa nimis ambitioſa, conſtructa verbis & ſententijs exquiſitis.

Et infrà: Imitetur Epiſtola ſermonem; excurrat liberè, nullis aſtricta legibus, & ſuauem quandam perfecta non indignam amicitia negligentiam præ ſe ferat: Alioquin officium ſcribendi ſæpe inter abſentes neceſſarium, gratum quidem ſemper, iniucundum & graue nimis accurata reddit induſtria.

Ex quibus apertè conſtat, Epiſtolam ſcripturis non tam multis eſſe opus, atque plerique ſcriptores præceperunt, qui, quaſi Epiſtola ab oratione Oratoria nihil, aut certè minimùm differat, artem hanc Epiſtolicam reddiderunt nimis impeditam ac difficilem, qui ob id à doctis quibuſdam notati & grauiter reprehenſi ſunt.

Hæc igitur vt nonnihil moderemur, in primis Rhetoricam illam bene longam & laborioſam de generibus cauſarum traditionem, quæ paucis aut breuiter perſtringi non poteſt, ex ſuis fontibus ſeu Rhetorum præceptionibus petendam, hîc omittemus.

Adhæc tria illa, Inuentio, Diſpoſitio, & Elocutio, quæ propriè ad officium ſpectant Oratorum, hîc obiter tantùm & paucis perſtringentur.

Sex verò partes illæ orationis Rhetoricæ, Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio, vix vnquam omnes in vlla Epiſtola ſunt vſui, ſed interdum duæ vel tres, vt plurimum quatuor, rarò plures adhibentur.

Exordium & Narratio aliquando, Concluſio pænè nunquam abeſſe poteſt. Tres reliquæ adhibentur rariſſimè in Epiſtolis præ-

præsertim ad familiares. quid igitur necesse de his, cum magna temporis & laboris iactura, tam accuratè disserere?

Quod attinet postremò ad Elocutionis ornamenta, quæ præcipuè consistunt in aptis iuncturis litterarum, in Periodis, Numeris, & Figuris; de his, quòd Rhetoricæ ferè consideratio-nis sint, & raro in Epistolis vsui, vel nihil præcipiendum, vel certè paucissimis ea verbis esse comprehendẽda, nonnulli eruditione iudicioque præstantes viri existimant.

Quibus proinde vel prætermissis, vel tantùm paucis & obiter explicatis, de iis potissimùm in hoc opere agemus, quæ ad scribendas Epistolas sunt quàm maximè necessaria. Cuiusmodi ferè sunt ea, quæ tribus his prioribus libellis aperta facilique methodo, quàm potuere breuissimè perstringuntur.

Si quis harum verò rerum longiorem tractationem desideret, Lippum consulat Brandolinum, qui de arte scribendi multa doctè & luculenter conscripsit. Bene vale Lector beneuole, & hanc operam nostram, publicæ vtilitatis studio à nobis susceptam, boni consule. Helmondæ, Anno partæ salutis cIↄ Iↄ xxc. xv. Kal. Sept.

LIBRI. I.

SCHEMATISMVS.

Libro I. docetur

- *Quid sit Epistola, Vnde dicatur, Et ad quid primùm inuenta.*
- *Geminus artis Epistolicæ vsus.*
  - *Lectio,*
  - *&*
  - *Scriptio.*
- *Tria Epistolam scripturi officia.*
  - *Inuentio.*
  - *Dispositio.*
  - *Elocutio.*
- *Epistolarum decorum consistens in consideratione.*
  - *Quis,*
  - *Cui,*
  - *Quid* — *scribat.*
- *Epistolarum Partes:*
  - *Propriæ solis Epistolis.*
    - *Salutatio*
    - *Valedictio*
    - *Inscriptio.*
  - *Quæ in Epistolis omitti numquam possunt.*
  - *Communes cum orationibus Oratorum.*
    - *Exordium.*
    - *Narratio.*
    - *Conclusio.*
  - *Nec omnes semper in Epistolis necessariæ.*
- *Superiorum Partium dispositio.*
  - *Salutatio.*
  - *Exordium.*
  - *Narratio.*
  - *Conclusio.*
  - *Valedictio,*
  - *Inscriptio.*

Quid est Epistola?

EPISTOLA est sermo absentis ad absentem, de re aliqua ad ipsorum sæpè alterum, vel utrumque pertinente.

Epistola vnde dicitur?

Epistola vox est Græca quidem, sed longo doctorum usu Latinitate donata.

Dicitur autem à Græco verbo Επιςέλλω, *quod Latinè mitto significat, quòd ad absentes mittatur.*

Hinc Epistolium diminutiuũ, hoc est, parua Epistola.

Latinis etiam dicitur Litteræ litterarum pluraliter tantùm in oratione soluta.

In carmine verò frequenter etiam Littera litteræ numero singulari legitur.

Epistolographus Græcis dicitur, qui scribit Epistolas: Grammatophorus verò, & Latinè Tabellarius, qui eas perfert.

Epistola ad quid primùm inuenta?

Epistolarum vsus.

Ex eius hoc intelligitur definitione, videlicet vt per eã absentes certiores faceremus de rebus, quas eos scire, ipsorum, vel nostra, vel aliorum interest: qui præcipuus Epistolarum vsus est.

Quonam hæc ars Epistola confert?

Rectè tu ictbuc sciscitaris, nam libentiùs, & penè aliqua cum voluptate ad discimus, quæ magno nobis vsui futura intelligimus.

Huius artis vtilitas.

Virtis Epistolicæ fructus percipitur in { *Lectione,* / *&* / *Scriptione.* }

Dic isthæc explanatiùs.

1. Primùm, *qui artem hanc Epistolicam siue rectè scribendi didicerunt, maiore cum iudicio, & vberiore fructu, tum etiam fere aliqua cum voluptate, doctorum hominum, seu veterum seu recentium, Epistolas legunt.*

2. Deinde, *multa Epistolarum doctorum hominum, præsertim verò Ciceronis, lectione hoc consequentur, vt ipsi non solùm promptiùs & expeditiùs scribant quàm cæteri; sed etiam doctiùs, venustiúsque & elegantiùs, quàm qui ducem sequuntur solam naturam.*

3. Adhæc, *qui in his Præceptis vel mediocriter exercitati fuerint, multo paratiores venient ad ipsa dicendi præcepta, & conficiendas Declamationes.*

4. Et postremò *ad ipsas etiam serias orationes, quibus grauiores tractantur & explicantur controuersiæ, in Senatu, vel Curia, vel apud Principes, Reges, & Imperatores.*

Sunt igitur hæc præcepta, quamuis fortasse superuacanea nonnullis videri possint, diligenti studio examinanda & ediscenda.

Quod est Epistolam scripturi officium?

Officium Epistolophi.

Illud versatur circa hæc tria:
- *Inuentionem.*
- *Dispositionem.*
- *Elocutionem.*

Quæ est Epistolica Inuentio?

Inuentio.

Inuentio *Epistolæ, est earum rerum, quas sumus Epistola conscripturi, excogitatio. quam ipsam tamen nobis ferè suggerunt tempora, siue quotidiana vitæ negotia & necessitates, & hinc inde oblatæ variæ scribendi occasiones.*

Quo fit, vt hæc Inuentio non tam artis sit, quàm prudentiæ, quæ paritur ingenio, iudicio, & rerum multarum vsu.

Ab

Ab ipsa tamen arte licet perfici non queat, multum tamen potest adiuuari, vt paulo pòst ostensuri sumus.

Quid est Dispositio?

Dispositio *est, qua res inuentæ apto & congruenti ordine, quasi in acie milites, disponuntur, considerando nimirum quid initio, quid in medio, quid congruentiùs in fine collocetur.* Dispositio.

Qua tamen in re, præsertim in ijs Epistolis qua de rebus scribuntur quotidianis & domesticis, aut ad amicos & familiares, non magnopere laborandum est, quòd in familiari & quotidiano sermone, cuius Epistola vt nuncius est, ita quoque similis esse debet, dispositionis & ordinis nulla habeatur ratio.

Et ordinem ita neglexit in Epistolis ad familiares Cicero, vt se ad Atticum scribere dicat, quidquid in buccam, & alio loco, quidquid primùm in buccam venerit.

Quid est Elocutio?

Elocutio *est, qua res inuentas & suo quasque loco dispositas, Latinè, planè, & ornatè efferimus.* Elocutio.

Quæ partim in singulis spectatur verbis, partim in coniunctis seu sententijs, non secus quàm fit in ipsis ædificijs, in quibus nunc singulæ partes separatim probantur, nunc verò in vnum coniunctæ.

Sed de Elocutionis ornamentis, quantum hæc ars requirit Epistolica, quæ parum his ornamentis vtendum præcipit, paucis agemus infrà libro secundo. Prosequamur nunc quæ huic magis seruiunt loco.

Quæ est optima Epistolam scribendi ratio?

Optimam hanc esse existimo, vt Epistolam scripturus diligenter inspiciat & obseruet Epistolarum decorum, quod in his tribus consistit Epistolarum Attributis seu Circumstantijs. Epistolæ Attributa.

Quis scribat, Cui scribat, Quid scribat.

Iisque diligenter consideratis & perspectis, Epistola iam tota accommodetur.

Epistolarum decorum.

Velim hoc Epistolarum decorum paulo fusiùs explices.

Quis scribat.

Quis scribat.

HOc est, Notus ne illi cui scribat, an ignotus: Amicus, an inimicus.

Par illi, an impar, genere, fortunis, ætate, eruditione, &c.

Cui scribat.

Cui scribat.

Hic quinque considerantur: Natura, Fortuna, Studium, Dignitas, & Affectio.

In natura *spectantur hæc tria:*

Sexus, *Vir, an mulier: Filius, an filia.*

Ætas, *Puer, an adolescens: Vir, an senex.*

Natio, *Germanus, an Gallus.*

In fortuna *hæc consideranda:*

Vitæ status, *Seruus, an liber.*

Natales, *Nobilis, an ignobilis,*

Existimatio, *Clarus, an obscurus.*

Opes, *Diues, an pauper.*

In Studio *aduertendum:*

Ars Liberalis, Grammatica, Dialectica, &c.

An Illiberalis, Sartoria, Sutoria.

In Dignitate, *Personæ qualitas.*

Sacra, an profana: Pontifex, an Rex.

Perpetua, an ad tempus: vt Princeps, an Prætor, &c.

In Affectione *hæc spectantur:*

Notitia, *Ciuis, an peregrinus.*

Beneuolentia, *Amicus, an inicus.*

Coniunctio, *Cognatus, an affinis.*

Officia, *Bene, an malè de te meritus.*

Quid

Quid scribat.

Hoc est Scripturo Epistolam accuratè inspiciendum est Argumentũ seu materia Epistolæ, & res ipsæ, de quibus velit scribere.

Cum enim materia multiplex sit, magnam requirit scribendi varietatem.

Certum verò est, Ciceronem scripturum Epistolam, istud Epistolarum decorum deligenter considerasse:

Et accuratius multo ad doctos scripsisse, quam ad indoctos: Ad familiarissimos aliter, vt ad Atticũ, quam ad minus familiares:

Rursus aliter scripsisse de re publica, aliter de priuata: Aliter de rebus seriis, aliter de iocosis. quæ consideratio ad Epistolarum Decorum inprimis spectat.

Sed hæc iam satis pro operis nostri instituto,

Auspicemur nunc igitur ipsam Epistolam:

Et initio, quæ eius sint Partes, inquiramus

Epistolarum igitur quæ sunt partes?

Diuersæ Epistolarum partes.

Partes obserua duplicis esse generis. Aliæ enim Propriæ sunt, & Epistolis omnibus necessariæ, vt Salutatio, Valedictio, & Inscriptio.

Aliæ vero Cõmunes, vt Exordiũ Narratio, & Conclusio quæ vt orationibus maximè conueniunt, ex scholis Rhetorum huc transferuntur, & in Epistolis non semper necessariæ sunt, sed earum interdum vna aut altera adhibetur.

Nam cũ ad familiares scribimus, aut vna de re sæpius frequenter absque vllo Exordio, ab ipsa re initiũ capimus,

Et vel sola Narratione, Petitione, Admonitione, Accusatione vel Purgatione & Conclusione, (quæ abesse vix potest) Epistola tota absoluitur.

Has partes, si placet paucis expone.

Faciam, idq́ eo scilicet ordine, quo in Epistolis collo-

cantur: ac tum omissis, quas diximus communes, ut minus necessarijs, tres reliquas, quæ Epistolarum sunt propriæ, latius ac dilucidius explanabo.

Epistolarum partes hoc ordine disponuntur.
- Salutatio.
- *Exordium.*
- *Narratio.*
- *Conclusio.*
- Valedictio.
- Inscriptio.

Quid est Salutatio?

Salutatio. Salutatio *est Epistolæ initium, quo in primo quasi congressu absenti salutem nunciamus.*

Hæc duabus de causis nunquam omitti potest: Vel, quod homines in primo congressu se mutuò salutent, & hominum mores Epistola debeat imitari: Vel, quòd hac quisque ratione, suam erga amicum declaret voluntatem, & ipsius gratiam inire nitatur. qua de re latius paulo inferius.

Quid est Exordium?

Exordium. Exordium *est prima Epistolæ pars, quæ Salutationem sequitur, qua eius, ad quem scribitur, præparatur animus ad amicè, attentè, & intelligenter, ea quæ scribuntur, aduertendum.*

Hoc autem Exordium tribus commendatur.

Primùm, quòd ita subiectæ seruit materiæ, & causæ præsenti, ut ex ea veluti natum videatur.

Deinde, quòd nec longius, nec breuius fuerit, quàm res ipsa, & materia postulat.

Postremò, quòd non est nimis apparatum, sed modestum & verecundum, ut nihil tædij vel suspicionis lectori adferat.

Narratio quid est?

Narratio. Narratio *(quæ rarior est in Epistolis quàm Exordium) est,*

est, qua breuiter, dilucidè, & probabiliter explicamus, quæ nos causa ad scribendum impulerit.

Hæc debet esse breuis, propter memoriam, quæ facilè labitur.

Dilucida, proprijs scilicet & vsitatis verbis explicata, propter intelligentiam.

Et probabilis, seu verisimilis, vt lectori fidem faciat.

Quæ dicitur Conclusio?

Conclusio.

Conclusio *est Epistolæ terminus, quo frequenter lectoris animum, ad id quod petimus, nititur quàm maximè commouere.*

In hac, si quam rem magnam petieris ab amico, aut graue & arduum quid volueris ipsi persuadere, fit interdum argumentorum repetitio, qua res dispersæ reminiscendi causa in vnum locum reuocantur, & quasi sub aspectum subijciuntur.

Quæ est Valedictio?

Valedictio.

Valedictio *est, qua post Epistolæ conclusionem precamur alteri prosperam valetudinem, qua in hac vita nihil melius, nihil optabilius alteri precari potes.*

Quò enim diuitiæ, quò forma, quò cætera valent, si infirma, afflicta, & desperata est valetudo?

Hæc etiam, quemadmodum salutatio, ex hominũ congressu ac sermone ad Epistolam translata est: & vt ante omnia congredientem, ita post omnia discedentem alteri salutem precari, cuiusdam humanitatis, faustiq; omnis argumentum est, & omitti propterea numquam potest.

Vt igitur Salutatio orditur Epistolam, ita Valedictio eandem concludit.

Quid Inscriptio?

Inscriptio.

Inscriptio *(Græcis Epigraphe, vulgo Superscriptio dicitur) est, quæ in summo Epistolæ iam obsignatæ ponitur.*

Constat verò nomine & cognomine eius, cui mittetur, cum titulo honoris, seu dignitatis, & congruēti Epitheto.

Postremò & locus adscribitur, in quo versatur ille cui reddetur Epistola.

Sed quoniam de Inscriptione pluribus acturi sumus infrà; quæ in eadem præscribuntur tunc cauenda, tum obseruanda, in eundem quoque locum reijciemus.

Absolutis iam paucis & generatim singularum Epistolarum partibus, age, quod promisimus de Salutatione, Exordio, Valedictione & Inscriptione, quod est reliquum absoluamus.

DE SALVTATIONE.

Quæ est aptissima Salutationis formula?

Quæ conuenientissima salutandi forma.

Aliter olim veteres salutabant, aliter nunc recentiores nonnulli.

Sed ego aptissimam & optimam iudico salutandi rationem, quæ ad veteram salutandi morem simpliciter & paucis verbis expressa est.

De vtraque tamen agamus breuiter.

Veteres hoc modo Salutationē scribebāt in tertia persona.

Principio, qui scribebat, suum casu Recto ponebat nomen, (qua voca prænomen, quo nos iam nō vtimur, cognomen & agnomen etiam intellige.)

Deinde iungebantur hæ litteræ, S.P.D. quæ significant, Salutem plurimam dicit.

Tum eius ad quem scribebatur prænomen, nomen, & cognomen casu Datiuo apponebantur, hoc modo:

M.T. Cicero S.D. M. Terentio Varroni.

Vel sic:

M.T. Cicero M. Terentio Varroni S.P.D.

Vel sic:

M.T. Cicero. M. Terentio Varroni S.D.P.

Cum

Cùm verò scribebant ad perfamiliarem, vel ad eundem sæpius, satis erat vtrobique nomen ponere cum litera S.

Cicero Attico S. Sulpitius Ciceroni S.

Licétne eius. cui scribitnr, nomini adiungere aliquod Adiectiuum?

Veteres, cùm ad vxores, liberos, propinquos, aut valde dilectos scribebant, adijciebant frequenter pronomen, Suus, hoc modo: Pronomen Suus.

M.T. Cicero { Terentiæ suæ. S. / Tulliæ suæ S. / Tironi suo S.

Ergo & nobis sic scribere licuerit, præsertim ad amicos & familiares.

Verepæus Plantino suo S.

Bellerus suo Verepæo S.

Idq; eo magis, quòd Quintiliani & Plinij temporibus mos cœperit recipi, vt omnibus ferè, nisi apertè essent inimici, adderetur Suus:

Quod vel Martialis testimonio luce clariùs constare potest, qui sic scribit de charta Epistolari:

Seu leuiter noto, seu charo missa sodali,
Omnes ista suos charta vocare solet.

Præter Pronomen apponiturne aliud Adiectiuū?

Aliud adiectiuum.

Inuenias nonnunquam adiuncta etiam alia adiectiua.

Cicero pater suauissimæ filiæ Tulliolæ S.D.

Tullius Tironi humaniss. & optimo S.D.

Cicero fil. Tironi suo dulcissimo S.P.D.

Cicero matri optimæ, & suauiss. sorori S.P.D.

Horum exemplo sic scribere licebit:

Nic. Clenardus carissimo suo Latomo S.D.P.

Verepæus Wingardo vnicè sibi obseruando S.

Ghilsius Leoffio plurimum colendo & venerando S.

Dignitatis aut professionis titulus.

Adscribetúrne in Salutatione, eius ad quem scribitur, Dignitatis aut Professionis titulus?

Hic in Salutatione omitti non potest.

M.T. Cicero C. Cæsari Imperatori S.D.

M.T. Cicero D. Bruto Cos. Des. S.D.

Recentiores:

Paulus Manutius Andreæ Alciato Iurisconsulto S.D.

Ioachimus Perionius Carolo Lotharingo Cardinali S.D.

Ben. Arias Montanus Remberto Dodonæo, Cæs. Maiestatis Medico S.D.

Immo nec nostræ dignitatis aut officij titulus omitti solet, cùm ad pares, vel minores scribimus, vt:

M.T. Cicero { *Imper. S.D. Cælio Ædili Cur.* / *Procos. S.D. M. Marcello Cos.* }

Philippus Hispaniarum Rex Alexandro Farnesio, Duci Parmensi S.D.

Antonius Houæus Abbas Viglio Zuichemo, auratæ militiæ Cancellario, S.D.

Appellationes Magistratuum & honorum.

In huiusmodi titulis licétne vti receptis vulgo vocabulis: vt sunt *Canonicus, Decanus, Cardinalis, Consiliarius, Secretarius, Mareschallus?*

Ne fortè barbaris sermonem demus, qui, quod non legerunt, solent irridere & affectatum dicere; cum Care potius carizemus, & vocabulis vtamur Christianorum vulgo tritis & vsitatis.

Cuiusmodi sunt: Cardinalis, Pontifex seu Episcopus, Abbas vel Cœnobiarcha.

Decanus, Canonicus, Presbiter, Cancellarius, Mareschallus, &c.

Item Cubicularius, Secretarius, Confessarius, Sacellanus, &c. nisi quis malit vti Periphrasi, A Cubiculis, à Secretis, à Confessionibus, à Sacris, &c.

Iam

Iam quamuis in horũ nonnullis liceat fortaſſis inuenire vocabula doctis vſitata: ſi tamen illa rara ſint, & vulgo ignota; non præbeamus nos ſtatim his vulgo irridendos.

Quæ in Salutatione habentur maximè vitioſa? *Hæc duo inprimis notantur hoc loco ab eruditis:* — Salutatio. quæ vitioſa Vide Brandol. cap. 9. lib. 1.

I. Quòd *plerique in Salutatione, cũ ad magnos & illuſtres viros ſcribunt, vt illis neſcio quem honorẽ tribuant, nomen ſuum poſteriore loco collocant. Exemplum fuerit, ſi hoc ſcribam modo.*

Gulielmo Lindano, Ruremundenſium Epiſcopo, Simon Verepaus S. D.

Domitiano Martialis S.

II. *Cæterùm ſi quis fortaſſe metuat, ne, ſi aliter ſcribat, vel ſuperbus vel impudens habeatur, cũ facinus non ſit capitale, retineat is ſuã vel abſq; riuali ſcribẽdi conſuetudinẽ.*

Alterum eſt: *Quòd nonnulli in Salutatione huiuſmodi ament ineptias:*

Sabinus Paulo Capitoni, dimidio animæ ſuæ S. D.

Quod de amico Ariſtoteles dixit, alteri ipſi.

Varroni huius ætatis.

Alteri ferme Ariſtoteli.

M. Catoni integritate propè pari.

Non multum M. Tullio facundia minori,

Hæc & alia idgenus parum ſunt virilia, & Gnathoniſmum ſeu aſſentationem quandam redolent.

Nos, ſi omnino inepti eſſe volumus, ſaltem initio ne ſimus litterarum.

Quæ eſt noua Recentiorum ſalutandi formula? *Huiuſmodi ſcilicet:* — Nouæ ſalutandi formulæ.

Salue mi N.

Salue multùm.

Salue plurimùm.

Salue pater optime.

Salue amice integerrime.

Salue congerro lepidissime.

Salue etiam atque etiam,

Salue multùm in Christo Iesu.

Salue plurimùm obseruande patrue,

S. P. amicorum optime & integerrime.

Huiusmodi nouæ salutandi formæ licet non omnino damnandæ videantur, in loco adhibitæ; Veterum tamen simplicitas nostra hac nouitate nequaquã poterit corrigi.

Præstat proinde scripta nostra ad laudatissimam veterum scriptorum normam & exemplar dirigere, quàm nouis & insuetis his vti salutandi modis.

Atque hæc de Salutatione, prima literarum nostrarum parte, sufficiant.

Nunc age. Epistolam tandem exordiamur.

DE EPISTOLARVM Exordio.

Conueniens exordium. Lud. Vides.

Quæ est forma conueniens exordiendi Epistolã?

Fuit olim mos vetus, quem Seneca vsque ad suam ætatem seruatum scribit, Epistolas his verbis exordiri:

Si vales, valeo.

Si vales, bene est, valeo.

Si vales, bene est, equidem valeo.

Si vales, bene est, ego bellissimè valeo.

Si vales, bene est, ego perbellè valeo, & indies bellius.

Si vales, gaudeo, equidem valeo, & Cicero atq; Tulliola bellissimè valent.

Hic fuit olim exordiendi mos veterum, qui nunc penè desiit esse in vsu.

Nihil tamen video causæ, ob quam nobis Christianis exordiri hoc modo Epistolam non liceat.

Profer

Profer igitur similes aliquot Christianorum exordiendi formas.

Christianorum exordia

Si vales, bene est: ego Dei gratia sic viuo ac valeo, vt nunquam pænè in vita suauius.

Si rectè vales, carissime pater, vnà cum suauiss. matre, bene est: nos hîc Dei dono perbellè valemus.

Si rectè vales, vnicè mihi dilecte patrue, est quod plurimum gaudeã: equidẽ hîc beneficio Dei valeo rectissimè.

Si tu, tuaq́ue suauissima coniux, socer humanissimus, reliquaq́ue familia valetis, est cur maximopere gaudeamus: nos Dei munere valemus ex sententia.

Obseruetur *hîc interim scribendi loquendiq́ue varietas, Dei gratia, Dei dona, Dei munere, Dei beneficio, Dei benignitate, vel, Quæ Dei benignitas est.*

Nunc reliquas ostende exordiendi Epistolam rationes.

Exordia sint libera.

Epistola pro varietate argumenti varium quoque ac liberum habet principium, quod breuiter vix vllis præceptis tradi potest, cũ tale ferè sit, quale id cuiq́ue visum est.

Quin & Cicero, optimus scribendi artifex, ordinem subinde ita negligit, vt pro re nata, vndecunque illi visum sit, exordiatur Epistolam.

Quapropter Epistolam conscripturo nihil vtilius, quàm vt tria illa diligenter secum perpendat, quæ suprà consideranda esse dixi, Quis, Cui, & Quid scribat.

Reliqua magis prudentiæ & ingenij sunt quàm artis.

Sed cùm plerique Epistolas scripturi maximè circa principia tanquam inter scopulos laborent ac conflictentur, faciléque reliquum cursum conficerent, si modò ex portus ambagibus euasissent:

Subijciam in puerilium studiorum vsum libro 4. (ne cœptum à nobis iter hoc loco impediatur) idoneas aliquot tum Veterum tum Recentium scriptorum Exordiendi

Epistolarum exordia cur lib. 4. tradantur.

rationes, in quibus pueris videre licebit, quemadmodum possit incipi Epistola, donec adoleuerint, ac longiùs in studijs progressi fuerint: quas qui sæpiùs & accuratiùs euoluerit, non difficulter aptum aliquod Epistolæ exordium est inuenturus. Progrediamur nunc ad reliqua propositi.

Vsus exodij ex abrupto.

Est ne aliquod exordiendi genus ex abrupto?

Est sanè. quod quamuis cum venustate & gratia nihil vetet vbiuis vsurpari: eius tamen vsus sæpius perspicitur in Patheticis Epistolis, in quibus scilicet vehementiores animi affectus describuntur.

Vt cùm propter rei alicuius indignitatem & atrocitatem, animus ira, dolore, vel admiratione perturbatur.

Quemadmodum videre est in Epistolis criminosis, vt accusatorijs vel similibus, in quibus in ipso primo literarum aditu, adhibetur interdum Querela aliqua, Exclamatio, Dubitatio, aut vehemens aliqua Interrogatio.

Item in Epistolis expostulantibus, cùm alicuius officium desideramus, aut negligentiam corripimus, aut in officio præstando diligentiam cuiusquam excitamus.

Postremò huius etiam vsus incidit non rarò in Epistolis iocosis & familiaribus: quibus id assequimur, vt non mutam Epistolam Epistolæ, sed viuo sermoni viuum item sermonem referre videamur.

Cedo aliquot exempla Principiorum ex abrupto.

Ea sunt huiusmodi:

Eho tu, quid ais obsecro?
Nunc te obiurgari patere.
Sic est, inquam, vti scribis.
Quin tu igitur huc reuolas?
Quin ego igitur tibi gratuler?
O casum mirificum sanè, hodie.
Næ tu mi N. es homo lepidus.

Vin'

Vin' ridere? en tibi argumentum.

Quid ego audio mi N. túnc adeptus es?

Siccine tu igitur amicum veterem negligis?

Vide, num aptum munus miseris, crumenam, non habenti pecuniam.

Quid? hoccine mandaram abeunti tibi, vt ad me nihil perscriberes aliud quàm, &c.

O factum bene de nostro Lindano? incredibile est, quã-tum me ea res voluptate affecerit.

Quid sibi volunt Ciceronis Epistolarum Exordia, cœpta ab his vocibus, *Ego verò, Mihi verò, Tu verò?*

Certa quædam Ciceronis exordia.

Huiusmodi Epistolæ ex illis sunt, quibus alicui respondetur ad id de quo ille scripserit, vel de quo per quempiam à se missum interrogarit.

Ecquid illa? *Ain' tu? Ain' tandem?*

Sunt & huiusmodi principia Epistolæ alicui respõdentis. Et vtriusq; formæ exẽpla inuenias apud Ciceronem.

Illius quidem Epistolam 4. 6. *lib.* 7. *Item* 30. *lib.* 9. *Adhæc* 5. 12. 23. *lib.* 16. *ad familiares.*

Huius verò Epist. 21. *libri* 9. *ad fam.* & 5. *lib.* 4. *ad Atticum.*

Exprimitúrne in Exordio nomen eius, ad quem Epistola scribitur?

Potest quidem, sed his ferè de causis:

I. Vt exprimamus *aliquem affectum animi.*

Cic. Ego verò, Serui, vellem, vt scribis, in meo grauissimo casu adfuisses.

II. Vt in re admodum *graui attentiorem habeamus auditorem.*

Cic. Ego, Lentule, initio rerum atq; actionum mearum.

IIII. Cùm quid vehementer *exprimere volumus, quod etiam in tota sit Epistola.*

Cic. Vrbem, mi Rufe, cole, & in ista luce viue.
A Seneca ferè semper exprimitur.
A Plinio nunquam, quod legisse recordor.
A Cicerone, his ferè quas exposui de causis.
Sed de Exordijs nunc ista suffecerint.

Dicamus nunc aliquid de ratione amicos in calice litterarum salutandi. Id enim in extrema Epistola ante aut post Vale fieri consueuit.

Formulæ aliquos in fine Epistolæ salutandi.

Profer aliquot idoneas in calce litterarum salutandi formas.

Amicos saluta meis verbis.
Salutato parentes meo nomine.
Salutabis ex me patrem officiosè.
Fratribus ex me multam salutem dicito.
Sororibus à me salutem plurimam nuntiato.
Mihi apud amicos vicarius sis quæso salutator.
Saluebit à me Rauenstenus officiosè & accuratè.

M. Henrico Verepæo precaberis à me læta omnia & felicia.

Salutem à me Coeueringo & Gheffio, & si quem aliũ beneuolentem videris.

Eximios viros Bellerum & Houium etiam atq; etiã ex me saluere iube.

Illustrem & generosum adolescentem Lamoraldum à Claerhout, Maldeghemij & Pithemij Dominum, officiosè à mea salutatum cupio.

Ægidium Vligerum, præstanti eruditione & humanitate virum, iubebis à me saluere plurimùm.

Ornatissimis celeberrimisque V. I. cõsultissimis D. D. Philippo Boxhornio, & Nicolao Oudaerdo, amicis & patronis meis apprimè colendis, multam meo nomine salutem nuntiato.

Salu-

Salutandi verbum debétne semper exprimi?

Nequaquam. quod his exemplis confirmatur. — Salutandi verbum suppressum.

Cicero: Terentia tibi salutem. — Cicero.

Idem: Caciliæ bellissimæ salutem.

Idem: Dionysio plurimam salutem.

P. Manutius: Vale, & Duditio meo salutem. — Manutius.

P. Bembus: Patri tuo multam salutem. — Bembus.

Idem: Patri tuo & matri multam salutem.

Idem: Doctoribus tuis multam salutem.

Est verò Ellipsis huiusmodi Bembo frequentissima, nec eadem infrequens apud nonnullos alios.

Quibus verborum formis salutabo quempiam alterius nomine? — Formæ salutandi aliquẽ alterius nomine.

Huiusmodi, aut his similibus.

N. officiosè te iubet salutari.

Iubet te saluere plurimum.

Iussit me tibi salutem scribere.

Plurimam tibi impertit salutem.

Impertiri te iussit plurima salute.

Iussit tibi multam adscribi salutem.

Annuntiat tibi ac tuis multam salutem.

Vel sic.

Precatur tibi ac tuis omnia felicissima.

Precatur tibi omnia euenire prosperrimè.

Optat tibi salutem veram ac solidam.

Nihil non optat tibi faustum ac lætum.

Vel pluribus verbis.

Saluebis à Typotio nostro, adolescente mihi summè dilecto, & nostri obseruantissimo.

Iam Epistolã cõplicauerã, cùm adiret me fortè Thilemus noster, qui te plurimum iussit meis saluere verbis.

Cùm ad te litteras exararem, aderant fortè Plantinus noster, & Moretus, iubentes, vt suo nomine tibi

tuisque salutem plurimam impertirem.

Cicero: Valebis, & valere filiam & Caeciliam nostram iubebis, & saluebis à meo Cicerone.

Resalutandi formae.

Quibus verbis salutantem me decorè resalutabo?

His, si libet:

Fratres Loaei, per me tuis verbis salutati, vicissim te meis officiosè resalutant.

Dusiluio & Vlierdeno abs te salutem dixi, qui latissimi de te audierunt, remittuntq́ salutem ingenti fenore cumulatam.

Greuenus, quam tuis verbis salutem dixi, libẽter accepit, teq́ vicissim his litteris officiosè saluere iussit.

Danelaei nostri, per me diligenter salutati, dederunt hoc mihi negotij, vt te vicissim iuberem suo nomine saluere plurimum.

Quî excusabitur Epistola subitò aut neglectiùs conscripta?

Ratio excusandi Epistolã neglectiùs scriptã.

His, aut similibus verbis:

Epistolae character neglectior, testis est summae nostrae festinationis.

Haec exaraui multis distractus negotijs, animoq́ curis vulde impedito.

Haec occupatissimus ad te scripsi, & rus iamiam profecturus, & viam iniens.

Haec scripsi ex tempore, plusquã occupatissimus; scripturus aliàs accuratiùs.

Ex tempore scripsi haec, & incogitantiùs: alioqui nec meditatùs satis probus scribendi artifex.

Haec scripsi raptim, & plus quàm ex tempore: fortè oblato tabellione, scribam aliàs accuratiùs.

Dictaui hanc ad te Epistolam, non scripsi, quòd iam essem scribendis litteris defatigatus. Rectè vale.

Haec scripsi praeproperè & perturbatè, quod ex litteris

ipsis

ipsis, & sensis facilè coijcies: quæso, festinationi meæ, & breuitati litterarum des veniam.

Sed hæc satis supérque. Ad Valedictionem nunc accedamus.

DE VALEDICTIONE

Quis aptissimus vale dicendi modus? Quæ aptissima vale dicendi ratio.

Subiectus iste doctorum vsu approbatur.

Vale.
Valebis. } *quæ sæpe pro eodem capiuntur.*
Valeto.

Vel adiuncto Aduerbio.

Bene vale.
Rectè vale.
Vale feliciter.
Vale rectissimè.
Vele etiam atque etiam.

Vel ex simplici fit duplex.

Fac valeas.
Fac vt valeas.
Da operam vt valeas.
Cura, vt quàm rectissimè valeas.
Cura, vt valeas etiam atque etiam.
Valetudinem tuam fac cures diligenter.
Cic. Fac vt tuam & Tulliæ valetudinem cures.
Idem: Tu velim tuam & Tulliæ valetudinem cures.
Idem: Te oro etiam atq; etiam, mi frater, vt valeas.

Verbo, *Vale,* licétne quid adijcere? Post Vale, quid addendum.

Adijcimus interdum aliquid, quod eius cui scribimus animo velimus tenaciùs inhærere.

Vale, & stude.
Vale, & rescribe.
Vale, & Deum time,

Vale, & me, vt soles, dilige.
Vale, & tui amantem redama.
Vale, & me solito amore fac prosequare.
Vale, &, si me amas, labores ama, & studia.
Vale, & huc ad nos quam primùm aduola.
Vale, & scribe ad me quàm frequentissimè.
Vale, & me tui amantissimum vicissim ama.
Vale, & litterarum studijs incumbe diligenter.
Vale, & nos sæpius tuis litteris, si est otium, saluta.

Plures, qui volet, Valedicendi formas inueniet in fine lib. Quinti.

Neglecta post Vale subijcienda.

Si quid fortè exciderit animo, licebitne illud subijcere post Vale?

Licebit sanè his ferè modis.

Vale. sed percommodè hoc mihi nunc in mentem venit.

Vale. sed pænè me fugerat, quod te vel maximè scire volebam.

Vale. sed heus tu, ferme præterieram quod in primis dictum oportuit.

Vale. sed heus, mane paulisper, succurrit nunc, quod omissum dolerem.

Vale. sed ô me obliuiosum! pænè serò Wingardi negotium in mentem venit.

Vale. sed obsignaturo epistolam succurrit negotium Merodani, quod non oportuit prætermissum.

Vides, vt in his formulis amoueatur fere omnis suspicio fuci, & simul Lector dormitabundus velut ad rem nouam excitetur.

Post huiusmodi verò reuocationẽ solemus ferè addere:
Rursum vale.
Iterum vele.
Vale iterum atque iterum.
Iterumq́; & sæpius vale, mi Pater,

Sic

Sic & Cicero Valedictionem iterat.
ic planè vt valeas, nos ad summum. Vale.
Item nonnunquam post Vale, subiecit Salue.
Ad tironem, Epist.9. Vale, salue.
Epist.6. Vale mi Tiro, vale, & salue.
Plautus. Quando ita tibi libet, Vale atque salue.
Sed veteres ea tum potissimum iungebant, quando ab discedebant, quos se nunquam iterum visuros sperabāt.

In Valedictione quid ridiculum habetur, aut ineptum? — Quæ inepta valedicendi ratio.

Ineptias potes dicere, huiusmodi quorundam facetias elegantias.
Vale decus meum.
Vale corona capitis mei.
Vale in proximum reuisum.
Vale in annos Nestoreos.
Vale pancraticè, vel athleticè, &c.
Sed hæc hactenus. De loco & Tempore dicamus nunc.

Locus & Tempus quorsum adscribuntur? — Cur locus & tēpus a dijcienda.

Locus & Tempus excusant interdum litterarum { *Breuitatem.* / *Raritatem.* / *Negligentiam.* }

Quin etiam nosse quo loco sit amicus qui scripsit, & quo scripsit tempore, magnam sæpè adfert tum voluptatem, tum vtilitatem.

Hac enim ratione sæpenumero vitantur multæ magnæque rerum perturbationes, quæ nonnunquam solent existere, cùm Epistola tam scripta, dies aliquot a tabellario, priusquam reddat, adseruatur, & res interim negotiaque commutantur. Hæc igitur nunquam omitti possunt. — Tempus.

Ex tempore adhæc cognoscitur, quæ Epistola sit prior aut posterior.

Locus. Locus igitur quî conscribetur? *Hoc modo:*

Data vel Datum, vel omisso Participio, { *Lutetiæ.* / *Louanij.* / *Carthagine.* / *Athenis.*

Cicero, Bembus, & alij vtuntur interdum Ablatiuo. Alizia, Brundusio, Leucade.

Roma, Patauio, Ancone.

Sed tunc (auctore Terentio Scauro) Participiū Datum, est omittendum, quod in loco, non è loco, significat.

Præpositio apponitur { *Barbaris, vt ex* { *Dommelen.* / *Hiluarenbeck.* / *T'shertogenbosch.* } *Appellatiuis, vt ex* { *Ædib. Decani.* / *Museo nostro.* / *Castris, Naui.*

Tempus. Tempus quinam adscribetur?

Anno { *Domini, Millesimo, Quingentesimo, Octogesimo.* / *Christi nati, supra Sesquimillesimum Octogesimo.* / *A Christo nato, Octogesimo post Millesimum Quingentesimum.*

Anno { *A Christi natali* / *A Christi natiuitate* / *Post Christum natum* } cIↄ Iↄ xxc.

Anno { *Humanæ salutis* / *Partæ salutis* / *Assertæ salutis* } M.D. LXXX.

Anno { *A partu Virginis* / *A partu Virgineo* / *Partus salutiferi* } 1580.

Dies

Dies mensis qui adscribetur?

Dies.

Aliter nunc vulgus, aliter Veteres diem scribebant. Vulgus hoc ferè modo:
Primo die mensis Ianuarij.
Tertio Iulij, Decimo Decembris.
Sed tu cùm scribis ad eruditos, Veterum more potius vtaberis, hoc modo:
Ipsis Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarij vel Ianuarijs.
Quinto Kalendas, Nonas, Idus Iulij vel Iulias.
Quarto Kalēdas, Nonas, Idus Decēbris vel Decēbres.
Hos autem dies cognosces his paucis versiculis:

Dierum nomenclaturæ.

Prima dies mensis *cuiusque est dicta Kalendas.*
Sex Maius Nonas, October, Iulius, & Mars.
Quatuor at reliqui. Tenet Idus quilibet octo.
Inde dies alios omnes dic esse Kalendas,
Quas retro numerans dices à mense sequenti.
Sed hic oportet nosse numerum dierum cuiusque mensis, quem, adiutus his tribus versiculis, memoria facilius tenebis:

Quod mensium singulorum dies.

Ter denos *September habet, totidemque Nouember,*
Iunius Aprilis: reliquis superadditur vnus.
Sit nisi Bissextus, vicenos Februus octo.

Sed quis dies notatur cum dicis, *Quinto Kalendas Iulij?*

Notatur quintus ante Kalendis Iulij: nam in huiusmodi loquendi formis Præpositio Ante *intelligitur.*

Ecquid differunt, *Quinto Kalendas,* &, *Ad Quintum Kalendas?*

Quinto vel ad Quintum Kalendas.

Nihil prorsus, licet id aliter non nulli docuerint. Nec, ipsis Kalendis Ianuarij, & Ad Kalendas Ianuarij. Nec, veniam die constituta, &, Ad diem constitutam. Sed de his nimis multa.

Tẽpus Christianorum more adscriptum.

Licétne Christianorum ferijs indicare diem?

Quid ni?

Natalibus Christi Seruatoris.
Pridie Conuersionis S. Pauli.
Postridie omnium Sanctorum.
Die festo Paschæ, vel Pentecostes.
Ferijs assumptæ B. Virginis Matris.
Ecclesiasticæ Dedicationis ferijs.
Regalibus, vel, Epiphaniorum die.
Martinalibus, Hilaribus, Cineralibus.

Quin etiam diei, vel noctis hora adscribi potest.
Prima luce, summo manè, diluculo.
Crepusculo matutino, vel vespertino.
Sub cœnam, inter cœnam, mox à cœna.
Nocte vel noctu, aduentante iam nocte.
Alta vel multa nocte, ad multam noctem.

Nomen in litterarũ fine an adscribendum.

In extremo suscribétne quisque nomen suum?

Hoc primùm ex subscriptionibus natum est, quas olim Principes addebant diplomatis: sed nũc multi existimãt, postremo se loco nominari, esse cuiusdam moderationis: sed absurdum hoc est, & ridiculum.

Nam vt natura primum in quocũque opere constituit facientem, ita etiam animo legentis primùm omnium occurrit qui scribit, & Epistola iam resolutà, illius statim nomen inquiritur.

Si quis tamen, secutus prauam recentium consuetudinem, nomen suum in capite litterarum non expresserit, in calce illud omittere non potest.

Epitheta an nomini apponenda.

Scribetur ne solum: an adiuncto aliquo Epitheto?

Nunc solum, nunc leges huiusmodi aliquod adiunctum Epitheton.

Tuus, tuus totus, tuus ex animo.
Tuus toto pectore, tuus toto animo & corpore.

Tuus,

Tuus, ut scis: tuus, ut nosti: tuus idem qui semper.
Tui amantiss. cupidiss. studiosissimus, obseruantissimus.
Tibi deditiss. addictiss. deuinctissimus N.N.

Ad nobiles scribenti, quid subscribendum?

Malum te hoc loco doctissimorum quorundam simplicitatem imitari, qui solo utuntur nomine, vel nomine tantum & pronomine.

Sed ne illos fortassis ad quos scribas (qui frequenter indocti sunt) videaris contemnere, concedamus & hîc nõbil scribentium multorum cõsuetudini, donec doctorum usus assentationem hanc euicerit ac sustulerit.

Ad nobiles igitur, & alios singulari dignitate vel virtutibus illustres, sic scribas liceat. Ad nobiles.

Ad nobiliores:

Tuæ Clementiæ	
Tuæ Celsitudini	
Tuæ Amplitudini	*Deditiss. addictiss.*
Ad minus nobiles:	*deuinctissimus*
Nobilitati tuæ	*Cliens, clientulus, &c.*
Dignitati tuæ	
Reuerentiæ tuæ	
Præstantiæ tuæ	

Vel binis litteris.

N.T.		*Nobilitati tuæ*
C.T.	*id est*	*Celsitudini tuæ*
A.T.		*Amplitudini tuæ*
D.T.		*Dignitati tuæ.*

Vel ternis literis.

R.T.C.		*Reuerendæ tuæ Celsitudini.*
R.T.A.	*hoc est*	*Reuerendæ tuæ Amplitudini.*
R.T.D.		*Reuerendæ tuæ Dignitati.*

Sed assentationum huiusmodi iam plus satis. Nunc ad Inscriptionem, postremã Epistolarum partẽ, accedamus.

DE INSCRIPTIONE.

Quæ aptissimæ Inscriptiones.

Quæ verò aptissima est inscribendi ratio?

Inscriptio *quid sit, ostendimus suprà, cùm Epistolarum partes explicaremus.*

Aduerte nunc primum, qua ratione ac modo à doctis hæc conscribatur.

Deinde quid in ea decorum sit, quid indecorum.

1. *Hæc incipit plerumq; ab vno aut altero Epitheto, seu Adiectiuo.*
2. *Sequitur deinde Nomen & Cognomen illius cui reddetur Epistola.*
3. *Tertio iam loco apponitur Magistratus, Dignitatis, aut Officij nomen, eaq; exprimuntur casu Datiuo, per huiusmodi vocũ ellipsim seu reticẽtiã: Reddetur hæc Epistola. vel: Dentur hæ litteræ. quæ verba non solent exprimi.*
4. *Postremo iam loco versus dexteram, adscribitur nomen loci, in Genetiuo ferè, subaudiendo Participiũ, agenti, habitanti, aut simili.*

Licet Manutius & alij vtantur hic Accusandi casu.

Sed exemplis hæc magis illustrabuntur.

Inscriptionũ Exempla.

Ad Patrem.

Optimo & integerrimo vero Materno Cholino senatori, parenti suo, ad signũ Torquis aurei typog. Coloniæ.

Ad Præceptorem.

Eximia eruditione & multa probitate præstanti viro M. Christophoro Vladeracco, Præceptori suo vnicè colendo. Siluæducis.

Ad artium liberalium studiosum.

Generosæ indolis, & omni arte liberali politissimo adolescenti, Ioanni Quadæ ab Rauensteyn, amico summè dilecto. Siluæducis.

Plures

Plures cuiusq; generis Inscriptionum formas require sue libri Quinti. Breuitatis enim studium non sinit hîc esse prolixiores.

Ostende nunc quæ Inscriptionem vel ornent vel dedecorent.

Inscriptioně quæ ornent aut vitupe-rent.

Hoc inprimis accuratè in ea est obseruandum, vt apposito & congruenti vtamur Epitheto, non absurdo, non vitioso, non mendaci, quod oneret personam, non honestet.

Aliud enim accommodabitur Pōtifici Maximo, Cardinali, Episcopo, Abbati, Pastori, vel Theologo.

Aliud Imperatori, Regi, Duci, Comiti, Baroni, vel alii viro nobili & generoso.

Aliud Magistratum decet, aliud hominem priuatum, aliud senem, aliud adolescentem, & doctum aliud, aliud indoctum.

Debet igitur Epitheton ipsius personæ qualitati, hoc est, dignitati, conditioni, & officio congruenter & aptè respondere. Epitheta sint conuenien-tia, &c.

Vt, exempli causa, indoctum aliquem Iurisperitum, grauem potiùs dixeris, quàm eruditum.

Et negligentem ac supinum Pastorem, quiduis potiùs quàm vigilantem.

2. Huc spectat, vt abstineamus ab Epithetis quæ vel risum moueant, vel fastidium. Quò pertinent huiusmodi geminationes, Domino D. Domino & M. Item amico suo Pyladeo, & aliæ id genus sordes & ineptiæ. Nō ridicula.

3. Remouendi sunt etiam ab Inscriptionibus huiusmodi elegantiarum flosculi: Hæ aduolent litteræ ad manus proprias, &c.

4. Postremò, ne tam multis hoc loco vtamur verbis nihil omnino necessariys, vt totum Epistolæ tergum refarciant.

Epitheta apta personis.

Nunc age, doce quæ singulis personis apta sint Epitheta.

Illud certè Inscriptionem aptam meditanti accuratè, considerandum est.

Sed tu quæ petis, explicationem exigunt longiorem, quàm vt primo libello, quem, quòd pueris sit prælegendus conuenit esse breuiorem, docere hæc commodè liceat.

Quartus & Quintus libri nō egent opera interpretis.

Quamobrem conuenientius fuerit, hæc Epitheta vnà cū multis inscriptionum formis reponere sub calcem libri Quinti, qui, quòd intellectu facilis sit, vt etiam Quartus, pueris enarrari non debet, sed relinquendus est priuatæ cuiusq; lectioni.

Et nunc ambo, tu quærendo, ego respondendo, sumus non parum delassati, vt vel in crastinum vsque corporis animiq; viribus refocillandis danda nobis sit opera.

LIBER II.

Libri. II. Schematismus.

Præcipuæ Epistolarū Virtutes: { *Breuitas*, *Latinitas*, *Perspicuitas*, *Ornatus.* } *cui opponitur* { *Prolixitas*, *Barbarū*, *Obscurum*, *Inornatū.* }

Duo traduntur hoc libro II.

Quibus rebus rectè scribēdi facultas comparetur. {
Sedula huius artis Obseruatione.
Multa elegantium Epistolarum Lectione.
Diligenti doctissimorum Imitatione.
Quotidiano scribendi Exercitio.
Accurata Epistolarum Emendatione. }

Cum eleganti encomio Epistolarum M.T. Ciceronis in fine adiecto.

De IIII. Epiſtolarum virtutibus.
De Breuitate.

Quæ commendanda Epiſtolarum Breuitas?

Et Breuitas & Longitudo accommodari debent perſo-nis ipſis, & rebus ſeu negotiis. — Epiſtolarum breuitas.

Quæ vt facilius capias, in duabus hæc tabellis depicta clariſſimè ſpectanda dabo.

Quod ad perſonas attinet: Vtendum eſt Breuitate ſcribendi ad
- *Principes ac Nobiles.*
- *Multum occupatos.*
- *Moroſos, ſeu faſtidioſos.*
- *Incognitos vel parum notos.*
- *Amicos ſimulatos.*
- *Eos qui Breuitate oblectantur.*

Exemplo ſunt epiſtolæ Plinij ad Traianũ. Et contrà.

His enim omnibus, quanto fuerit breuior Epiſtola, tanto ſolet eſſe gratior.

Quod ad res verò ſpectat: Epiſtolam exigunt longiorem
- *Amicitiæ arctior neceſſitudo.*
- *Temporum mutata qualitas.*
- *Negotiorum copia.*
- *Rerum amplitudo.*
- *Quò pertinent*
- *Quæ tractant de Religionis negotiis,*
- *Vel de negotiis Reipublicæ.*
- *De præſenti calamitate Belgica.*
- *De immortalitate animæ, &c.*

Epiſtola longior.

Res enim huiuſmodi magnâ & arduæ oratione breui explicari non poſſunt.

Nec minùs offendit in rebus copioſis & amplis litterarum breuitas, quàm in rebus paruis ac ieiunis longitudo.

Vnde Cicero D. Brutum increpat, quòd in medio ardore belli ciuilis, breues ad ſe dediſſet litteras, cùm negotia longiſſimas flagitarent.

Si verò nihil ſit horum quod excuſetur, Epiſtola bre-

uitas & longitudo ad hanc amussim seu regulā exigātur.

Epiſtola fit æquo breuior, in qua omittuntur neceſſaria.

Epiſtola que breuior aut longior.

Epiſtola fit æquo longior, in qua infarciuntur ſuperuacua.

Sic longiſſima videbitur breuis, in qua nihil otioſum aut redundans.

Breuiſſima vel Iliade longior, in qua multa inania aut ſuperuacua.

Illud interim hîc aduertendum, quòd amicitiæ vis & neceſſitudinis arctior coniunctio, interdum longiores, immo vel longiſſimas Epiſtolas exigit.

Epiſt.2. & 20.lib.9.

Eſt enim ſummi amoris, inquit Plinius, negare veniam breuibus Epiſtolis amicorum, quamuis ſcias illis conſtare rationem. Et iterum: Tua verò Epiſtola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior.

Ex his igitur facilè cognoſci poteſt, quæ litterarū breuitas aut longitudo increpanda vel excuſanda ſit.

Huc ſpectant quæ de orationis breuitate ſcripſimus in calce libri de Copia rerum. Transeamus nunc ad alia.

De Epiſtolarum Latinitate.

De Latinitate igitur nunc dicendum.

Rectè admones. Hoc enim ante omnia in Epiſtola neceſſarium eſt, vt in ea conſeruetur Latinitas.

Hoc eſt, vt oratio ipſa Latina ſit, pura ſcilicet & emēdata: qua virtute ſi deſtituatur, omnis ſcribentis labor vanus fuerit & inutilis, immo etiam nauſeæ fuerit, quidquid ornatus adhibeatur.

Tres ſpecies Barbari.

Hæc autem virtus optimè cognoſcetur ex vitio huic virtuti oppoſito, Barbarie ſcilicet, aut barbario, cuius Grammatici tres fecerunt ſpecies: Barbariſmum, Barbaram lexim, & Solœciſmum.

Barbariſmus.

Barbariſmus *ſpectatur tum in Orthographia, tum in Proſodia, cùm videlicet dictio aliqua perperam ſcribitur,*

ut Cristus pro Christus. Tercenti pro trecenti:

Aut eadem ineptè pronunciatur, ut si pronuncies Charus pro Carus, commigro media longa pro breui. Sed hoc Epistola locum non habet.

Barbara lexis *est vel dictio aliqua peregrina, ut leuca pro milliaria, Fagotum pro fasciculo lignorum, vocabula Gallica:* Barbara lexis.

Vel Latina quidem, sed inusitata, ut Recommendo, Recompenso, pro Commendo, Compenso, &c.

Excusantur *tamen quæ longo iam vsu recepta sunt, ut Bombarda, Lancea, Gaza, &c.*

Solœcismus *(qui fit in oratione, ut superiora duo in dictione) nihil est aliud, quàm inepta partium orationis compositio: Ut Veni hic apud me, pro, huc ad me. Communico tibi, pro tecum. Supplico te, pro tibi.* Solœcismus.

Hoc igitur de hac omnium præcipua virtuti dicimus, ut nimis excultus, & ornamentis compluribus nitidus ac splendens, omnibusq́ Rhetoricis coloribus distinctus & illuminatus sermo in Epistolis locum non habeat. Stylus Epistolicus.

Est tamen eadem Latinis, puris, elegantibus, & electis vocabulis contexenda, & quodam tum naturali, tum etiam oratorio artificio vel mediocriter sic illustrãda, ut vitetur plebeij sermonis nimia vulgaritas, & omnis absit deformitas, ac sordes. Ac tantum de Latinitate.

Sequitur nunc igitur Perspicuitas.

Perspicuitas *in quouis scripti genere summam meretur laudem: ut etiam scriptori inculto, aperto tamen ac dilucido, multo libentiùs ignoscendum videatur, quàm alteri politissimo quidem, sed implicato & obscuro.* Quintilianij s cap. 2. lib. 8.

Quod enim, cùm legitur, non intelligitur, perinde est ac si scriptum non esset. Vnde D. Hieronymus Persium Poëtam Satyricum in ignem coniecisse fertur, quòd eum legens, propter obscuritatem intelligere non posset. Persius cur non probatus D. Hieronymo.

Quo verò modo hanc orationis Perſpicuitatem conſequemur?

Omnis vitāda obſcuritas.

Principiò ſi certa quædā orationis vitia, quæ ipſius claritatem obſcurant, fugiamus, velut Acyrologiam, Ellipſim, Amphiboliam, & quæ ad Hyperbaton referuntur, de quibus omnibus diximus alio in loco.

A quibus abſtinēdum vocabulis.

Fugiamus præterea vocabula priſca, inuſitata, impropria, Poëtica, dura, atque barbara, quibus nonnulli iam olim Latinum ſermonem deformarunt, illiusq; ſplendorem obſcurarunt, vt Apuleius, Fulgentius, Capella, Sidonius Apollinaris, & alij.

Priſca.

Ad priſca & inuſitata ſpectant Olli pro illi, Volt pro vult, Oppidò pro valde, Actutum pro ſtatim, Apluda pro frumenti furfure: quæ iam in deſuetudinem abierunt.

Dura.

Durum eſt, Caperare frontem, prò contrahere: Reſpublica Camilli morte caſtrata eſt; pro Reip. robur ipſius morte concidit.

Poëtica.

Poëtica ſunt huiuſmodi Epitheta, Tabificus, Fatidicus, Velinolum, &c. in ſolis verſibus vſurpanda.

Impropria.

Archaiſmi.

Ad improprietatem ſpectat, quandocunque ſententia inuſitato aliquo genere ſermonis, aut improprijs peregriniſq; vocabulis inuoluitur. Quò & Archaiſmi Plantini, & nonnulli Terentiani referuntur.

Quibus in Epiſtolis vtendum voculis.

In Epiſtolis igitur cuiuſmodi cenſes vtendum eſſe vocabulis?

Vſitatis, Proprijs, & bene diſpoſitis.

Vſitara.

Vſitata *dicimus, quæ in quotidiana doctorum verſantur conſuetudine.*

Propria.

Propria, *ſunt rerum vocubula non tranſlata.*

Non quòd omnes figuræ in Epiſtolis reſpuēdæ ſunt, ſed quòd parciùs recipiendæ, quàm in alio ſcripti genere; aut quòd ijs vtendum, quemadmodum in textilib. purpura, in coronis aut mitris vtimur gemmis, in cibis deniq; condimento,

...mento, in quibus quidquid nimium aut immodicum est, vitio est.

Disposita sunt, quæ ordine recto, non perturbato, aut nimiè traiecto, construuntur. Disposita.

Hîc igitur cauendum præcipitur, ne inter se verba obscurè atque ambiguè implicentur, vt molestiam aliquam, aut obscuritatem pariant.

Cùm igitur orationis summa virtus sit perspicuitas, quæ proprietate vocum & earum decenti collocatione maximè splendescat; frequenter admonendi sunt adolescentes, vt in optimis quibusque Scriptoribus assuescant paulatim obseruare, quid in verborum traiectione decorum sit ac venustum: & contrà quid indecorum aut insuaue. Quid in doctorũ scriptis obseruãdum.

Cum fugiendam præcipis Obscuritatem, quid censes de Græcis? Possúntne illa Latinis interdum admisceri?

Hac de re variant multorũ sententiæ. Nos cuique suam liberam relinquentes, liberè quoque proferemus nostram. An Græca Latinis misceri possint.

Cùm verò constet, Ciceronem multis sæpè in monumẽtis suis vsum esse Græcis, & in Epistolis Græcè nonnunquam integras sententias enuntiasse; Ad Atticum verò paucissimæ sint sine Græcanicis vocibus: intelligemus nihil hîc nobis prohiberi aliud, quàm Græcorum nominum aut sententiarum frequentiam, & vsum eorum minimè necessarium.

Qua in re, ne temerè peccemus, cùm opus sit iudicio, quando & quomodo vtendum sit Græcis, sic habeto. Quando & quomodo Græcis vtẽdum.

1. Primùm cùm lingua Græca sit omnium gratiarum & venustatum fecundissima, Græcis licebit vti seu verbis, seu sententijs, si insit in ijs aut graue quid, aut argutum, aut suaue, aut iocosum: aut huiusmodi aliquid, quod Latinè elatum, festiuitatẽ suam, & vim amitteret, aut certè breuiùs, & significantiùs dicitur, quàm Latinè.

II. *Græcis licet vti, vbi Latinis destituimur, cùm videlicet aliquid fuerit, quod nisi Barbarè, aut voce Latinis inaudita, exprimi nō posset, hîc tum nostram egestatem Græcorum copia subleuabit.*

III. *Cùm quid tectius aut occultius scribēdum sit amico, quod non à quouis velimus intelligi, quemadmodum interdum fecit Cicero ad T. Pomponium Atticum.*

IIII. *Cùm scribimus ad nobis familiares, & eruditos, quibus multa paucis per allusiones ad historias, fabulas, dicta sapientum, versiculos Poetarum, prouerbia, & insinuationes, significare volumus: ad quæ omnia lingua Græca mirum quantum det nobis facultatem.*

De Græcis hæc satis. Nunc ad alia accedamus.

De Epistolarum Ornatu nunc igitur disseramus.

Stylus Epistolicus.

Epistola, vt in ipsa Præfatione diximus, est imago sermonis nostri quotidiani: ad hoc tantùm inuenta, vt absenti absentis sermonem repræsentet. Necesse est igitur vt prudentium & eruditorum sermonem domesticum & familiarem, quam proximè certè poterit, nobis exprimat.

Sermo verò noster quotidianus debet esse simplex rectus, & naturalis. Idem tamen purus, & castus.

Nam coinquinatus, & sordidus, est vel hominum imperitorum, vel dissoluti negligentium. Excultus verò ac nimiùm splendescens, vel arrogantiæ est, vel puerilis cuiusdam ostentationis.

Ex quibus intelligatur, non aliam debere esse Epistolarum dictionem, quàm simplicem ac naturalem, puram tamen & castam.

In puerorũ Epistolis quæ dissimulanda.

Sed tamen adolescentibus litterarum studio deditis, quibus ista elaborantur, vt non fertur solùm, sed etiam laudatur oratio paulo comptior & elaboratior: sic

in

iisdem commendatur Epistolarum compositionis studiosa quædam diligentia.

Ad eorum igitur studij profectum nonnihil adiuuandum, de Epistolarum Ornatu dicendum nobis aliquid hoc in loco existimamus.

Primùm igitur, Quæ ornata tibi oratio dicitur?

Ornatam dicimus, in qua abest barbaries omnis, & obscuritas, adest verò tum facilis orationis perspicuitas, tum grata eiusdem compositio ac structura, quæ certis quibusdam ornamentis sic conuestitur, vt seu legentis, seu audientis animum suauitate quadam blandè demulceat. Epistolicæ dictionis ornatus.

Ornatus iste Epistolicus in quibus præcipuè spectatur?

Primùm quidem in quatuor illis orationis Latinæ virtutibus iam explicatis, deinde in iuncturis litterarum, in ipsis dicendi generibus; nonnullis etiam in Figuris. Epistolicus ornatus in quibus spectandus.

Quænam hæc est litterarum iunctura?

Cùm verba extrema cum sequentibus primis ita iunguntur, vt nec vastè & hiulcè diducantur, nec asperè concurrant. Litterarum iunctura.

Quod cùm partim consistat in Vocalibus iungendis, partim in Consonantibus, necessarium hîc est, vt cum aurium iudicio diligenter aduertas, quàm tum Vocales, tum Consonantes rariùs aut sæpius iungat ipse Cicero. Iudiciũ aurium adhibendum.

Inprimis enim vitandus est concursus frequens Vocalium, quem hiatum dicimus; & orationem vel hiantem, vel hiulcam: quòd propter litterarum collisionenem non sit rectè coniuncta seu cōcinnata: vt, Herculea arma Æneæ allata sunt: vbi Vocales difficulter, durè, & asperè concurrunt. Vitandus hiatus.

In Consonantibus quoque vitandus talis earum conflictus, qui reddit orationem pronunciatu difficilem: vt In Consonantiũ iunctura qui vitiosum

Consulum dignitas tumultum ciuitatis repressit.

Ad hanc ineptam Consonatium iuncturam referre quoque licet crebram eiusdem Consonantis repetitionem.

M. R. S. *Exempli causa, M. sæpius repetitum, orationem reddit obtusam. R. geminatum, stridet caninum quiddam & insuaue. S. sibilat & blæsum quid sonat: vt, Sosia in solario soleas suebat suas.*

Transitio in dicendi genera. *Sed huiusmodi doctrina magis spectat ad orationem oratoriam, quàm ad Epistolam, in qua sufficit, iudicium aurium huc adhibere.*

Et in Epistolis immodicus ornatus, vt in cornicula pauonis pennæ, irrisioni potiùs, quàm laudi fuerit. Ad alia igitur nos conuertamus.

Expone nunc tria dicendi genera.

Cic. in ora. perf. Quinti. ca. 10. lib. 12. Cornific. lib. 4. Dicendi genus, *(Græcis Character dicitur,) nihil est aliud, quàm Personis & Rebus accommodata orationis forma seu figura.*

Cuiusmodi dicendi genera à Rhetoribus ponuntur hæc tria:

Humile, *seu subtile, submissum, attenuatũ, Atticum,*
Mediocre, *seu medium, & temperatum.*
Sublime, *seu graue, grande, copiosum, amplum.*

Primum versatur in probando, Medium in delectando, Postremum verò in flectendo mouendóque.

Placétne fusiùs hæc explanare?

Figura attenuata, seu humile dicẽdi genus. Humile *dicendi genus dicitur, quod puro, dilucido, & populari sermone contentum, quasi humi serpere videtur.*

Amat hoc genus verborum proprietatem, Tropos & familiariter loquendi Schemata non omnino secludit, sed vt alio loco diximus, parciùs ac verecundiùs adhibet, ita vt proximè accedat ad quotidianum & familiarem eruditorum sermonem.

Amplificationes & exquisitum orationis cultum & ornatum

natum non admittit. Translationes quidem recipit, sed parciùs multo quàm genus amplissimum. A numerorum vinculis solutum ferè est, ac liberum.

Quin & diligentior compositio, & orationis concinnitas in hoc genere ferè negligitur: quæ tamen ipsa absque labore & studio nobis scribentibus se frequenter offerunt.

Mediocre *dicendi genus est, quod inter humile & sublime vtrisque se attemperat; vt quod humili sublimius sit & robustius, & sublimi submissius.* Figura tẽperata, siue mediocris.

Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt: Sunt in eo mediocres Sententiæ, Verba decora, Schemata illustria, Compositio plena, omnia denique supra quotidiani sermonis vsum assurgentia.

Plurimum habet suauitatis, quæ partim Numeris, partim Compositione seu iunctura, partim Verborum & Sententiarum ornamentis comparatur.

Sublime *genus dicitur, quod constat Verborum & Sententiarum magna atque ornata constructione, & plenissima compositione. Est enim crebris Figuris adornatum, & ad animos permouendos instructum paratumque.* Figura sublimis. Quintil. ca. 4. lib. 9.

Verba sublimia, grauia, copiosa, Figuræ acres: Amplificationes crebræ, Affectus graues & vehementes, Dictio atrox & cõcitata: Numerus vehemens, ac minùs suauis: Incisa & membra plurima: Ambitus pauci, sed sonantes: Multus litterarum hiatus, duráque syllabarum coagmentatio.

Vim habet hoc genus longè maximã: Modò perstringit, modò irrepit in sensus; inserit nouas opiniones, euellit insitas, amplificationibus extollit orationem, & vi superlationum erigit, iram & misericordiam inspirat, & per omnes affectus tractatur.

Quo verò dicendi genere constare debet Epistola? Epistola quo constet dicẽdi genere.

Epistola pro qualitate materiæ, de qua agitur, & per-

sonæ cui scribitur, nunc grauiter, nunc submisse, nunc moderatè scribi debet.

Quæ humili constent dicēdi genere.

Epistolæ enim iocosæ, familiares, quæq; de rebus domesticis tractant, in humili genere constituuntur iisq; nullam prorsus adhibendam esse artem, sed sine cultu scribendas multi admonent; adeoq; quotidianis texendas esse verbis, Cicero, Seneca, & alij docent: & ferè tales sunt Ciceronis ad vxorem, ad Atticum, & multùm familiares aut occupatos.

Quæ sublimi.

Si verò scribendum sit aliquid de Philosophia, de Religione, de Deo, de Pace, vel Bello, aliisq; magnis Rep. negotiis, sublimi id quidem scribetur genere, ita tamen vt hic nihil sit simile iudicio aut concioni: nam tres isti Epistolarum characteres sunt à tribus illis dicendi figuris Elocutionis oratoriæ multū diuersi, multoq; illis inferiores.

Quæ mediocri.

Mediocrem porrò figuram desiderant Epistolæ commendatitiæ, & quibus vel accusamus, vel petimus, vel gratulamur, vel aliquid hoc genus facimus.

Modò ne ad Principes & Magistratus, ad doctos & graues viros scribantur: tum enim potiùs grauitatem quandam, quàm temperamentum flagitant.

Dicendi genus Epistolarum decoro seruiat. Quis, cui, & quid scribat.

Vnde cùm etiam priuatus quispiam ciuitatibus aut Regibus scribet, huiusmodi certè Epistolas nonnihil elatas esse oportet.

Quamuis igitur in humili genere Epistolæ sæpius conscribantur: pro rerum tamen & personarum qualitate, aliud atque aliud genus interdum recipiunt:

Vt ea omnium optima dicenda sit: quæ argumento, loco, tempori, & personis sit quàm maximè accommodata. Vt exempli gratia, quæ sit

Figura Epistolæ argumento attēperanda.

De rebus { *Amplissimis, grauissima.* / *Mediocribus, concinna.* / *Humilibus, elegans.* }

In petendo quidpiam, ſit verecunda.
In narrando, lucida & graphica.
In commendando, officioſa.
In ſuadendo, grauis & ſententioſa.
In exhortando, vehemens & animoſa.
In conſolando, blanda & amica.
In rebus afflictis, ſit ſeria.
In ſecundis, gratulabunda.
In iocis, acumine & lepore;
In enconiis delectet apparatu.
Denique quæ polypi in morem ad quemuis argumenti & circumſtantiarum habitum ſe attemperet.

Aptè enim dicere (*vt inquit Cicero*) *eſt in dicendo corum obſeruare, vt rebus & perſonis apta ſit & con-guens oratio.* Quid aptè dicere.

Cùm igitur oporteat Epiſtolam quaſi Mercurium uendam agere, ſeſeq́ pro re præſenti in omnem transfi-urare habitum, illud in tanta rerum varietate ſemper & nprimis eſt obſeruãdum, vt ſit Latina, Perſpicua, & Or-ata: à quibus ſi receſſum non erit, nullum eſt prætereà de-dum in Epiſtola, cui non ſit aliquo modo parata venia. Epiſtolarum quæ virtus præcipua.

Erit loquatior, *ſcripta dicetur tum auido, tum otioſo.* Quæ facilè veniam mereantur in Epiſtolis.
Elaboratior erit & lucernã olens, ſcripta eſt erudito.
Habebit artificium, talem decebat mittere artifici.
Carebit artificio, ſcripta eſt ei cui placet ſimplicitas.
Laconiſmum habebit, occupatus ſcripſit occupato.
Fucatior erit, ſcripta dicetur homini curioſo.
Priſcis verbis, antiquario: Blandior amico:
Aſperior improbo: Licentior familiari:
Adulantior homini ambitioſo.
Demq́ quidquid alibi non vacaſſet crimine, hic vel à re, vel à perſona ſcribentis, vel à moribus, fortunaq́, & tate eius cui ſcribitur, defenſionem inueniet.

Nunc vbi de Epistolarum ornatu & decoro pro instituta nobis breuitate satis multa dixisse videmur, ad ea quæ restant, transeamus,

Cur Rhetoricas quæso Figuras silentio præteris?

Tropi & Schemata cur hic omissa.

Figuræ, *quibus ceu luminibus quibusdam Oratio ipsa illustratur, in Tropos & Schemata diuidũtur: Quorum explicationem si persequamur, in maiorẽ, quàm velimus, aut par est, excresceret libellus magnitudinem.*

Et ea ipsa ab auctore ad Hereninum, & Quintiliano, tum à Cor. Valerio, & Cyp. Soario, luculenter sanè, & doctè in arte Rhetorica sunt explicata.

Et nos de ijsdem nuper copiosè & diligenter scripsimus in libro de Verborum & Rerum copia.

Adde, quod & aliàs diximus, rariorem esse in Epistolis Figurarum vsum, nisi quæ fortassis (quod tamen rarò vsu venit) de Reip. aut Religionis negotijs, de Pace & Bello scriberentur.

Quid Periodorum & Numerorum ratio? nihil ne ista spectant ad Latinæ orationis ornatum?

Sic sanè, ad ornatum Orationis oratoriæ sed eorum nullus, aut certè rarus est vsus in Epistolis: quod vt intelligas, vtrisque dicam paucissimis verbis: ac primum de Periodis.

De Periodis

Tres sunt, quibus Oratio distinguatur, notæ, { *Comma seu incisum.* / *Colon siue membrum.* / *Periodus siue circuitus.* }

Commata.

Commata *dicuntur Periodi partes imperfectæ, & notantur auerso semicirculo, vt Vtendum est ætate.*

Cola.

Cola *sunt partes perfectiores, duobus signatæ punctis, vt, Vtendum est ætate, cito pede labitur ætas:*

Periodi.

Periodi *sunt orationes absolutæ, simplici signatæ puncto ad extremum litteræ, vt,*

Vtendum est ætate, cito pede labitur ætas.

Nec

Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit.

Horum verò trium vsus nomen quouis scripti genere [...]*nitur. Nam vt inter Orationem & Epistolam multũ* [...] *discriminis, sic Periodorum vsus crebrior est in docto*[...]*m orationibus.* Periodorum vsus.

Commatis verò & Colis vt ferè constat sermo noster [...]*tidianus, sic & Epistolæ, quæ nobis quotidianum ser*[...]*nem repræsentant.* Vsus Commatum & Colorum.

Periodos verò seu Ambitus aut Circuitiones, omnẽq; [...]*m fucum, tum ostentationẽ prorsus respuunt, vt in qui*[...]*u, quod prouerbio fertur, Ficum ficum dicere, idem stu*[...]*iosè custodiri debet. Ac tantum de Periodis.*

Numerus *est hoc loco suauis quædam Orationis mo*[...]*latio, ex apta pedum tum collocatione, tum varietate* [...]*ueniens: & hinc Oratio Numerosa, quæ longis breui*[...]*usq; syllabis iucundè progreditur, & aptè cadit; quo fit,* [...]*t aures blanda quadam voluptate capiat ac demulceat.* Quid Numerus.

Quod ad ipsum iam spectat Numerorum vsum, Quin[...]*tilianus vult Epistolas solutas esse Numeris, nisi cùm ali*[...]*quid supra naturam suam tractant, vt de Rep. de Philo*[...]*sophia, de laudibus & vituperatione.* Numerorũ an vsus in Epistolis.

Quibus ex verbis apertè discimus, in humili dicendi [...]*genere, quo ferè constant Epistolæ nostræ familiares, Nu*[...]*meros minimè obseruari, vt in quibus satis sit, si non vage*[...]*tur ac dissoluta sit oratio.*

Hæc igitur Numerorum ratio maximè conducit ad [...]*ornatum orationis Latinæ, quæ de re graui ad Senatum* [...]*vel populum haberi consueuit.* Numerorũ vbi spectanda ratio.

Proinde siquis huic studio deditus, numerosam affe[...]*ctet orationem, primùm discat necesse est, qui pedes ini*[...]*tio, qui in fine magis probentur; quod ex Rhetoricum* [...]*libris commodissimè cognosci poterit. Nos nostra potiùs* [...]*prosequamur.*

Cur -ia causarum genera hic omissa.

Cùm in his Præceptis Epistolicis tradant nonnulli tria causarum genera; cur ea tu, quæso, silentio præteris?

Dicam paucis.

In Epistolis nostris, quotidianis potissimùm & familiaribus, hæc causarum cognitio rarò est necessaria.

Ad hæc earum tractatio longior est, quàm vt in hoc opusculo (quod ipsa breuitate Scholarum vsui commendatum cupimus) paucis tradi possit.

Postremò, cùm sint alia pleraque apud Rhetores quæ Scripturis Epistolam multùm nosse conferat, & huc commodè transferri non queant:

Illud te semel admonitum volo, ad hanc artem Epistolicam maximum id momentum allaturum, si non multo post hæc scribendi præcepta vtcumq; degustata, præbeatur iam quoque studiosis vel exiguus gustus quispiam Rhetorices. Sed hæc nimium multa. Nunc ad alia.

Quibus rectè scribendi facultas cōparetur.

Illud igitur nunc ostendendum. Quibus hæc rectè scribendi facultas facillimè queat comparari.

Rectè scribendi facultas comparatur his quinque:
- *Sedula huius artis Obseruatione.*
- *Multa Epistolarum doctorum hominum Lectione.*
- *Diligenti doctissimorum Imitatione.*
- *Quotidiano scribendi Exercitio.*
- *Accurata Epistolarum Emendatione.*

Artem ostende in Epistolis scribendis esse nobis necessariam.

Ars cur necessaria.

Duabus certè de causis sunt Artis præcepta nobis necessaria.

Primùm, vt de eloquentium virorũ scriptis, quæ nobis proponimus ad imitandum, possimus faciliùs iudicare.

Deinde vt rectè viã nobis cõmõstrẽt, & naturã ipsam, si nõ sit optima, adiuuẽt; aut, quoad eius fieri possit, corrigãt.

Sed

Sed obseruatione hîc opus *est, vt nimirum in scriptis nostris sic artem celemus, vt eius nihil aut quàm minimum Epistola præ se ferat.*

Simpliciter enim manifesta Ars suspectum facit. Atque vt ille semper probabilior populo, qui nihil didicisse putabitur: ita illa demum optima erit Epistola, cuius compositio minimè affectata artificiosaq; videbitur, sed se naturæ quàm maximè accommodet. Sed hæc ipsa ab ingenijs maturioribus, & arte iam satis excultis, potissimùm requirimus.

Adolescentibus igitur quæ nam adhuc concedēda?

In Adolescentibus *certè tolerari adhuc debent, apertior Artis affectatio, Translationum licentia, Compositio curiosiùs paulo numerosa, Dictiones, clausulæ, vel sententiæ ex auctoribus sublecta, & huiusmodi plura alia; quæ in ipsis laudē merentur, & commendant eorū diligētiam.* Adolescētibus quæ cōcedenda.

Sed adultioribus vertuntur hæc vitio: nisi fortassis in Epistolis, quæ de Reip. negotijs conscribuntur, vel mittūtur ad Reges & Principes; quas paule comptiores esse decet & grauiores cæteris, vt caracter argumento, quod tractatur; & ipsi personæ, cui scribitur, congruat.

Sequitur, vt doceas, opus esse ad rectè scribendum multa eloquentium Scriptorum Lectione.

Quæ res vel meridiana luce clarior est, probatione nō eget: proinde ne tempus inutiliter teramus, certo illud certius persuasum habeto, nunquam te Latinè, purè, & venustè scribendi facultatem posse consequi, nisi multa præcesserit Epistolarū optimi & eloquētissimi Scriptoris Lectio, eaq; nō qualiscūq;, sed ordinatè & vtiliter instituta. Multa epistolarum lectio.

Ostende igitur, quînam vtiliter hæc lectio institui debeat.

1. *Principio cauendum illud, ne in legendis doctorū Epistolis, nunc temerè in hunc Scriptorem, nunc rursus in illū* Lectio qui instituenda.

rapiaris, nihil pensi habens, quid vel legas, vel edificas, multos modò peruoluas auctores ac libros: quo studij genere nihil peius, seu perniciosius.

II. Vnum igitur in manus sumito, eumq́ optimum ac omnium præstantissimum, non relicturus eundem, nisi sedula lectione ad calcem vsque perueneris. Nihil referre puta, quàm multos peruoluas Scriptores, sed quàm bonos ac probatos.

Præterea non quàm multa, sed quàm multum legas, interesse plurimum credito. Pulcre enim hoc Seneca, vt alia multa: Varia lectio delectat, certa prodest.

III. Nihil vnquam legito animo peregrinante, & rebus alijs intento, sed totus in lectione esto: in qua tria sunt animaduertenda: Verba, Loquendi formulæ, & Sensa.

Primùm igitur considerandum, quibus vtantur verbis, ad res, de quibus tractant, explicandas. Deinde quibus vtantur Phrasibus, ac loquendi formulis. Postremò res ipsæ diligenter spectandæ, & expendendæ sunt, de quibus agitur.

IIII. In singulis horum est quod signes, est quod teneas, est quod in vsum tuum vertas. Proinde semper adsint tibi calamus & charta, vt, quæ miraberis, quæ delectabunt, insignias aliqua notula.

Itidem quæ te remorabuntur, vel à Magistro, vel à Discipulo sciscitare.

Quid? Numquid aliud in legendis doctorum Epistolis obseruandum?

Certè permulta: sed cùm ea non sint huic arti propria, proinde ne, quod certè nolim, breuitatis fortè metam prætereamus, suaserim potiùs, vt diligens paruulorum Institutor, ea omnia de promat ex nostro Institutionum Scholasticarum libro II. Classe III. II. & I. Capite de ratione excutiendæ vtiliter lectionis, eaq́ ordine dispo- Institutiones Scholasticæ.

[..]i, discipulis suis scribenda dictet: ut semper ad manum [h]abeant rectam ac probatam examinandæ lectionis for[m]ulam. Sed iam longius euagamur: redeamus ad ea quæ [in]stituti nostri sunt operis.

[Q]uid igitur abs te discere velim, Quem mihi Episto-larum scriptorem legendum prę ceteris existimes. — Quis legendus Epistolarũ scriptor

In primis M. T. Ciceronem, *totius Latinæ Eloquen[tiæ] longè Principem: ex cuius Epistolis, primus Eloquen[tiæ] quasi succus, (qui qualis initio fuerit, permagni in[te]rest) ebibitur.* — Cicero.

In his præter verba & dictionem, quibus ille reliquos [e]xcellit omnes, plurimum inest, & ad res publicas, & ad [pri]uatas, iudicij & prudentiæ. Qua de re plura paulo in[fe]rius.

Plinius Secundus *minimè redundans, cui nihil deme[re] possis, plenus tamen, acutus, festiuus, frequens concin[n]is sententijs, doctis atque ingeniosis mirificè aptus, qui scholasticas inter se & umbraticas mittunt Epistolas, [q]uibus oportet plus ornatus & condimentorum adiungi, quando rebus non perinde nituntur:* — Plinius. Plinianæ Epistolæ quibus vtiles.

Multum habet neruorum, acriter concludit, & sua[u]issimè premit: in descriptionibus rerum est mirificus: subitus & extemporaneus videtur, cùm sit elaboratissi[m]mus. Omninoq́; ut in Cicerone plus naturæ, in hoc plus di[li]gentiæ extitisse videtur: nec vlla videtur melior eius Epistola, quàm quæ est longior.

Inter Recentiores quis tibi videtur optimus?

Inter recentiores *de Paullo Manutio, Aldi filio, cum magna doctorum hominum approbatione dicere liceat, nullam esse laudem Epistolicam, cuius apud ipsum non sit perfectio, vel adumbratio.* — Laus P. Manutij Veneri ex Rhocho Piloreio.

Nam quæ nota & forma orationis Epistolarum ma[xi]mè propria censetur, subtilis nimirum siue tenuis, eam — Laus Epistolarum Manutij.

perpetuò ferè custodiuit, & illas sic elaborauit, vt tamen elaborata & artificio quodam scripta non videantur.

Cultus sine cultu.

Inest in eis cultus sine cultu, & diligens quædam negligentia; & cùm lucernam non oleant, nihil tamen minus olent quàm hircum. qua de re à iustis scriptionum istiusmodi æstimatoribus dubitari non potest.

Suauitas.

Ita porrò scribit, vt τὸ ἠθικὸν satis superq; aduertas; mores, naturam & ingeniũ suum prorsus exprimit, estq; omni genere suauitatis & humanitatis affluentissimus.

Breuitas.

Breuitatem vbique sectatur; & longitudinem, quam graues auctores ab Epistolæ ratione & legibus alienam esse opinantur, studiosè fugit.

Materia.

Materiam non reconditam aliquam, obscuram, sophisticam, aut à vulgari hominum intelligentia captuq; disiunctam (in quo multi peccauerũt) sed apertam, communem, è vita humana sumptam tractat.

Illecebræ.

Illecebras multas habet, quæ nostrum in legendo studium irritare; & irritatum retinere possint.

" *Nec vllum video (pace aliorum dixerim) qui ætate*
" *nostra scribendis Epistolis cum Paulo Manutio ex æquo*
" *comparetur, quiq; ad illam M. Tullij præstantiam pro-*
" *piùs accesserit.*

Euoluendæ diligenter Epistolæ Manutij.

Quamobrem adhortandi sunt adolescentes, vt post Ciceronem & Plinium libenter ac sæpe huius eloquentissimi viri epistolas legendas sibi putent; & nõ modò illorum, verùm etiam huius lectione orationem suam coloratum iri certò sibi persuadeant. Et infra:

Manutius an imitãdus.

Quòd si aliqua ex parte, etiam istos ipsos (de Plinio loquitur & Manutio) imitari voluerimus, quia illi (Manutius præsertim) Ciceronem imitari voluerunt, nõ prorsus vituperauerim, quia sic in nostra sententia nihilominus permanetur.

Ac tantum ferè de Manutij laudibus ciuis ille Perusinus Rochius Pilorcius. Ego

Ego verò tam illustri Epistolarum eius inductus & incitatus encomio, admonui nuper Antuerpianum typographum Ioannem Bellerum, hominem doctum, humanum, & miro animi candore præditum, nobisq; hoc nomine iampridem amicissimum, vt quas in puerilium studioru͂ vsum ex Manutianis Epistolis dudum selegimus, committere typis acceleret. Selectiores P.Manutij Epistolæ.

Nunc de præstantia Epistolarum Ciceronis paulo pluribus, si placet, disserere.

Tractatio illa, quia longinscula, ne quid fortè cœptum a nobis iter remoretur, absoluemus illa prius quæ reliqua sunt, Imitationem, Exercitationem, & Emendationem: tum demum sub huius Secundi libri calcem de Cicerone dicturi quod expetis. Translatio.

Imitationem ostende ad politè scribendum studiosis esse necessariam.

Rectè sanè istuc admones: sed priùs ostendendum quid nam hæc ipsa Imitatio sit, ac tu͂ quòd ea ad rectè scribendum necessariò requiratur, intellectu procliue fuerit.

Imitatio *est studiosa quædam mẽtis applicatio, vt eius quàm simillimi possimus euadere, quem inter optimos ceteris antecellere cognoscimus.* Imitatio.

Quæ ipsa quidem Imitatio tantam in omni facultate vim tantumq; ponderis ac momenti obtinere perspicitur, vt ea qui careat, recta & facili via careat, qua ad hanc purè & politè scribendi facultatem pertingere queat: vt qui in omnibus quæ agit, laborem sæpè magnum suscipit, sed non perinde sibi fructuosum. Imitatio scribenti necessaria.

Vides, vt opifices discipulis non modò præcipiant, quo pacto instrumenta versare debeant, sed etiam seipsos laborantes intueri & considerare iubeant: A simili.

Sic in Epistolis eleganter scribendis, non sufficit ipsius artis Præceptiones memoria tenere: sed ad Artem acce-

dere oportet diligentissimã scriptoris alicuius docti quiq́ in scribendis Epistolis excellat, Imitationem: cuius quo quis in scribendo similior extiterit, hoc & perfectior erit & laude dignior.

Digressio in laudem Epistolarũ Ciceronis.

Hunc verò præ ceteris eximium scribendarum Epistolarum artificem M. esse Ciceronem, fatentur omnes eruditi, etiam illi qui felicissima ipsius ætate floruerunt.

Cuius profectò Epistolarum ea summa laudis est, quòd cùm sint omnium. qui vnquam vsquam floruerunt longè excultissimæ, ea tamen ornentur simplicitate, vt absque omni conscriptæ cultu videri possint; faciles nimirum & illaboratæ, & verbis, vt idem ad Papirium scribit, textis quotidianis: quo etiam nomine, quem cum eo conferamus, habemus prorsus neminem.

Quapropter, si rectè tuis studijs consultum velis, ad solius Ciceronis Imitationem omnes ingenij tui neruos diligenter intendito, eumq́, vt Poëtarum loquar more, Nocturna versato manu, versato diurna.

Sed quid ais obsecro? nullus mihi legendus Epistolarum scriptor, præter vnum Ciceronem?

Legẽdi etiã alij præter Ciceronem.

Aliud, ô bone, Lectio est, aliud verò Imitatio, nihil vetat multos seu Veteres, seu Recentiores legere; modò his id nominibus fiat ac caussis:

I. Vt quid à Cicerone, tum verborum, tum sententiarum sumant aut mutuentur, deprehendas; & sic ad illius Imitationem reddaris alacrior, à quo maximi nominis Scriptores tam multa sumpsisse animaduertis.

II. Vt quemadmodum illi qui de recta declinant via, vbi per deuia & loca salebrosa aliquantulùm aberrarint, optatiùs in viam redeunt, & rectà ambulant attentiùs:

Sic certè non pauci per omne scriptorum genus prima ætate diuagati, errore tandem percepto, ad Ciceronem cupidiùs se recipiant.

III. Vt

ll. Vt, sicut obtusum quotidiani cibi suauitate palatũ, to interdum irritamus; sic assidua Ciceronis lectione traĉtum (si quod contrahi potest) fastidium, aliorum riptorum acerbitate depellamus.

Aut, ut quasi obdormientes iniucundo aliorum Scrip- rum quasi murmure quodam excitati, alacriores re- amus ad intermissam Ciceronis lectionem. Sed de Imi- tione hæc sufficiant. Nunc ordo postulat vt de Exerci- tione dicamus.

Quò confert, quæso, quotidiana hæc scribendi Exercitatio?

Quotidiana *scribendi Exercitatio, seu frequens Sty- lus, doctissimorum virorum calculis perhibetur esse opti- mus dicendi scribendiq́; magister, qui nobis sermonis opu- lentiam parit & copiam, & mirabilem adfert scribendi dicendiq́; promptitudinem, vt sibi primas non immeritò in hac facultate vendicet.* Exercitatio studiosis necessaria.

Nec studium, quantumuis ardens ac vehemens, ad veram ac solidam eruditionem parandam multum contu- lerit, nisi ex arte fiat vsus, & in opus vertantur verba.

Sicut enim pingere volentibus (inquit Perusinus ille tinus) nihil prodest laudatissimorum pictorum pulcerri- ma considerare opera, nisi ipsi quoque arrepto penicillo pingere aliquid instituant: A simili.

Ita sanè Precepta didicisse omnia, ad hæc M. Tullij, Plinij Secundi, aut P. Manutij aliorumq́; probatissimo- rum artificum Epistolas suspicere & admirari, momenti non multum attulerit, nisi tu quoque, sumpto in manus calamo, te quotidie scribendo diligenter exerceas. Ars & lectio sine Exercitatione parum conducunt.

Nemo vnquam Orator, inquit optimus & præstan- tissimus ille dicendi magister Cicero, nemo egregius scrip- tor sine multa exercitatione euasit. Cic. 1. de Oratore.

Vnde Hortensius nec vnquam præterire diem patie-

batur, quo se non, aut domi, aut in foro dicendo exerceret, sæpe vtrumque eodem die faciebat.

Et ipse rursus Eloquentiæ princeps Cicero aiebat se timere, si non frequenter declamaret, ne, quid adeptus erat in arte oratoria facultatis, exaresceret.

Epist. 11. lib. 1.

Quem locum adducens P. Manutius ad Paulum scribens Contarenum: Attendite, inquit, mi Paule & tuam causam, à qua mea disiuncta non est, si placet, mecum considera.

A minori.

Ille sibi homo Romanus orationis inopiam metuebat, cùm tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret.

Nos, quibus Latina lingua peregrina est, qui in optima scribendi aut dicendi ratione rudes & infantes penè sumus, de summa Eloquentia sine studio cogitabimus, & vnam omnium difficillimam rem ludibundi consequemur?

Vides me ipsum, qui quid sim, ego quidem non statuo, sed sunt quibus non esse nihil videar, nullum penè diem intermittere, quin aliquid Latinè scribam, cùm tamen ex quo lapidem hunc voluo, annus vicesimus abierit.

A simili.

Præclarè Cicero, nec Medicos, nec Imperatores, nec Oratores, nec vllos alios, quamuis artis præcepta perceperint, quidquam laude dignum sine vsu & exercitatione consequi potuisse.

Quia igitur nullo in studio, nedum in oratorio, nuda ars sufficit, (nihil quippe natura citò magnum fieri voluit, sed pulcerrimo cuique operi difficultatem proposuit, quæ labore & exercitatione vinceretur) in hoc certè, quæ bona pars, & riuus quidam dici potest doctrinæ Oratoriæ, plus etiam assiduitas Exercitationis, quàm Ars efficiet.

Quare scribendum est in singulos dies, vt Apelles quotidie lineam ducebat, & scribendum est bene: bene autem scribendo etiam fiet vt citò scribatur.

Nec

Nec magni refert, quàm multas chartas impleueris, quàm diligens, quàm accuratus fueris. In quo vno fecto sunt omnia, & prora, & puppis, quod aiunt. Vi- classem lib.2. Instit. Schol.

Non tam multa quàm accuratè scribendum.

Sed priusquam hunc de Exercitatione locum relinmus, Institutores ipsos monitos velim, vt Exercitatio- hanc, de qua multi tam multa præclarè scripserunt, puerorum institutione diligenter vrgeant, dicténtque scipulis suis, donec suis tandem auspicijs, & sine Theseo gerere possint, quotidie aliquid, quo stilum exerceãt: quēs enim hæc scriptio, egregios quoq; Scriptores efficiet.

Quotidie scribendum aliquid.

cuiusmodi esse oportet hęc Epistolarū Themata?

In eiusmodi proponendis, delectum habere conuenit, vt quæcunq; prima sunt obuia dictentur Epistolarū argumenta; sed selecta, copiosa, aperta, facilia, faceta, noua, erorúmque ingenijs accommodata.

Epistolarum Themata.

Non perplexa, obscura aut spinosa; non arida aut nis breuia, & angusta: sed in quibus cùm libenter, tum uctuosè exerceantur.

Huiusmodi verò vel sumi poterunt ex autoribus qui scholis explanantur, vel ex fabulis Poëtarum.

Vide classē 2. lib. 2. Institutionū Schol.

Vt ex Ouidij Metamorphosi.

Ex Virgilio, Plauto, Terentio, Aristophane.

Ex Seneca, Euripide, vel Sophocle.

Item ex Historijs profanis vel sacris.

Copiam suppeditabunt Liuius, Plutarchus, Xenophon, Q. Curtius, &c.

Et vt exemplis rem illustremus,

Repetatur cædes Polyxenæ ex Euripidis Hecuba.

Dehortemur Medeam à cæde paruulorum liberorum.

Inuehamur in scelus Atrei occidentis fratris liberos.

Ex Tragœdijs.

Gratias agamus S. P. Q. R. quòd ab exilio Ciceronem reuocarit.

Ex historijs.

Gratulemur Augusto victoriã de Antonio & Cleopatra.
Petamus à Catilina, vt desinat Remp. diuexare.

Ex sacris.

Dissuadeamus Herodi, ne seruet promissa puellæ saltatrici.

Laudemus B. Ioannis Baptistæ inuictam constantiam.

Vituperemus Pilatum ferentem sententiã in innoxium.

Defleamus atrocissimam infantium puerorum necem.

Ex tempore præsenti.

Consolemur populum in hac diuturna calamitate Belgica miserrimè afflictum.

Vocemus doctos omnes, qui otio & ignauia torpent, in vineam Domini.

In his, ne longior sim, infinitus & immensus adolescentibus patebit campus.

Exercitatio in verborum copia.

Quin etiam idem Argumentum ex copiæ præceptis, iterum ac tertiò, tum alijs verbis, tum alio Orationis habitu, retexi poterit.

Iam & palinodijs exerceri non nunquã poterunt. quod modo laudarint, denuo vituperent, quod suaserint, dissuadeant.

Reliqua quæ ad Scholasticam hanc Exercitationem spectant, suggerat liber II. Institutionum nostrarum Scholasticarum. Classibus 5.4.3.2.1.

Sifficitne nuda Epistolarum Themata dictare pueris?

Quibus nuda Epistolarum themata dictanda.

Rectè me admones: nam istuc obliuione ferme præterieram.

Poterunt sanè huiusmodi nuda Epistolarum argumẽta adolescentibus interdum proponi:

Sed præsertim natu grandioribus, & paulo longiùs in hoc studio progressis.

Postremò ijs potissimùm, qui ex posteriori libello nostro de Copia, rationes illas dilatandæ & amplificandæ orationis iam didicerunt.

Quibus

Quibus prӕterea modus ac via commonstranda, qua themata huiusmodi tractari & explicari debeant. Quare pluribus lib. II. Instit. Schol. Nam tempus & locus monent, vt de Epistolarum Emendatione iam tandem agamus.

Epistolarum quæ optima emendandi ratio?

Gemina est hæc Epistolarum emendandi ratio: Vna fit Discipulo, priusquam Epistolam Præceptori legendam tradat: Epistolarum Emendatio:

Altera fit à Præceptore, dum à Discipulo redditam, quod errarit, emendat & restituit.

Qui si fortè nesciat, quod sui sit hac in re muneris, ex Institutionibus nostris id etiam cognoscat.

Quod ad priorem verò attinet, Adolescens Epistolam non semel conscriptam, die & hora constitutis reddendã, non statim abyciet; sed ceu fœtum recens editum diu ac multùm lambet, hoc est, emendabit & expoliet.

Quem enim mora, quem limæ etiam labor non offenderunt, hic sæpè quamtumuis ingeniosos, sed parum sedulos, anteuertit.

Prima igitur Emendationis *cura sit, vt Epistola repurgetur Barbarismi & Solœcismi vitijs, quæ nusquam merentur veniam.* A Discipulo quæ emendenda.

Proximum, Accuratè quoq; considerandum, num quid aut duriùs dictum, aut sordidiùs.

Num quid verbosiùs, aut contractiùs; aut parum cohærens.

Num quid hiulcum, aut asperum, aut alieno loco positum.

Num quid argumentum futile, ridiculum, infirmum, aut parum probabile.

Multa dilatabit, aut adstringet, multa delebit, mutabit, molliet, ornabit, illustrabit.

Sed ne cuiquam prolixitate sermonis fastidio simus; qui fortasse de optima Emendationis ratione plura requiret, Institutiones Scholasticas consulat, & sibi abunde à nobis satis factum fatebitur. Progredere nunc ad alia.

Reliquum nunc, vt ostendas quanta sit Præstantia Epistolarnm Ciceronis.

Epistolarum Ciceronis præstantia.

Id sanè libens fecero, & ex eo cognosces, maximopere commendandum esse, cùm aliorum quorūdam iudicium, tum certè in primis laudatissimæ Societatis Professorum, qui rectissimè instituerunt, vt adolescentibus ad Latinæ linguæ candorem & suauitatem progredientibus, vnius M.T. Ciceronis Epistolæ, ante omnia à doctoribus in Scholis proponerentur,

Commēdatur Professorum Societatis iudiciū.

Ciceronis Epistolæ cur ceteris omnibus præferendæ.

I. Ex ijs siquidem percipitur quasi gratissimus quidam gustus Latinitatis & facundiæ, quam ipsi postea in hoc admirabili Scriptore, cum ingenti voluptate, tanquam thesaurum quendam, sunt reperturi.

II. Ex Ciceronianis Epistolis ad Romani sermonis cultum, nitorem, & elegantiam erudimur, & veluti primum ac incorruptū Eloquentiæ sanguinē haurire assuescimus.

Et quoniam nemo nec plures nec meliores conscripsit Epistolas ipso M.T. Cicerone; rem certè fecerimus litterarum studijs vtilissimam, si virtutes illarum paulo propiùs inspexerimus.

Epistolarum prima virtus, vt reluceat in ijs imago scriptoris.

Meo certè iudicio, nulla in ijs virtus à quoquā (qui velit esse iustus rerū æstimator) desiderari potest. Etenim hanc primariam videri laudem Epistolæ, eruditus sanè Scriptor Demetrius Phalereus docuit; vt sit nimirum effigies & imago quædam nostræ mentis, & nos ipsos penitus velut in tabella depictos repræsentet, plenaq; sit humanitatis & blanditiarum.

Eam certè cumulatim, potissimùm in ijs quæ sunt ad Atticum & Q. Fratrem, inueniemus. Atticum enim, præ

omnibus

omnibus necessitudine sibi coniunctis, perinde vt carissimũ fratrem, & tanquam alterum se, ardentissimè dilexit.

Epistolarum decorum à Cicerone diligenter obseruatum.

Quid quæso illis, præsertim ad Lentulum humanius?

Quid illis ad Memmium officiosius aut blandius?

Ad Terentiam, quid illis tenerius ac mollius?

Ad Tironem, quid suauius & dulcius fingi potest?

Quàm multa ad legendum inuitamenta! quanta declaratio amoris! quanta studij! quanta voluntatis!

Præterea, cùm tam sæpè alios in rebus afflictis consolatur, nónne perspicuè indicat mitissimum ingenium, & ad misericordiam mirificè propensam inclinatamq́ naturã?

Cicero eximius in consolando.

Consolari quippe miseros, vt non est hominis stulti, omniumq́ rerum ignari, sed experti & sapientis: ita non est duri ac tetrici, sed facilis, mansueti, & ad omnem humanitatem facti.

Cicero ingenij mansuetissimi.

Quando gratulatur M. Tullius, quàm sincerus!

Quando petit, quàm pudens ac verecundus!

Quando iocatur, quàm vrbanus & festiuus!

Quando gratias agit, quàm nullius meriti oblitus!

Quando commendat quempiam, quàm diligens!

Quando narrat, quàm apertus!

Quando monet, quàm serius!

Cicero quãtus in omni Epistolarum genere.

Denique, vt reliquis Epistolarum formis percensendis ne longum faciam.

Quando, quocũque tandem in genere, scribit, quàm eiusdem exemplar, & ideam perfectè consequitur!

Delectat nunc scita breuitate, nec retinet ipsa longitudine lectorem, itaq́ pascit, vt cùm ad finem legendo peruenerit, tum demum ad Epistolæ caput redire cõcupiscat, & illas delicatas epulas non regustare tantùm, verùm etiam omnino absumere (quamquam absumi nunquam possunt) penitusq́ concoquere.

Cicero nunc breuitate, nunc longitudine delectat.

Quæritis argutias? argutissimus est M. Tullius. De-

Cicero argutus & apertus.

sideratis res minimè spinosas, planas, expeditas, è communi hominum vita sumptas? eiusmodi refertæ sunt illius Epistolæ.

Argumento delectat Cicero.

Vultis rursum res haud vulgares, sed magnas, illustres, è sapientum commentarijs depromptas? harum vobis opulentia hîc non deerit.

Quàm præclara hîc legetis, de religione erga deos, de caritate erga patriam, de fidelitate in amicos: quàm multa de honestate, de maximis virtutibus, quàm multa de vitijs!

Graria Styli.

Stylum Epistolis vsitatum & conuenientem inuestigatis? non opus est abire longiùs, hîc reperietis. Nam vt plurimùm subtile, seu humile, seu infimum dicendi genus (tot enim nominibus appellatur) seruauit.

Dicendi figura.

Nihilominus interdum, propter rerum subiectarum pondus & grauitatem, assurgit, ac verbis fulminat: quod idem optimus rhetorum magister Quintilianus fieri oportere admonet.

Cicero non tantùm gratia styli, sed etiam rerum cognitione obiectat.

Non igitur tantummodo ad exercitationem, expolitionemq́ꝫ styli per quam conducens & necessaria existimanda est frequens & quotidiana istarum Epistolarum lectio.

Quin ad animum quoque magnarum multipliciumq́ꝫ rerum cognitione imbuendum, singularem quandam vim & facultatem habet, cùm omnes, qui modo politiorum doctrinarum studijs aliquid videre cœperunt, testificentur, præter illum Latinitatis florem, præter illas Romanæ veterisq́ꝫ linguæ delicias, multa se prudentissimè grauissimeq́ꝫ prolata inuenire, ex quibus tum mens animi ad discendum intelligendumq́ꝫ celerior, tum voluntas ad bene viuendum incitatior euadat.

Cicero ad bene viuendum incitat.

De rebus difficilibus arduæ quæstiones, nonnumquam in ijs Epistolis concinnè ac breuiter soluuntur; nec pauca nume-

Difficiles soluit quæstiones.

merantur, quæ illorum incommodorum, quibus circum-ſepta & circumfuſa eſt vita mortalium, remedia certa reſcribant.

Vt quam medicinam ab illa omnium perturbationum ſedatrice, & omnium benefactorum, beneq́ dictorũ ma-tre Philoſophia exſpectare alioqui oportuerat, eam ipſam bona ex parte ab Epiſtolis Ciceronis ſumere, noſtro ma-ximo compendio emolumentoq́, poſſimus.

Remedia multorum incommodorum.

Quare cùm hæc ita ſint, tametſi Plinij Secundi Epi-ſtolas maiorem in modum probo & admiror, vt argu-mentis varias, concinnas, breues, quotidianis verbis con-textas, argutas, lepidas, eruditulas, & ſuaues:

Cicero potiùs quàm Plinius pueris in ſcholis enarrandus.

Nihilo minus vt in cæteris Eloquentiæ partibus, ſic in hac ipſa quoq́ Anteſignanum Tullium ei multùm ante poſuerim; ac iuuentutem huius Epiſtolis audiendis, ad verbum ediſcendis, nec non aſſidua ſcriptione imitandis, longè vtiliùs occupari & exerceri poſſe crediderim. Et hæc modò ſatis de Cicerone: pergamus ad ea quæ reli-qua ſunt.

LIBER III.

Libri Tertij.

Schematiſmus.

Explicantur hoc lib. III. Octodecim Epiſtolarum formæ ſeu ſpecies.

- *Nunciatoria, vel Narratoria.*
- *Commendatitia.*
- *Petitoria.*
- *Hortatoria.*
- *Laudatoria.*
- *Accuſatoria.*
- *Exprobratoria.*
- *Inuectiua.*
- *Eucuſatoria.*
- *Deprecatoria.*
- *Iocoſa.*
- *Lacrymoſa.*
- *Conſolatoria.*
- *Officioſa.*
- *Gratulatoria.*
- *Gratias agens.*
- *Imperans.*
- *Dedicatoria.*

Epiſtolarum quot formæ ſunt, ſeu ſpecies?

Quot & quæ ſint Epiſtolarum formæ, *inter huius artis ſcriptores parum conuenit. Sed cùm alij his etiam multo pauciores attulerint, & ea res non multum ad inſtitutum noſtrum commoditatis afferat; adhæc cùm nihil ferè per Epiſtolam ſcribi poſſit, quod ſuperiorum formarum terminis atq; ambitu non includatur: In hoc potiùs elaborandum cenſemus, vt inſigniores & vſitatiores Epiſto-*

pistolarum species, cum suis ferè Responsionibus, hoc loco ersequamur. De quibus cũ Rochus Pilorcius, & Iacobus Pontanus accuratè scripserint, eos potissimùm in hoc scripto sequi visum est.

Vide Rochũ Pilorcium & Brandol. cap. 1. lib. 2.

Ceteras verò Epistolarum species, quarum neq; Inuentio difficilis erit, neq; Tractatio ab his multùm abhorrens, scribentium ingenijs excogitandas relinquemus.

Aut altàs fortasse adijciemus, si modò iudicauerimus id expedire. Nũc auspicemur ab ea Epistolarũ forma, quæ ceterarum omnium frequentissima, Epistola videlicet Nunciatoria.

De Epistola Nunciatoria.

Epistolarum prima cur Nunciatorio?

Cicero epist. 1.5.7.9. lib. & 11.20. lib. 11. Ad Q. Fra. 1. Pli. epist. 6 li. 1. 17. lib. 2 9. li. 3. & lib. 4.

Non sine causa prima ponitur, cuius vnius causa inuenta primùm est Epistola; vt absentes nimirum de ijs rebus faceremus certiores, quas eos scire, aut nostra, aut ipsorum, aut certè aliorum, interesset.

Sed prius quàm progrediamur longius, hoc loco mihi admonendus es, cùm hoc primum Epistolarum genus alijs dicatur Nunciatorium, item Narratorium, vel Expositorium; alijs rursus Narratiuum, aut Indicatiuum: animaduertendum hîc esse Grammaticos docendi gratiâ huiusmodi vocabula sibi fingere consueuisse, vt rem subiectam perfectiùs possent explicare.

Sic alij malunt dicere, Epistola Petitoria, Hortatoria, &c. commoditatem spectantes in docendo, quàm longiore aliqua huiusmodi vti periphrasi vel circuitione, Epistola qua petimus, qua hortamur, &c. quod in docendo non parum adferret molestiæ. Sed nunc denuo ad institutum.

Quæ optima Narratoriam conscribendi ratio?

Nunciatoriã quæ optima conscribendi ratio.

1. *Cùm Epistola esse debeat expressio quædam amoris ergà amicum cui scribimus; captanda est initio statim ipsius beneuolentia, quod etiam seruandum est in reli-*

P.Manut. 21.lib.2.18. lib.3.

quo decursu quotiescumque id locus postulat.

Exordium.

Exordium tamen & beneuolentiæ captatio his ferè de causis omitti possunt:

Cùm amicitia mutua exordium nullum exigit.

Cùm eadem de re sæpiùs antea scripseris.

Cùm temporis breuitas nil nisi rei expositionē recipit,

Narratio.

2. Sequetur nunc ipsa Narratio, quam his virtutibus commendari necesse est, vt sit Breuis, Simplex, Diluci-da, Pura, Elegans, & Propria.

3. In narrando ita rerum ac temporum seruabitur ordo, vt à lætioribus exordiamur, & priùs de amici rebus dicamus, quàm de nostris, si fortè de nostris dicere aliquid voluerimus.

Narrationis geminus finis.

4. Narrationis quoque inspiciendus est finis. Is enim geminus esse potest: Vel sola rei cognitio, vel eiusdem etiam delectatio.

Cùm sola cognitio quæritur, ita narrabitur, vt, si petierit ad se perscribi, sciat nos ipsi diligēter esse satisfacturos

Si non petierit, nos ipsum rei noscendæ cupidum reddemus, vt sciat nos etiam absentes, quæ scire is velle debeat, etiam vltro adferre: & tum rem sic narrabimus, vt nihil cognitione dignum omittamus.

Si verò delectationis causa narramus quippiā, admittenda tum erit maior verborum sentetiarumq; vrbanitas simul ac varietas, vt ab initio omnia ad iucunditatem ipsam conferantur.

In Epistola Narratoria, qua partim gesta, partim gerenda exponentur, danda est opera, vt præterita & præsentia sic exponamus, vt ex ijs futura coniecturis quodammodo colligi queant.

Et vbi, quid in quaq; re aut boni aut mali sit, declarauimus; tum quoque paucis aperiendum est, quid illi faciendum arbitremur.

Ad

Ad extremum, similia pollicebimur nos esse scripturos, & ab amico, vt ipse quoque (si quid noui acciderit) ad nos perscribat, petemus.

Ad Narratoriam Responsio.

Ad expositionem rescribemus, iucundas fuisse nobis amici litteras, ex quibus, quæ scire desideramus, omnia perfectè cognouerimus. Gratum fuisse amorem qui nos prosequitur, &c. Responsio. Cic. 21. lib. 5 32. lib. 7 18. lib. 12. Pli. 5. 7. lib. 9. Cic. 8. lib. 2. 15. lib. 4.

Rogabimus, vt ita facere pergat vti cœpit, & quàm sæpissimè.

Præterea gratias etiam agere poterimus, vicissim & nos scribentes ea, quorum ipsum cognoscendorum esse auidum putamus.

Si quid autem ab amico desideramus quod prætermissum esse videatur, modestè illis de rebus ipsum admonebimus, ita vt ad laudem potiùs nostra verba spectent.

Illud quoque non ignorandum, in Epistolis huiusmodi Nuntiatorijs nullo ad eam rem, quam scribimus, opus esse apparatu, vel arte; sed omnia simpliciter, & verbis simplicibus esse expedienda: nisi fortasse quid de Deo, de Religione, de Rep. Bello, aut Pace, aut rebus similibus, quæ quandam præ se ferant grauitatem, decendum erit. Nunc ad Commendatitiam accedamus.

De Epistola Commendatitia.

Epistola Commendatitia *dicitur, qua aliquem alicui commendamus. Quæ quo modo ac ratione sit conscribenda, priùs quàm ostendamus, initio quædam consideranda sunt.* Cic. 17. 31. lib. 13. 13 li. 9. & omnes lib. 13. Plin. 24. lib. 1. 14, 15. lib. 4. 6. 8. lib. 6.

Primùm, quod ad ipsum nomen seu vocabulum spectat, Cõmendatitia, *est illud vsitatũ Ciceroni, vt Epistola 5. lib. 5. Et rursus Epist. 26. libri 13. Vox igitur hæc Ciceronis retinenda: illa verò Commendatoria, qua plerique vtuntur, reijcienda.*

Porrò cùm huius generis Epistolæ & variæ sint, & in vsu creberrimo; obseruandum est, eas pro Personarum & Rerum qualitate aliter atq; aliter esse tractandas.

In omni siquidem Commendatione, *tria diligenter considerare nos oportet.*

Persona eius qui commẽdatur.

1. Personam commendandam. *Aliter enim nos, aliter liberos, aliter familiares & amicos, aliter hospites & incognitos commendamus.*

Rursus in persona commendanda, habenda est ratio doctrinæ, virtutis, dignitatis, professionis, nobilitatis, fortunæ, &c. eius qui commendatur.

Vt non eodem modo doctum & indoctum, sacrum & profanum, magistratum gerentem ac priuatum, diuitem atq; inopem, liberum ac seruum, nobilem atque ignobilem commendemus: de horum enim vnoquoque conuenienter & accommodatè loquendum est.

Persona eius cui quis cõmendatur.

2. Cui aliquem commendemus, *est aduertendum. Nec enim eodem modo commendandus est quis Principi atque amico, nec magistratui ac priuato. Cum amicis siquidem liberiùs, & sine magna causa agere licet: Principibus verò nec omnes, nec omnia, nec sine magna necessitate commendare fas est. Quin etiam omnia apud illos grauiter & seuerè agenda sunt.*

Res ipsa.

3. Rerum quoque habenda est ratio. *vt non nisi iusta, honesta, aut necessaria suscipiatur commendatio: deinde vt hæc ipsius, cui quid commendas, sit dignitati, facultati, naturæq; accommodata.*

Cùm enim in omni commendatione sit rei alicuius petitio, debet hæc ipsa tribus commendari: honestate, facultate, & remuneratione: vt infrà dicetur in Epistola Petitoria.

Ad Honestatem spectat, vt nihil petatur, nisi honestum ac iustum.

Ad

Ad facultatem, vt ea petantur, quæ ab amico præstari queant.

Ad remunerationẽ, vt nos memores & gratos polliceamur.

His iam bene consideratis, talis erit commendatio.

1. *Causas scribemus, quæ nos ad commendandum impulerunt: Cuiusmodi sunt, vel amica cum eo, quem commendamus, consuetudo: vel acceptum ab eo beneficium: vel ipsius Doctrina, Virtus, Nobilitas, Dignitas, &c.*

2. *Rem ipsam iam exponemus, quam pro amico postulamus. Hanc autem petitionem, vt iam dictum est, oportet esse æquam, honestam, necessariam, ipsiq́ue, ad quem scribimus, factu facilem.*

3. *Postremo iam loco pollicebimur, commendatum & nos futuros gratos, studiumq́ue nostrum & operam mutuam, cùm offeret occasio, deferentes: licet id non semper à Cicerone sit obseruatum.*

In Principio Commendatitiæ captanda est interdum beneuolentia.

Si enim Commendatio vulgaris fuerit, aut parum honesta: vel si eius, ad quem scribimus, animus fuerit vel à vobis, vel ab eo quem commendamus, alienatus: tunc vel captanda est beneuolentia, vel vtendum insinuatione, aliquóue artificio, prout res ipsa id poscere videbitur.

Præterea, cùm iterum & sæpiùs eadem de re commendandus est aliquis; ne fortè nimis importunus videare, petes vt id ignoscat; addesq́ue, te id non facere, quòd parum confidas illius liberalitati vel amicitiæ:

Sed id omne conferes vel in desiderium, quo maximo teneris, rem gratam ac vtilem amico faciendi; vel in rem ipsam, cùm tanta res, ac etiam existimatio agatur.

Porrò, si is, cui commendatur, pro amico quidquam fecerit, gratias ages, & quàm gratissimo viro beneficium

Cic. Epist. 1. 47, lib. 13. ad Atti, lib. 16. Ad Capur. Pli. 9. 13. li 2. 2. li 3. 32 lib. 7. Cic. 24. 44. lib. 13. Vlt. & penult. li. 10. ad Atti. Cic. 28. 61. 42. 55 lib. 13. Plin. 8. lib. 8.

commendasse ipsum declarabis; quamq; tibi id gratum fuerit, ostendes.

Addes etiam, non dubium tibi esse, quin & tua causa, & suæ etiam constantiæ gratia in eadem mansurus sit liberalitate: & ideo rogabis, vt quæ initio ostendit, deinde quæ fecit, ad exitum augeat, & cumulet.

Atq; hæc de Commendatitia dixisse sufficiat.

Ad Commendatitiam Responsio.

Responsio. *Ad Commendatitiam responsurus, videbis, amicus ne sit qui commendatur.*

An nulla nobis familiaritate coniunctus.

An aliquo modo à nobis alienus.

Iusta ne sit commendatio, an iniqua.

Cic. 11. lib. 5 Ad Attic. 20 lib. 2. 15. lib. 4. 14. lib. 14. ad Ant. Manut. 12. 21. lib. 3 in fine. 33. lib. 4 in fine. Cic. 14. lib. 15. Manut. 20. lib. 2.

Si amicus *fuerit, & dignè, atque vt meretur commendatus, gratam nobis fuisse Commendationem dicemus; in qua præsertim de homine agatur, qui multos iam annos cum suis, vel ab ineunte ætate in nostro sit ære: multumq; à nobis diligatur, nō solùm propter veterem amicitiam ac amorem nostrum, nec non obseruantiam in nos atque nostros: sed propter summam etiam eius humanitatem, doctrinam, bonos mores, cæterasq; virtutes.*

Iisdem vteris rationibus, cùm aliquis tibi, quem alteri commendes, erit commendatus. Illud etiam addere poterimus, nostram salutem, dignitatem, ac vtilitatem magnæ semper illi curæ fuisse.

Quambrem rescribemus, non posse nos ei non amicos esse, neque solùm amici commendatione, quæ apud nos valeat, valueritq; semper plurimum, sed nostro etiam iudicio ac voluntate.

Ergo summo nos studio, & cura, omnia pro amico vel fecisse, vel facturos dicemus, nihilq; nobis laboriosum ac molestum videri posse: sed omnia cùm facilia tum honesta.

Pli. 17. lib. 2. *Quòd tamen admonemur, agemus gratias; quòd rogamur*

tur verò, queremur: admoneri enim debemus, non rogari, vt faciamus quod nobis non facere turpissimum est.

Si nulla tibi cum commendato erit necessitudo, ita tamen hominem commendatum habebis, (cùm amicus sit amici) vt tuam operam, consilium, ac fauorem, nulla vnquam in re desideret.

Inhonesta commendatio non est inhonestè ac insolenter reijcienda: semper enim amico aliqua ex parte acquiescendum videtur. In honesta commendatio.

Sic igitur respondere poterimus: Iam diu nos desiderasse aliquam nobis dari occasionem, nostri in eum animi ostendendi; & ideo dolere scribemus, non posse nos, salua existimatione nostra, illius morem gerere voluntati.

Beneficium tamen in aliud tempus magis idoneum nos differre dicemus; quæ res & ampliorem illi vtilitatem conciliatura, & nostram beneuolẽtiam clariùs testatura, nobisq́ ipsis maiori gloriæ futura sit. Non minùs enim beneficium dare videtur, qui honestè negat quod negandum iudicat, quàm qui æqua concedit.

Quandoque ea qua decet modestia mirari nos dicemus, amicum nostrum, tanta cùm doctrina tum virtute præditum, tales recipere causas: Hominem esse crudelem, ingratum, indignum omni commendatione: Omnia tamen nos cupere, quæ amicus velit. Cic.1.lib.5.

Nam si causa ad nos solos pertinet, nos vel remittemus & condonabimus omnem nostram iniuriam, animaduersionem & supplicium, quo vsuri in illum essemus: Vel rogabimus, obtestabimurq́ amicum ipsum, nec ad crudelia, iniqua, indigna nos facienda impellat.

Quòd si res ad alios pertinebit, hoc est, cùm alij etiã insigni aliqua affecti erunt iniuria, tum non in nostra esse potestate nec, si esset, fas esse dicemus, quidquã condonare.

Verùm si illum, qui aliqua commendatione dignus iu-

Pli.30.lib.6. in fine

dicatur, vel sua causa, vel eius ipsius qui commendat, nec tibi tamen commendatum esse velis, nec alijs commendare ob acceptam aliquam iniuriam, aliámve ob causam; explicabis rationes si minùs iustas atq; honestas, aliqua tamen ex parte probabiles, quibus te ad id recusandum adductum esse scribes; commendationem tamen ipsam aliquo modo excusabis.

Optimi viri munus.

Verùm optimi cuiusq; viri munus esse tibi persuade, nullo vnquam tempore nec inhonesta concedere, nec honesta denegare.

Commodãdum amicis, sed vsque ad aras.

Amico iniusta petenti gratificandum non esse, præclarè nos admonet Pericles, qui amico roganti, vt in causa quadam pro re sua peieraret; respondit, Oportet me commodare amicis, sed vsque ad aras.

Quo admonemur, eatenus amicorum causa à recto paululum declinare, quatenus sine numinis offensione id fieri potest: ne propter hominis vtilitatem, diuinam in nos iracundiam conciliemus.

De Epistola Petitoria.

Cic.2.lib.3. 12.lib.5.16. li 46.lib.15.

Commendatitiam rectè sequitur Petitoria, *quòd Commendatione finitima sit Petitio: Altera enim alterius auxilio maximè eget. Nam & Commendatione petimus, & in Petitione sæpè commendamus: vtraque tamen proprios locos habet.*

Petitiones omnes aut honestæ sunt, aut mediæ. Rem enim turpem non decet bonum virum nec petere, net petitam concedere.

Honestam *vocant Petitionem, Consilium, Amicitiam, Admonitionem, Institutionem.*

Mediam *verò, & quasi neutram, pecuniam, fauorem, adiumentum, pro nobis, aut amicis.*

Commendatio nostri, perquàm modesta debet esse, qualis Vatinij ad Ciceronem. Nunquam enim dimittere

nostrum

[no]strum in rogando pudorem debemus.

Idcirco, antequam descendatur ad Petitionem, sæpè [po]ssumus nobis facere beneuolum illum cui scribimus, [com]memorando & illius liberalitatem ac humanitatem, qua [tu]m in alios, tum in nos vti solitus sit, (ideo nemini nos [ma]gis debere desiderare, quàm illi, cui aliâ plurimum [de]buimus, ostendemus) & nostram in illum obseruanti[a]m ac fidem. Pli. 33. lib. 3.

Præterea, quàm necessarium sit nobis quod petitur, quamq; vtile: & quàm illi, à quo petimus, non inutile. Cic. lib. 2. Manut. 7. 8. 10. lib. 2. 4. lib. 3.

Sunt autẽ in omni Petitione (vt Seruius docet in Primum Æneidos) hæc necessaria: In Petitione quæ necessaria.

Vt res quam petimus, præstari possit.

Vt eadem iusta sit, ac honesta.

Vt Petitio modum habeat.

Et vt sequatur Remuneratio.

Vt nimirũ polliceamur, si ita res ferre videbitur, gratum ac memorem animum nostrum.

Quas omnes partes in omnibus penè Epistolis, quibus aliquid petit Cicero, haud difficile est inuenire diligenter lectitanti.

Quoniam verò illustre est Virgilij exemplum Æneidos primo, & huic loco conueniens, ipsum subijciam. Sic igitur Iuno supplex ad Æolum: 1. lib. Aenidos.

I.

Æole, namque tibi Diuûm pater, atq; hominum Rex.
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos.

II.

Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosq; penates.

III.

Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes,
Aut age diuersas, & disijce corpora ponto.

IIII.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ forma pulcerrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Ad Petitoriam Responsio.

Responsio. *Ad Petitoriam Epistolam aptè responsurus, hæc accuratè considerabis.*

Illud primùm, *Quæ petuntur à nobis, amico vel cōcedenda sunt, vel neganda.*

Quæ concedimus, *si difficilia fuerunt, Primùm amici Petitionem exponemus.*

Deinde rei difficultatem, vel ab ipsius rei natura, vel à nostra facultate, demonstrabimus.

Tum difficultates omnes superatas à nobis eius causa ostendemus.

Dicemusq; id vel amicitiæ nostræ, vel eius virtututi, vel nobilitati, vel necessitati tribuisse, nósq; illi omnia debere.

Si facilia cōceduntur. Si, quæ concedimus, facilia *fuerint, gaudere nos asseremus, oblatam nobis esse facultatem ei gratificandi; sed nostram in eum voluntatem aliqua magna in re ostendere vehementer cupere.*

Tum de nostro in eum animo, de sua contrà in nos beneuolentia, de virtutibus, in primisq; de modestia, qua in petendo sit vsus, aliquid dicemus.

Deinde rem ipsam, vt minimam facillimámque concedemus; rogantes vt nostra opera frequentiùs, & maioribus in rebus vti velit, nosq; idem facturos cùm opus fuerit, ostendemus; eáque omnia scribemus, quæ animi nostri bonitatem liberalitatémque declarent: vt libentissimè quicquid fecimus, fecisse videamur.

Ci.7.lib.12. Pli 8.lib 1. 14 lib.1.15. lib.13. *Illud enim vel maximè conuenit, vt quando petita cōcedimus, vtamur quadam verborū comitate. Verbi gratia: Te id ipsum quod petit, iam destinasse, tibiq; sponte*

currenti

currenti calcaria addita fuisse, nihilq́ esse, quod ab amico tibi mandari aut maius aut gratius potuerit. Minut. 10, lib. 4. 4. lib. 1. 13. lib. 2. 3:. lib. 3. 12. li. 4.

Nihil quod honestius à te suscipi possit, quàm vt id agas.

Iniuriam tibi fieri putare cùm rogaris; maiora illum, cui das, esse promeritum.

Dolere te quòd tam effusè tam ambitiosè, sis ab amico rogatus.

Plura te facturum fuisse dices, si per facultatē tuam, vel per illius voluntatem tibi licuisset. Atque hactenus cùm petita concedimus.

Si verò petita denegabimus, Primò eius petitionem exponemus. Quando petita denegātur.

Deinde rei difficultatem, tum ab ipsius rei natura, tum à nostra imbecillitate, à loci, temporis, facultatum, instrumentorum penuria proferemus.

Rem quoque, si poterimus, ei vel inutilem, vel incommodam, vel indignam eius persona ostendemus.

Rogabimus deinde, vt æquo animo ferre velit: atq́ ita rem negabimus, vt ille per nos non stetisse, quo minùs efficeretur, existimet, nostámq́ in eum voluntatem, beneuolentiam, fidem, diligentiámq́, & præteritorum officiorū exemplo testabimur, & in posterum omnibus in rebus cupidissimè pollicebimur: dabimúsq́ operam, ne quid ex hac negatione, nostræ amicitiæ detrahatur.

Summa, In denegando, prætermissa omni verborū asperitate, ita comiter & aptè rationes, cur id facias, reddes, vt non solùm tibi amicum illum conserues, verum etiam amicissimum facias.

Quod fiet, si scribas, non tantopere tibi considerandū esse, quid vir optimus in presentia velit, quàm quid semper sit probaturus: Iudicio tamen illius ac voluntati, quātum rei honestas postulabit, satis faciendum erit: quod fit etiam interdum cum aliqua conditione. Pli. 7. lib. 22. lib. 6.

Cic.3.lib.3. 5.lib.15. *Nonnumquam licet pro amico omnia te libenter & fecisse & facturum ostendas: contraria tamen, adhibitis rationibus, persuadere conaberis.*

Illud etiam aduertant *rudiores; huiusmodi responsiones incipere fermè à Præpositione De, vel Coniunctione Quòd. vt,*

De successore: De præda: De rationibus.

Quòd scribis, Quòd dicis, Quòd quæris, &c.

De Hortatoria & Dehortatoria.

Hortatorium *genus cum suo contrario Dehortatorio coniunctum est,*

Suadere & Hortari quid differant. *Quamuis verò Exhortatoria & Dehortatoria Epistola etiā Suasoria & Dissuasoria possint apellari, est tamen inter Suasionem & Exhortationem aliquid discriminis, vt quæ nec eodem tendant, nec via simili.*

Suadendo *consilium damus, vt velis rem aliquā difficilem & periculosam aggredi: Exhortando impellimus, vt hoc etiam audeas.*

Suasio *argumentis & probationibus docet: Exhortatio verò stimulis excitat, & quasi calcaribus impellit, seu animi motibus.*

Suademus *errantibus, aut in capessendis consilijs hæsitantibus:*

Exhortamur cessantes, aut iam etiam currentes.

Et, vt breuiter dicam, Suasor dat consilium: Cohortator impellit, vt, quod ille suasit, audeas.

Quare si hæc ad viuum excutiantur,

Exhortatio *Suasoriæ Epistolæ pars erit, nempe Epilogus, qui affectibus constat, non argumentis.*

Neque enim suadenti sat erit, quid sit optimum factu docuisse, nisi & stimulos subyciat, ne vel difficultate vel periculo deterriti, vel ignauia retardati, quod optimum esse viderimus, non sequamur.

Sed vt in suasionem ferè semper incidit Exhortatio: ita in hac non rarò continget vti suasione.

Putant quidam Hortatiuam Epistolã dici posse, cùm Hortatiuũ alicubi legatur, quemadmodũ & Adiectiuũ. Suasorius non vno reperitur loco apud Quintilianum. Hæc hactenus præfati persequamur reliqua.

Hortatoria *igitur Epistola dicitur, qua aliquem hortamur & incitamus ad rem aliquam præclaram & laude dignam suscipiendum; eáque vt huiusmodi sit, necesse est, vt ea nullam admittat dubitationem aut controuersiam: vt, si quis suadeat, rebellibus & Remp. perturbantibus inferendum esse bellum, hortatoria erit Epistola.* Cic. 3. 4. 7. 18. li. 2. Item 2. 7. 8. 9. 10. 13. li. 4. 6. lib. 7. ad Brutũ.

Obseruandum *verò, Hortationem tunc esse plenam, cùm qui hortatur, sit alicuius auctoritatis: quæ quidem comparatur vel ætate, vel multarũ rerum vsu & cognitione, vel nobilitate, vel liberalium artium studio.* Pli. 3. 23. li. 1. 10. lib. 2. 1. 5. 12. lib. 9.

Si verò hæc desit auctoritas, nec vehemens, nec animosa (vt decet) erit hortatio, nec grauis & sententiosa, nec affectibus plena.

Hortaturus aliquem, *dices nihil te tua, nec cuiusquã gratia ad id faciendum impelli, sed eius ipsius ad quem scribis. Ideo pollicearis necesse est, te & amantissimum, & fidelissimum consilium daturum.*

Ostendes rem hortatione siue dehortatione dignam. Cic. ad Atti. lib. 10. in Epist. An. 20. & Cæs. ad Cicer.

Cùm verò suadeantur vtilia, honesta, necessaria, facilia factu, & æqua, contaria verò dissuadeantur; afferenda sunt commoda & incommoda: quibus si non sua, Reip. certè causa, ad id peragendum moueri debeat. Cæl. lib. 8. Epist. 17.

Vel ipsorum parentum, vel filiorum, vel familiæ, vel amicorum, affiniumq́; vel nostræ demum beneuolentiæ & necessitudinis. Plin. 3, lib. 2. Manut. 7. li. 3. Cic. 14. li. 5

Vel etiam ne inimici, aliena laude ac vtilitate dolentes, maxima ex nostris incommodis afficiantur lætitia.

Cic. ad Trebo. 21. lib. 15

Multum etiam ad persuadendum aliquando valet, cùm dicis ‘ non dubitare te, quin hæc tua cōsilia plurimum habitura sint auctoritatis, & sine his etiam amicus re ipsa responsurus esset tuæ de illo exspectationi.

Rationibus & exemplis res est corroboranda, cùm, qui hortantur, soleant proponere imitandos claros viros. Vnde ad Dolabellam Cicero: Epist. 19. lib. 14. ad Atticum, Proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur? neminem habeo clariorum te ipso; te ipsum imiteris oportet, &c.

Cicero.

Consueuit aliquando in hoc genere Cicero vti aliqua præmunitione seu præfatione, vt ad Marcellum Epist. 7. lib. 4. Et si eo te adhuc consilio vsum intelligo, vt id reprehendere non audeam; non quin ab eo ipse dissentiam, sed quòd ea te sapientia esse iudicem, vt meum consilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me beneuolentia (quæ mihi iam à pueritia tua cognita est) me hortata est, vt ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate.

Ad eundem Cicero Epistolam proximam sic exorditur: Neq; monere te audeo, præstanti prudentia virum. Et tamen aliquanto pòst scribit: Illud tamen vel tu me monuisse, vel consuluisse puta, vel propter beneuolentiam tacere non potuisse.

Est vbi excusationem postponat, vt Epistola. 3. lib 10. ad Plancum: Hæc amore magis impulsus scribenda ad te putaui, quàm quòd arbitrarer te monitis & præceptis meis egere.

Quin etiam Epistola 4. lib. 2. ad Curionem ita claudit: In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse confiderem, & quidquid attigi, non fieri inflammandi tua causa, sed testificandi amoris mei.

Illud

Illud postremò est obseruatu dignum, *Hortationem* Cicero 7. ad
Dehortationemq́, eo modestiores esse debere, quo maior est, Marcel. li. 4.
nobilior, & doctior, quem hortamur, aut dehortamur. 4. lib. 2. ad Curionem.

Nam considerãdum hic est, Quis scribat, Cui scribat, Plin. 14. lib. 4. 14 lib. 9.
& Qua de re, cùm varijs ingenijs, vt corporibus, varia
adhibenda sit medicina. Manut. 9. li. 1. 14. 21. li. 2.

Quandoque ijsdem alij vel præceptis, vel exemplis mo-
uendi sunt, quibus ipsi nos monemus.

Ad Hortatoriam & Dehortatoriam Responsio. Responsio.

Ad Hortatoriam rescribes, gratam tibi fuisse horta- Cic 4. lib. 10
tionem, qua vsus fuit amicus. Plurimum apud te valuisse 21. lib. 16.
illius auctoritatem, consilia, admonitiones, vt pote quæ ab Plin. 19. li 7.
amico, à fideli, à prudenti animo proficiscantur.

Omnia facturum esse, quæ hortatus fuit, etiam si aut Cic. 4. lib. 10.
aliter sentires, aut dubitares: si quidem amici Admonitio
nos, si secus sentimus, reprimere; Hortatio, si dubitamus,
impellere potest, vt id sequamur, quod ille optimum putat.
Præterea ages etiam gratias, semper id te in memoria ha-
biturum commemorans.

Cùm te quis hortatus dehortatúsue fuerit, de rebus Cic. 13. lib. 2. Pli. 16. lib. 2.
quas tua sponte facturus esses; respondere poteris (si ea ad 8. lib. 5.
quæ adhortatus te fuit, in animo est facere) confirmari tua
consilia, cùm sentis prudentibus, fideliterq́ suadentibus
idem videri,

Si statuisti non facere à quibus ille dehortabatur, te mi- Cic. 16. lib. 2
rari dices, cur id dicat, aut talia de te suspicetur, cùm non P. Manut. 25. lib. 2.
desint rationes, cur id de te nec dicere nec suspicari debe-
ret. Omnia tamen in bonam te accipere partem scribes.

Si quid vehementer addubites in ea re ad quam horta- Plin. 19. lib. 2
tur, te tamen facturum dices, quia ipse hortatur: tuæ ta-
men dubitationis rationes commemorabis.

Petes igitur ab amico, vt examinet secum, omnesq́ Pli. 10. lib. 9.
quos monisti in vtraq́ parte calculos, ponat: vt id eligat,

in quo vicerit ratio; ab amico enim ratio exigetur, te excusabit obsequium.

Cùm verò amici præceptis parere cupimus, & aliqua impedimur causa, quo minùs ea exsequi possimus, tunc idoneis vtendum erit excusationibus.

De Laudatoria.

Cic. 14. lib. 9 10 lib. 10. 10. & vlt. li. 2 41 lib. 12. 26. li. 13. 2. lib. 25. Cic. 7. li. 3. 2. & vlt. lib. 5. Manut. 9. lib. 1.

Laudatoria Epiſtola *dicitur, qua nos & nostra, aut alios & aliena commendamus.*

Materiam laudis petimus à triplicibus bonis: Externis, Corporis, aut Animi.

Cùm nosmetipsos, vel nostra laudamus, adeò modesti esse debemus & verecundi, vt numquam ad eam laudem nisi coacti, aptè tamen & congruenter veniamus, vt omnem hoc modo vitemus arrogantiam.

Laus verò ex aliorum lingua illustris, vera, & solida habetur: Ex ore verò nostro semper sordescit.

Si tamen ad illos scribimus, quibuscum magna familiaritas nobis intercedit, liberiùs cum illis tanquam nobiscum loqui licet.

Pli. 11. lib. 3. 3. 17 li 4. 34. li. 6. 22. lib. 7. 9. lib. 6 Manut. 12. lib. 2. 32. 42. lib. 4. Cic. 12. lib. 5. 7 lib. 12. Quid in personarũ laude cauendũ. Quæ in personis laudãda. Pli. 3. 10. 16. li. 1. 3. 17. lib. 2.

Cùm eos verò, ad quos scribimus, vel alios, alienáue laudamus à doctrina, iustitia, temperantia, fortitudine, acceptis beneficijs, rebus bene gestis, alijsq; virtutibus:

Item à rerum magnificentia, copia, varietate, pulcritudine, cæterisq; rebus; summopere cauendum tum est, ne laudatio vel in adulationis vitium, vel suspcionem aliquam incidat: huiusmodi siquidem laudatio cùm ijs quibus scribimus, tum alijs insuauis admodum esse solet, éstque homine libero & ingenuo prorsus indigna.

Consultum igitur fuerit, ea tantùm laudare, quæ illis tanquam stimulus ad virtutem esse possint.

Solemus etiam nonnunquam alios aut alia laudare, non tantũ quòd omnibus ea laudibus digna iudicamus; sed vt illum, cui scribimus, ad aliquid faciendum cohortemur.

Cùm

Cum fortè eos laudabimus, qui ex hac vita demigrarunt; ita scribemus, vt magis eos ad quos scribimus, consolari, quàm demortuos velle commendare videamur. atque hæc paucis de laudibus potissimum Personarum.

De laudandis verò rebus, quas etiam integris nonnunquam Epistolis celebrari certò constat, paucis hîc præcipi nihil potest: consulat, qui volet, Lippum Brandolinum, libro de ratione scribendi secundo, capite decimo, qui hisce de rebus, vt de ceteris, accuratè scripsit. De laude rerum. Lippus Brãdolinus.

Illud hîc vnum tacitus præterire nolim, consueuisse à Christianis multa laudari, quæ cæca antiquitas, vt non satis cognouit, ita non multum prædicauit.

Cuiusmodi sunt, mansuetudo & clementia erga inimicos.

Immo amor & caritas in eos qui nos oderunt vel persequuntur.

Liberalitas in egenos, quam Misericordiam dicimus.

Dolor ex aliorum rebus aduersis, quam vulgus Compassionem vocat.

Patientia dolorum & iniuriarum.

Humilitas, & animi submissio.

Vtriusque sexus castigas.

Item Fides, Spes, Caritas, &c.

Ad Laudatoriam Responsio.

Responsio.

Ad Laudationem, *qua ab aliquo affecti sumus, modicè ac moderatè respondendum est, nostras & nostrarum rerum extenuando laudes.* Cic.15.lib.2. 6.lib.16. Manut.40. li.4.12.li.2. 41.lib.3.32. lib.4.

Tamen, cùm de nostris laudibus neque prorsus assentiendum sit, ne nos ipsi, qua in re minimè debemus, nimium amare videamur; neque valde repugnandũ, ne, quod in nobis est honorificũ, stultè reyciamus: gaudebimus nos, & nostros, seu nostra laudari, & eo magis, quo vel meliores, vel doctiores, vel grauiores sunt, qui aliqua nos laude

prosequuntur. Probata enim virtus, à magnis præserti viris, omnibus fortunis est anteponenda.

Cic.12.li.6. Manut. 30. lib.3. & omnes Politiani & ad Politianum. *Poterimus igitur non sine gratia dicere, lætari nos à laudato laudari viro; quemadmodum Hector ille apud Næuium, Lætus sum, inquit, laudari me abs te, pater, laudato viro. Dicemus igitur, nos, dum nostras legimus laudes, agnoscere quodammodo, non sine maxima animi nostri voluptate: cùm qui propriã ingenij & virtutũm gloriam assequitur is sciat quàm optimè alienas describere.*

Modestè verò recusandi laudes, præsertim ingenij & doctrinæ, multa exempla inuenire licet apud Paulũ Manutium: qui cùm sæpissimè à clarissimis & eruditissimis viris laudatus sit, incredibile dictu est, quantam copiam & varietatem verborum lectissimorum, sententiarumq; in illis responsionibus suis abhibuerit, cùm idem semper argumentum tractarit.

Nos igitur, ad euitãdam arrogantiã, referemus huiusmodi laudes vel in benignitatem dicentis, qui iisdem laudibus, & maioribus ornatus sit; vel in beneuolentiam in nos, qui neminem volumus nimis esse in nostra laude liberalem.

Manut.31.li. 3.34.lib.4. 14.lib.2.32. 40. lib.4. 4.lib.4. *Illum tamen fructum te ex ea laudatione consecutum dicere poteris, quòd, cùm virtus laudata crescat, vimq; cohortandi habere videatur, magis ad virtutes, aliasq; res laude dignas, inflammatus fuisti.*

Itaque te enixurum multo etiam dices quàm antea diligentiùs; vt accedas proximè, si vlla ratione poteris quò ille te peruenisse existimat, vt aliquando veritati iure, quod fortasse nunc humanitati magna ex parte largitur.

Pli.13.lib.8. 31.lib.9. *Sed si laudes essent tam veræ, tamq; claræ, vt in conspectu ferè omnium essent sitæ, negarique minimè possent, mentionem illorum faciemus (si qui fuerunt) honorificam,*

quorum

quorum opera, ſtudio, auctoritate id factum à nobis fuit.

Verùm à ſola Dei Opt. Max. bonitate profectas dicere, & pio & Chriſtiano homine dignum eſſet.

Idem ſeruare poteris, cùm quis diceret ab alijs te laudari: & illud addere velis, te cùm tua lætari cauſa, quòd merces detur tibi laborum, & vigiliarum tuarũ; tum quòd ea in ciuitate tua tribuantur, quæ fortibus & induſtrijs viris digna ſunt.

Interdum pudoris eſt ingenui, nihil penitus ad laudationẽ reſpondere, præſertim ſi præteriri ſilentio poſſit, ſaluo honore noſtro. Id quod tum maximè fieri ſolet, cùm & alia ſunt, de quibus ſcribi oporteat. Cic.10.lib.3.

Cùm verò laudantur alij, eoſdem & nos laudabimus, confirmantes quod ab amico laudatum fuit, & addentes, ſi quid addi poterit. Vitia autem tacebimus, niſi aliqua per iocum potiùs, quàm ſeriò vituperare voluerimus. Pli.10.lib 9.

De Accuſatoria, *ſeu Expoſtulatoria.*

Accuſatio *ſeu Expoſtulatio fit, cùm aliquem accuſamus, aut cùm de aliquo alicuiúſue vitio expoſtulamus.* Cic.6.lib.3. 9.14.lib.7. Pli.11.13.li. 1.2.6.lib.2. 22.li.8.26. lib.6.

Accuſamus illum, qui, quod promiſerat, non præſtitit. Item accuſamus aliquem breuitatis Epiſtolæ, tarditatis, negligentiæ, intermiſſionis litterarum, modeſtè tamen & ingenioſè.

Querimur non rectè eſſe quid ab aliquo factum, potiſſimùm ega nos, aut res nobis caras, & relictos nos eſſe ab aliquo.

Cùm alium accuſant docti, de alióue conqueruntur, cauſas addere ſolent, leniſſimis vtentes verbis, cur mirentur, cur querantur, cur illud rectè factum non ſit; illud ſolùm agentes, vt illud in poſterum nolint fieri, magiſq́; ſolliciti videantur eſſe de futuro, quàm dolere de præterito. Cic.9.lib.7. 26.li.10.16. 17.ad Bru. Manut.22. lib.2.23 24. lib.4.

Ideo aut petũt, aut hortãtur, aut rogãt ne poſt hac ea non faciat ſolùm, verùm etiam aliqua virtute compenſet.

Interdum nos etiam ipsi excusamus amicum, cur aliquid prætermiserit omiseritue, vel nõ credentes illũ fuisse in causa, vel errorem vitiúmue aliquo modo extenuãtes.

Cic.6. lib. 3. 16.lib.4. *Debet præterea, qui alios reprehendit, omni vacare culpa, ne illud fortasse occinatur Horatianum:* Cùm tua peruideas oculis malè lippus inunctis, Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum, *&c.*

Idcirco Cicero, cùm alicuius se suspectum esse rei arbitratur, diligenter se expurgat, sanctumq; suum cum facto illius, quem accusare paratus est, si opus est, comparat.

Aliquando simpliciter querimur de aliquo, adhibitis tantùm causis nostræ querelæ.

Ad Accusatoriam seu Expostulatoriam Responsio.

Responsio. Ad Expostulatoriam *Accusatoriamq; ea pertinere omnia videntur, quæ suprà in Excusando necessaria esse diximus.*

Cic.19 li.15 Ad Attic.16 lib.11. Manut.18. lib.1. Ci.28.lib.11. Pli.17.28. lib.7.19.9. Manut.22. lib.2. *Illud hoc loco considerandum est iusta ne accusatio sit seu expostulatio, an iniqua. Si iniqua, vel non fecisse dixisseue dicemus: vel rectè nos fecisse, aut dixisse honestis quidem rationibus, & modestis, comprobabimus. Deinde grauem nobis non fuisse illam accusationem monstrabimus, sed gratam potiùs, cùm ab amico animo, à prudenti, à fideli venerit.*

Si, qui scribit, iustam nos accusandi causam habebit, extenuabimus rem ipsam, aut non consultò eam nos fecisse dicentes, aut aliorum peccatis coactos.

Cic.2.lib.10. *Quandoq; non crimen, sed culpam à nobis amouemus, in aliumq; hominem, vel in quampiam rem conferimus.*

Sæpè comparata causa dicimus necesse fuisse alterum facere; & id quod fecerimus, satius fuisse: è duobus enim malis, cùm fugiendum maius sit, minus est eligendum.

Verùm si meritò reprehendimur, nullóq; modo crimen

à nobis

[i]n nobis nec remouere, nec reycere in alium hominem a-[li]úmue rem possumus; confitendum est liberè & ingenuè [de]lictum amico (modo id tibi apud alios nulli vel victio [ve]l fraudi esse possit) vbi non solum parata solet esse ve-[ni]a, sed summa etiam laus.

Multa alia de hoc Epistolarum genere huc possent ad-[fe]rri. Cæterùm cùm non omnia hic inculcanda sint, immo [ne]c admodum religiosè in scribendis Epistolis obseruan-[da], reliqua duximus omittenda, remittentes eos qui plu-[r]a desiderant, ad Brandolinum, qui de Accusandi gene-[r]e cap. 19. & 20. Excusandi verò & Defendendi cap. 21. libri secundi, eruditè admodum disputauit.

De Exprobratoria.

Cum amicis expostulamus: Cum inimicis verò & in-gratis exprobramus. Quapropter in illo genere mitiores, in hoc aliquanto seueriores sumus. Expostulatio & Exprobratio differunt.

Et quoniam ab humanitate videmur recedere; ita lo-quamur, vt appareat nos id facere coactos quod fecimus, & ab ingrato homine, beneficiorúmque immemore, im-pulsos.

Porrò Exprobratio, qua in illos solemus vti, à quibus pro officijs nulla nobis relata est gratia, sub Expostulatio-nis genere contineri videtur. Quæ licet turpis illa quidem (vt fatentur omnes) & vix tolerabilis sit, quia meminis-se debet qui accepit beneficium, obliuisci qui dedit; vt ipsa etiam nos docet Gratiarum pictura, de qua Mythologiæ scriptores consulendi: interdum tamen ingrati animi vi-tium impellit nos ad exprobrandum.

Itaque sic moderanda est, vt non te collati beneficij pœ-nituisse dicas, ac illius vitio tuam immutaturus sic senten-tiam: sed vt ostendas, maleficium pro beneficio non esse re-ponendum, & verum bonum semper cùm memorem bene-ficij, tum gratum esse oportere. Cic. 2. 5. li. 1.

Cic.17.lib.9 *Commemorat interdum Cicero officia omnia, quæ amico præstitit, non quo aliquid aut queratur, aut exprobret, sed quo, ex hac beneficiorum commemoratione, ad ipsam descendat Hortationem siue Consolationem, faciliusq; quæ velit persuadeat, aut alia præstet beneficia.*

Huic formæ Epistolarum abrupta conueniunt initia.

Responsio.

Ad Exprobratoriam Responsio.

Ad Exprobrationem eodem modo est respondendum (si iustam habet exprobrandi causam) quo ad Accusatoriam: ea tamen modestia & tranquillitate animi, vt paupertatem tuam excusans, viriúmque imbecillitatem, & fortunam ipsam, aliquídve simile, nec immemor beneficij, nec ingratus vir habearis.

Polliceberis tamen, te, si vllo vnquam tempore data fuerit occasio, re ipsa præstiturum, vt homini non ingrato se beneficium tribuisse cognoscat.

Si nulla esset causa (solent enim quandoq; homines, vel à natura ipsa, vel aliqua alia ratione adducti, iusta & debita etiam officia commemorare, aut præter rem exprobrare) tum poteris & aptè & commodè dicere, relatam tibi potiùs esse gratiam, quàm beneficium præstitum: aut parem te vicem, aut aliqua ex parte pro viribus tuis reddidisse, indiesq; maiorem, si per tuas fortunas licebit, redditurum.

Plin.4.lib.2. Cic.7.lib.3. 13.lib.8. 10. lib.11. ad Attti.10.lib. 7.4.lib.8.6. 8.lib.14. ad Octauiū. Man.2.12. lib.2.

Quamobrem concludes, nihil fuisse, cur talia diceret, cùm illa commemoratio, quasi exprobratio fuerit immemoris beneficij: à quo vitio tam te alienum esse scribes, quàm, qui plurimum.

De Inuectiua.

Ab Exprobratorijs fere non seperantur Inuectiuæ, quādo scilicet in aliquem inuehimur, & atrocissimis verbis alicuius scelera, vt ingrati, vt crudelis, vt infidi, vt tyranni, insectamur.

Quæ probandæ sunt, quatenus ad insectationem vitij, aliosq́ ab eo vitæ genere deterrendos, paratæ sunt. Nam ita vertēdum est in vitia, ita homini, quantum fieri poterit, parcendum, optimi quique existimant.

Ceterùm cùm ferè omnes propensi simus ad obiurgandum & admonēdum, ipsi verò obiurgari & admoneri vix sustineamus; non est necesse, nos hîc multa præscribere.

Cùm verò & Accusando & Excusando vehemētibus esse liceat in hoc genere Epistolarum multo vehementioribus: capit enim omnem ex iracundia profectam orationis acrimoniam, omnesq́ dentes.

Christiano tamen homini sicut moderatè irascendum, ita quoque moderatè in alios inuehendum est; vt amarities obiurgationis, quadam lenitate & mansuetudine temperetur. Christianis modestiùs inuehendū.

Ad Inuectiuam Responsio.

Responsio.

Illud principio hic admonendum: Homo Christianus cùm sæpè grauiterq́ Deum offendat, & eius tamē admonitionem non sentiat, par esse vt exemplo Conditoris sui non statim de vindicta cogitet, sed vincat in bono malum, vt Apostolus docet.

Quòd si igitur Inuectiuæ Epistolæ respondendum fuerit, ne quid perturbato animo dicatur aut fiat, vt sine ira irasci videamur.

Optimi tamen doctissimiq́ viri existimant. Inuectiuis litteris aut nihil esse respondendum, aut certè tum demum, vbi iam ira, animiq́ commotio sedata fuerit; imitādumq́ Philosophum illum, qui aliquando iratus seruo, Male te multarem, inquit, nisi iratus essem. Sic, inquam, & nos ad Inuectiuam subitò respondere possemus, nisi irati essemus. Epist. 1. ad Q. fr. Cic. 7. 8 lib. 3. 2. lib. 5.

In hac igitur respōsione omnia Epistolæ Accusatoris capita ponenda sunt. Deinde pacatè & moderatè omnia

ordine refutanda rationibus subiectis, aut attenuanda suspicio.

Vitam nostram ex anteactis spectandam esse scribemus; nullam nobis causam, vtilitatem, aut commodum fuisse id faciendi, dicendíue: immo incommodum, damnum, dedecus.

Quandoq; non omnibus accusatoris capitibus in principio repetitis, sed ordine tantùm, quod primùm dixit, refutabimus, in vnaquaque causa repetendo (quod solet Cicero) accusatoris verba. Cic.28.lib.7. 3.lib.11.

Amicitiam nos, quoad ipse volet, conseruaturos indicabimus: nam semper debet esse inuectiuæ modesta responsio, non arrogans, non superba, procul ab omni ira; licet quandoque & Cicero, & alij grauissimè læsi, & non tantum sua quantum vel Reip. vel aliorum, aliarúmve rerum causa irati, acerbissimè rescripserint.

De Excusatoria vel Apologetica.

Cic.7.l.1.15 17, lib.2.3.7. lib.6.2.lib.8. 18.31.35.li. 10.21.24.li. 6.ad Att.6. 32.lib.2,2.li. 3.2.lib.4 ad Brut.17.15. ad Q.F.1.li. 1.Pli.8.li.14. 3.4.li.54.li. 6.20.li.7.12. lib.8. Matut.17. 10.li.14.18. li.2.27.lib.4. Cic.14.l.6.1 3.lib.14.ad Atti.1.lib.1. Pli.3.lib.9.

Excusatio, *qua nos vel alios de tarditate, raritate, longitudine, vel breuitate litterarum, vel alijs denique rebus excusamus, habere decet simplicem, breuem, & dilucidam expositionem, cum attenuatione suspicionis.*

In hoc genere, si poterimus, crimen à nobis remouebimus. Sin minùs, afferenda est facti ratio, culpaq; reijcienda in fortunam, imprudentiam, vel necessitatem, excusando paupertatem orationis, ignorãtiam, angustias temporis, occupationes, morbos, pericula, & huiusmodi res, quibus ad aliquid aut pro amicis, aut pro nobis etiam ipsis faciendum vel non faciendum adducti fuimus.

Ingenui tamen hominis est, pro loco & tempore rem nõ modò fateri, sed petere etiam vt sibi ignoscatur, & polliceri se negligentiã illã, iacturã temporis, nõ præstita beneficia, & reliqua id genus, assidua diligentia, multo labore, cura, studio, & amore, vel cum fænore compensaturum,

Perquam

Perquam feſtiua tamen & venuſta habetur Excuſatio, cùm eodem crimine amicum condemnandum eſſe dicimus, quo nos vel condemnat, vel condemnare poſſet. Cic. 1. lib. 3. vlt. 6.

Huc pertinet (quod huius generis videtur eſſe proprium) cùm vel non accuſati excuſamus nos, rationeſq; in medium afferimus, cur aut aliquid fecerimus, dixerimúſue, aut amicum hortati ad aliquid fuerimus. Cic. 5. lib. 2. in fin. 7. 8. lib. 4.

Vt puta, cùm ſemel atque iterum, vel ſæpius aliquem eidem commendas, videríſq; illius liberalitati, cui ſcribis, diffidere: tum enim cauſas, quãobrem id facias, explicabis. Ad At. vlt. & pen. 16.

Ad Excuſatoriam ſeu Purgatoriam Reſponſio.

Ad Excuſationem *Reſpõſio adeò modeſta erit, vt rem non aliter me accepiſſe dicam, quàm ipſe vel fecerit, vel dixerit.* Cic. 4. lib. 4. 15. li. 9. 4. lib. 10 ad Att. 7. lib. 11. Plin. 13. li. 7. Manut. 24. lib. 2.

Ideo ſi quis ſe excuſat, cur vel ſæpe eodem exemplo, vel rariùs ſcribat, & huiuſmodi accipiam excuſationem, qua vſus eſt ex ea parte, quæ ad ſcribentis honorem ſpectat.

Nam cùm noſtra amicitia nullas recipere debeat ſuſpiciones, nec amicus peccare prætermittẽdo officio poteſt, nec nos animum illius aliter atque eſt, interpretari. Suſpicio venenum inimicitiæ.

Quo circa tollendæ penitus ſunt ex mutua noſtra beneuolentia omnes ſuſpiciones. Paupertate orationis ſe laborare ſcripſerat Sulpicius.

Verùm cùm modeſtiæ cauſa diceret, vel pauperem ſe eſſe orationis, vel indoctum, vel aliquid ſimile; id numquã concedere, noſtræ etiam eſt modeſtiæ, vel potiùs humanitatis.

Dicam aliquando iuſtam & idoneam eſſe excuſationem; id tamen ne ſæpius faciat, rogabo, rationéſq; ſubijciam: Et demum aſſiduitate potiùs litterarum, aut aliqua alia re explendum eſſe officium; quàm excuſatione, oſtendam. Ad Cicer. epi. 4. lib. 4. Cic. 25. 25.

Quòd ſi excuſatio minùs probabilis videretur, inueniendæ ſunt rationes, quibus modeſtè oſtendamus non eſſe

accipiendam: admonebimúsq́, vt maiorem in posterum, aut vtilitatis, aut honoris sui, aut commodi aliorum, rationem habeat.

Hæc tamen omnia ita scribenda sunt, vt ad virtutes potiùs, bonósq́ mores ille inflammetur, quàm ad vllã, prouocetur iram. & eò consideranda est hominis natura, & illi quandoq́ sic indulgendum (etiam si minùs idonea videatur causa) vt nocere tibi minimè possit.

De Deprecatoria, *seu Pœnitente.*

Hæc forma immeritò prætermissa est à quibusdã, cùm eius vsus non minùs quàm cæterarum frequens videatur. Ergo in hac Epistola peccatum seu culpam nostram, aliorúmue, quorum nomine scribimus, planè apertéque confiteri solemus. hoc primum.

Tunc orare, vt nobis, vel illis, venia tribuatur, quam vt faciliùs impetremus, rem siue crimen extenuabimus his modis & rationibus:

Quòd per imprudentiam, quòd per ætatis imbecillitatem, quòd nunc primùm, ante hac numquam in illud vitium inciderimus.

Addemus, Nos, seu illum pro quo scribimus, in magno mœrore versari, præ pudore domo pedem nõ efferre, timere omnia, & non mediocrem ob admissam culpam dolorẽ præ se ferre, vt misericordia dignus videri possit.

Ad hæc, eius, quem placare voluerimus, lenitatem clementiámque laudabimus, & ex antecedente probitate hominis qui peccauit spem bonam illi faciemus, vt ipsum supplicantem venia impertiuisse non pœniteat. Idoneum huius generis exemplum inuenias apud Plinium Epistola, 21. lib. 9. ad Sabinianum.

Ad Deprecatoriam Responsio.

Responsio. *Laudare initiò poterimus confessionem culpæ, & ea nos maximè impelli dicemus ad ignoscendum; si quidem*

ignoscere

noſcere pulcrum iam miſero, pœnæq; vidiſſe peccantem, ait Claudianus.

Cupere nos, quãtum in nobis eſt, nemini prorſus iraſci, omnem punire, ſed aliorum delictis à manſuetudine nora & ad iuſtiſſimam iram aliquando traduci, immò potrahi.

Nihilominus ſemper apud nos plus valuiſſe illam ad noſcendum, quàm iſtam ad puniendum; nec nos tam iorum iniurijs lædi, quàm ſummiſſione placari.

Pollicebimur, ſi ita ſe in poſterum geſſerit vt promiſe-it, nos illum multo cariorem habituros.

Denique alia huiuſmodi non inſuauia, paulùm cogitanti, & Epiſtolam Deprecatoriam inſpicienti, in mentem venient.

De Iocoſa.

Reliquum eſt iocoſum Epiſtolarum genus, quo nimirũ nc vtimur, cùm de rebus loquimur iocoſis. ſed ad iocos re eſt adhibendum iudicium: nec enim cum omnibus iondum eſt, ſed inſpicienda eſt perſona, & pro perſonæ ualitate iocandum eſt, vel non iocandum, cùm ſint qui um nec dicere ſoleant, nec ferre poſsint.

Cic.vlt.li.1. Omnes ferè lib.7 ad Trebat.& multæ li.9. Pli.6. li 1.12 lib.7. Man 17.lib. 1.27.li.3. ferè in fine 52. lib.4. Cicer. 12.23.lib.7. Plin.15 21. Lib.1.Cic.1. Offic.

Eſt autem duplex *Iocandi genus: vnum illiberale, tulans, flagitioſum, obſcœnum, aut ſcurrilitati proximum: quod, vt homine indignum Christiano, proſus reijendum eſt:*

Alterum elegans, vrbanum, ingenioſum, facetum; ac roinde amplectendum.

Iocosè aliquem carpere, & de eo conqueri, quandam fert gratiam: nam iocando poſſum aliorum dicta, ſententias, & facta confutare.

Sed cùm iocus naturæ ſit munus, in eóq; ob acumen & porem, quibus rebus ioci commendantur, & admiratio delectatio ineſſe ſoleant; illud maximè cauẽdum eſt, ne, um nos ridicula dicere volumus, in ridiculo ipſi ſimus.

Ciceronis ioci.

Iocosis & facetis Epistolis ita delectatus est Cicero, vt vix vllam iocandi occasionem prætermittere potuerit; sed tamen in iisdem hac vtitur cautione, vt non velit nisi tempestiuè iocari.

Sed quid ago, inquit, cùm mihi sit incertũ, tranquillo ne sis animo, an, vt in bello, in aliqua maiuscula cura, negotióue versere? Cùm igitur erit mihi exploratum te libenter risurum, scribam ad te pluribus.

Item Epist. 4. lib. 2. Iocérne tecum, inquit, per litteras? Ciuem mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit.

Aliquando etiam in rebus seuerissimis vtitur iocis. Aliquando ex ipso loquendi genere occasionem arripit. Sed diligens Epistarum ipsius lectio, præsertim ad Atticum, hæc & plura docebit.

Iocationes claudendi ratio.

Solet autem iocationes suas ita claudere:

Sed iam satis iocati sumus.

Sed hæc iocati sumus, & tuo more, & nonnihil etiam nostro,

Sed de ioco satis est.

Plerumquē etiam à iocis ad seria sibi transitum parat hoc modo:

Extra iocum, vel, remoto ioco.

Aliquando iocis suis aliquid præfatur.

Sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum.

Alicubi admonet, ea quæ dicit, non esse iocantis verba. Atque hæc nolo me iocari putes.

Ad Iocosam Responsio.

Responsio.

Ad Epistolam Iocosam, iocosè quoque, modò ne quis offendatur, respondebitur.

Ad graues viros, & maiores, habita omni ratione grauitatis, dignitatis, & ætatis, modestè est respondendum.

No

Non tamen eodem modo rescribendum ad omnes.

In pares siquidem & inferiores licebit vti iocis: In alios verò, vel non vtendum, vel vtendum modicè, aut etiam intra modum.

De facetijs & iocis fusè & præclarè Iouianus Pontanus libris de Sermone. Et in 2. de Oratore Cicero ad Q.F quem qui diligenter legerit, ei ad iocandum materia deesse vix possit.

De Flebili seu Lacrymosa.

Flebile seu Lacrymosum Epistolarum genus, seu triste & miserum dicitur, quo querimur, dolemus, ingemiscimus, aut cruciamur, aliquid nobis, parentibus, amicis, affinibus, vel patriæ accidisse incommodi.

In quo quidem genere rationes nostri doloris, gemitus, cruciatus, afferendæ sunt. Et quam spem, si vlla est, & qua in re, quoue in homine habeamus.

Solet flebilis Epistola gaudere interrogationibus & exclamationibus, vt & magis illum, ad quem scribimus, mouere possimus, & nostrum dolorem ac mœrorem aut mediocrem esse significemus. In quibus tamen, vt in alijs omnibus, adhibendus est modus aliquis.

Sciant verò studiosi, non omnibus Epistolarum generibus (quale videmus esse Flebile) certas posse præscribi regulas de illarum œconomia. Quo circa hîc ea tantùm posuimus, quæ apud doctos obseruari animaduertíque potuerunt.

Huius porrò argumenti Epistolas, in quibus gemitus & lacrymas videmus, quærat, qui volet, apud Ciceronem libro Epistolarum 14. & quasdam ad Atticum, vt 7. lib. 11.

Ad Flebilem Responsio.

Responsio.

Ad Flebilem eo respondendum est ordine, quo in consolando vtendum esse infrà dicemus.

De Consolatoria.

Consolatoriarum Epistolarum vtilitas.

Nullum est Epistolarum genus, in quo libentiùs versari deceat hominem Christianum: cui proprium est gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Nullum quoq; pulcrius aut frequentius, nullum propter multos è Philosophia locos, & exemplorum copiam, quæ in consolãdo adhibentur, grauius est, quàm sit Consolatorium.

Quoniam verò hæc vita miseriarum plenissima est, nec mortalium quisquam reperitur, quem non attingat dolor; intelligitur, quàm magnum beneficium æstimari debeat, alienum tollere vel mitigare dolorem ac luctum: quod tamen nõ cuiusuis est hominis, sed auctoritate quadam & sapientia præditi.

Cicero vt in omnibus Epistolarum formis quàm maximè excelluit, ita in scribendis consolatoris valuit quàm plurimum; ex quibus huius generis præcepta permulta poterunt colligi. Sic & graues sententiæ, & ad consolandũ aptissimæ, cùm ex alijs eiusdem scriptis, tum ex Tusculanis Quæstionibus, ex Plutarcho, Seneca, Francisco Petracha de remedijs vtriusq; fortunæ, & postremò ex libris Paracleseon seu Consolationum Antonij Hemertij, abundè multæ suppeditabuntur.

Nunc age, dicamus quo pacto Consolatio rectè adhibenda sit.

Cic. 2. lib. 2. 10. lib. 3. 5. li. 4. 14. 16. li. 5. 4. lib. 6. Ad Atti. 10. 11. li. 12. 5. li. 4 Plin. 10. 11. lib. 8. Manut. 18. li. 1. ferè in medio. 47. lib. 4. Ad Attic. 2. lib. 12.

In Consolando *natura nos docet, primũ alterius infelicitate, molestia, dolore, rei alicuius iactura, & morte doleamus. Deinde blandè & amicè reddamus rationes, quibus amicum à molestijs & dolore deducere conemur eum vehementer hortãtes, vt omnẽ aduersam fortunã fortiter ferat, & quid sit forti & sapienti homine dignum cogitet; quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta eius vita, quid studia, quid artes ab eo flagitent, quibus à pueritia floruit, quid ipsa natura, quid tempora, quid necessitas.*

Non

Non illi solùm id accidisse, ea nos conditione natos esse, vt nihil quod homini accidere possit, recusare debeamus. Turpe esse exspectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possumus.

Et, quod omnium maximum est, acquiescendum esse in summi Dei voluntate, cuius nutu, iustè, clementer, & sapienter fiunt, reguntur, gubernantur omnia, cuiúsque proprium est, dolorem & incommoda omnia in lætitiam vtilitatemq́; mutare.

Poteris quandoque à rationibus incipere ipsis, quibus aliquando amicus consolatus te fuit. Indignum cum viro esse existimant docti, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse, vel non conari. Vnde sic scribit ad Ciceronem Sulpicius Epist.5.lib.4. Denique noli te obliuisci Ciceronem esse; & qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium, & quæ sequuntur. Cicero 9. ad Brutum. Manut. 46. lib. 4. in fin.

Si non potes aliquid efficere suadendo, gratia contendes, & rogando, si quid tui causa & aliorum velit, vt illis se molestijs laxet; eáque faciat, quæ & se & prudentia & fortitudine animi sui digna iudicarit.

Si quid profeceris, quantum voluptatis assecuturus sis, ostendes: sin nihil, officio tamen beneuolentissimi atque amicissimi functum te fuisse significabis. Cic. 14. li. 5.

Excusant se quandoque, qui consolantur, cur longiores non sint; ne vel diffidere prudentiæ illius videantur, vel illum obtundere, si minùs eo studio delectaretur.

In fine verò Epistolæ nostram illi operam, studiumq́; pro viribus nostris pollicebimur.

Epist.5. lib.4. cuius suprà mentionem fecimus, Seruius Sulpicius Orator & Iurisconsultus eximius, Ciceronē ipsum, propter filiæ Tulliolæ ex partu obitum, consolatur tanta auctoritate, prudentia, humanitate, & orationis suauitate, vt nihil in eo genere putetur exstare perfectius.

quæ idcirco Ciceroni (vt ipse testatur Epistola proxima) dolorem vix consolabilem propè omnem detraxit.

Hanc proinde Epistolam legant, relegant, ediscant, ac si quando aliquem de morte parentis, fratris, sororis, filiorum, consanguinei, affinis, aut cognati alicuius cõsolabuntur, ne omittant iisdem argumentis vti, quibus intelligunt esse vsum eo loco Sulpicium.

Nam quamuis ex Christianorum disciplina, & libris sanctorum virorum, etiam maior ac firmior ad consolandum materia sumi potest; fit tamen, nescio quomodo, vt illa hominum antiquorum, à nostris institutis remotorũ, doctrina & exempla nos Christianos vehemẽtiùs permoueant, & ad quiduis persuadendum, maius quoddam momentum habeant.

In primis nitantur adolescentes in hac forma litterarũ omnem verborum lenitatem adhibere, vt consolatio grauibus instructa sententiis, & mollibus exornata verbis, ad miserorum afflictorumq; aures magna cum suauitate affluat, & in intimos eorum sensus illabatur.

Responsio.

Ad Consolatoriam Responsio.

Consolanti respondebis, primùm, gratam tibi fuisse consolationẽ, si minùs iucundam: Nec dubium tibi fuisse, quin tali ex tuis incommodis mœrore afficeretur amicus.

Cic.6.lib.4. 13 15.lib.5. ad Attic.7. lib.11.

Deinde quem fructum ex illius litteris ceperis; quòd illis lectis aliquantulum acquieueris, cùm oratio prudens ac beneuola, auctoritas, exempla, consilia, cæteræq; res eleganter copioseq; collectæ, multam adhibuerint medicinam dolori: Sed illud maiorem, quòd firmitudinem grauitatemq; animi illius perspexeris.

Paul. Man. 36.lib.3.

Postremò, vbi causas tui doloris & fletus exposueris, desiderare te amici præsentiam ostendes, quam multum mœrori tuo (quando litteræ tantum valuerunt) mederi posse significabis.

Grat.

Grati tamen viri est, gratias agere, & vicissim officium suum amico & semper & ad omnia promptũ paratúmq; ostendere. Precaberis tamen Deum ipsum, vt numquam illi tua vti opera contingat, nisi in rebus cùm secundis tum lætis.

Si consolatio nihil nobis profuerit, laudabimus animum, studium, & ingenium consolatoris, quòd tamquam bonus ac peritus medicus nullum remedij genus non admouerit; sed malum vincere omnem artem. Quomodo & Cicero ad Aticum Epist. 16. lib. 10. Nescio, inquit, quo modo imbecillior est medicina quàm morbus.

De Officiosa.

Officiosa Epistola, qua opem, vel pollicendo vel præstando nostram, aut præstitam honestè commemorando, vel gratiam inimus apud aliquem, vel initam aut fouemus, aut agemus, iure generi Consolatorio subycitur; quia cùm alibi, tum in quaque Consolatoria Epistola, vt dictum est, operam nostram studiũq; polliceri solemus. Pli. 10. lib. 1. 32. lib. 6. 15. lib. 7. Manut. 23. lib. 2. in fin.

Commemoratis enim priùs, si placebit, amicitiæ nostræ causis, nil tam promptũ & paratum esse scribemus, quàm omnem nostram operam, curam, diligentian, auctoritatem, gratiam, & facultates, ad omnia, quæ ad amici voluntatem, commodum, & dignitatem pertinere cognoscemus.

Ideo rogabimus, vt nostra, quantulacumque sit, opera, alijsq; rebus, & ipse, & sui in omnibus vtantur negotijs, publicis, priuatis, forensibus, & domesticis, cùm suis, tum amicorum, ac aliorum omnium; quoniam hoc nobis gratius atque optatius fieri nihil possit. Cic. 8. 11. li. 5 Manut. 38. lib. 4.

Addemus etiam (si ad rem facere videbitur) nos semper desiderasse tempus dari, quo & ipse, & alij cognoscerent, quanti à nobis fiat; vel doluisse numquam datam nobis fuisse occasionem præstandi officij iam diu debiti. Cic. 10. lib. 3 ferè in principio.

Cic.1.lib.3. *Nunc autem accidit, nihil nos prætermittere sine nefario scelere posse.*

Cic.1.lib.8. 17.lib.5.29. lib.10. Pli.4.lib.2. *Si quid prætermissum fuerit, & crebritate & magnitudine officiorum nos resarturos pollicebimur. Si quid autem præstitimus, non minùs breuiter quàm modestè commemorabimus, quantum exstiterit studium nostrum, dignitatis amici vel tuendæ, vel augendæ.*

Seu potiùs non dubitare nos scribemus (quod modestius & laudabilius habetur) quin vel sui vel alij perscripserint, cùm nec mediocre, nec obscurum, nec eiusmodi fuerit, quod silentio possit præteriri: breuiterq; rem ipsam nos attingere poterimus.

Cic.10.li.3. non longè à principio. *Nihil præterea nos prætermissuros pollicebimur, quod ad vtilitatem honestatemq; eius spectauerit. Omnia igitur, dicemus, & postulet à nobis & exspectet; cùm officijs nostris amici cogitationes superaturi simus.*

Iam priusquam de Responsione ad Officiosam dicamus, illud hîc annotandum duxi: Officiosam epistolã vulgò appellant eam, in qua operam nostram studiumq; amico pollicemur.

Quæ genera Epistolarum sub Officiosa cõtineantur. *Sed vocem multo latiùs patentem nimis arctant, cùm ad hanc significationem restringunt, magnámque Epistolis Consolatorijs, Gratulatorijs, Monitorijs, alijsq; nonnullis iniuriam faciunt, quippe qui eas quoq; hac appellatione, quam tamen non minùs merentur, non dignantur.*

Immo verò Officiosæ veriùs hæ dici possint, quamuis qui aliquem consolatur, qui alicui gratulatur, qui aliquẽ monet, re ipsa officio amici fungatur: at qui aliquid pollicetur, verbis duntaxat officium amici præstet. Possint ergo rectiùs fortassis Pollicitoriæ nominari.

Responsio.

Ad Officiosam Responsio.

Cic.15.19.li. 5.32.lib.7. Ad Officiosam Epistolam *omnia respõderi poterunt, quæ in Gratiarum actione conuenire diximus. Non minùs*

nùs enim officiosa & humanitatis plena esse debet responsio, quàm fuerit Epistola, ad quam respondetur.

Et si minimè noua tibi fuerunt, quæ præstitit amicus, grata tamen & iucunda declarabis. Cùm ea sit amici voluntas, humanitas, & beneuolentia erga te, libenter talem te amplecti animum.

Man.3.lib.1. 13.16.26. lib.2.14.li.3. Plin.1.lib.4. 14.lib.7. lib.8.

Polliceberis etiam operam tuam, certandumq́ esse officijs dices, quibus æquo animo vel vincas illum, vel vinçaris ab illo.

Tuam omnem spem significabis in illo vno, vel in illo maximè post Deũ ipsum, à quo primò bona omnia emanant, positam esse; tantam humanitatem & beneuolentiam, tot tantáque officia, nullam vmquam inobscuratu-ram obliuionem.

De Gratulatoria.

De Gratulatione *dignum sanè est obseruatu, quod vir eruditiss. & eloquentiss. Paullus Manutius annotauit in epist. 7. lib. 1. qua Cicero Curioni de Tribunatu plebis gratulatur.*

Tria seruat, inquit, in officio Gratulationis, Primùm gratulatur tantam dignitatem. Deinde bene precatur. Tum hortatur ad Magistratum cum laude gerendum. Hactenus ille.

Cic.11.12. lib.3.8.li.15. Plin.13.23. lib.4.12.15. lib.5.26.li.6. Man.1.2.8. lib.1.9.10.li. 2.20.29.li.3. 29.30.45. lib.4.

Gratulatio *(quæ aut vtilitati & commodo debetur, quæ magna quidẽ est: aut honori ac dignitati, quæ maior habetur; aut virtuti & pietati, quæ omniũ est maxima) fit, cùm alicui gratularis de rebus, vel quæ illi prosperè euenerunt, vel quæ alijs, de quibus quidem maximam illum arbitraris percipere lætitiam.*

Si de rebus quæ ad hominem pertinent; illud obseruare debes, vt incredibili te ex illa dignitate, vtilitatéue illi nec petenti, nec ambienti delata, nec exspectanti quidem, affici lætitia dicas, perinde ac ex rebus tuis, & ipsius causa, &

tuo quoque nomine, & quòd vides ea egregijs & doctis viris tribui ornamenta & commoda quæ debentur.

Addes etiã, non dubium tibi fuisse, quin illam assecuturus esset rẽ, cùm multo etiã maiora illius merita postulẽt: Orabisq́ Deũ, vt honorẽ illũ, aut facultates fortunet.

Inseres tamen nonnumquam hortationem ipsam, etiam si minùs necessarium esse intellexeris, vt & tuum testificeris in illum amorem, & magis hominem ad virtutes, & res præclarissimè gerendas inflammes.

Cic. 5. 7. 9. li. 2. 14. lib. 9. Pli. 23. lib. 7.

Si de alijs, vt puta de fratre, erit gratulatio, mirum in modum te gaudere scribes, illum cepisse fructum vel pietatis in suos, vel animi in Remp. vel rerum bene & prudenter gestarum, cùm assecutus frater fuerit illam aut dignitatem, aut vtilitatem.

Cicero 7. 9. lib. 15.

Idq́ te facere significabis, cùm fratris causa, tum quòd iudicas amicum omnibus secundissimis rebus dignissimũ.

Quo quidem genere vtimur, cùm vel nobis ipsi gratulamur, vel alijs aliqua re nostra.

Ad At. 1. li. 4. Pli. 19. li. 4. 23. lib. 9.

Vbi cauendum esse arbitror, ne adeò inaniter & effusè animus noster exsultet, vt illa lætitia, vel gestiens, vel nimia dici possit.

Rerum autem ordo postulat, vt cùm mista est epistola, gratulatio sit in principio: id quod & Cicero ostendit, & Filius. De gratulatione vide Brandolinum cap. 18. lib. 2.

Cic. 9. lib. 2. 12. lib. 3. 21. lib. 16. vltra medium.

Ad Gratulatoriam Responsio.

Ad Gratulatoriam *rescribes, gratam tibi fuisse gratulationem. Amici enim cùm humanitatem, tum beneuolentiam agnoscis, cùm minimè dubium vllo tibi vnquam tempore fuerit, quin omni ille afficeretur lætitia de omnibus tuis tum commodis, tum honoribus.*

Responsio.

Cic. 11. 14. li. 4. 21. lib 16. ad Att. lib. 9. Cæsar ad Oppium, Pli. 8. lib. 4.

Vt & semper cepisti voluptatem, capturúsue ex omnibus rebus esses, quas ad illius vel dignitatem vel vtilitatem pertinere cognosti, conoscerésue.

Optare

Optare te & sperare monstrabis, rem non modò prospere euenturam, sed etiam, maximæ tibi voluptati fore: Confidere etiam, multum te in ea amici humanitatem, & prudentiam adiuturam. Cic.15. lib.2

Probatissimam tibi esse significabis rationem, quòd ab optimo sit animo: Demum gratias agere, tuæ esse partes videntur.

De Epistola, qua gratias agimus.

In Gratiarum verò actione, *quæ primum locum in Epistola, si pluribus de rebus scribendum est, desiderare videtur, accuratè & prudenter de rebus nostris actum esse ab amico ostendimus. Confectam rem esse, siue conficiendam nos sperare, ex nostra sententia.* Cic.15.lib.2 11. lib.10. Pli 19. lib.4. 2.lib.5.3 16. 28.lib 6. Manut. 15. lib.2.37 li.4.

Resq; ipsas, si videbitur, quæ ab illo facta sunt, narrabimus, omnes conferentes non in merita nostra, sed in illius cùm humanitatem, tum liberalitatem, & diligentiam.

Id quod faciemus etiam, cùm de rbeus nobis donatis erit dicendum, pollicebimurq; non mediocrē nos adhibituros curam, vt viros nos dignos amici laudibus & fauoribus ac muneribus præstemus. Manut.26. lib.4.

Verùm si res forte fortuna minùs ex voto successerint, per amicum non stetisse fatebimur, quo minùs eas assecuti fuerimus: omnia enim quæ ab amico proficiscuntur, grata nobis esse & solent, & debent.

Demum vel apertè meritas agemus gratias; &, si dabitur, relaturos promittemus: sin minùs, Deum ipsum orabimus, vt cumulatè pro nobis respondeat: Vel per circuitionem faciemus, gratiarū relatione potiùs quàm actione opus esse scribentes.

Dicimus tamen, quandoque non esse amici agere gratias, vel pluribus id agere, ne blandus esse videatur: cùm iam pridem: id ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse deberet. Cic.24.li.10. 25.lib.11. ad Brut.6. Manut. 11. lib.4.

Dubitare videntur nonnulli, num inter amicissimos gratiarum actio locũ habere debeat: An verò, quod Bruto & Planco visum est, sine offensione prætermitti possit. Sic enim ille: Iam non ago tibi gratias: cui enim re vix referre possum. huic verbis non patitur res satis fieri. Rursus idem: Noli exspectare, dum tibi gratias agam: iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Plancus autem sic quandam exorditur Epistolã: Facere nõ possum, quin in singulas res meritaq; tua tibi gratias agam: sed me hercule facio cum pudore; neque enim talis necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem; neque ego libenter, pro maximis tuis beneficijs, tã vili munere defungor orationis. Et malo præsens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. Sic igitur illi sentiunt.

Sed Cicero Epistola decimanona libri 10. de Gratiarum actione sic scribit. Quanquam gratiarum actionem à te non desiderabam, quum te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit ea mihi periucunda; sic enim vidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari Dices, Quid antea? Semper quidem, sed nunquam illustriùs. Cicero igitur in summa etiam amicitia officium hoc non improbat: Rationes tamen Bruti & Planci non videntur contemnendæ.

Inter amicissimos igitur puto gratias agi posse, si minùs fortasse debeant. Quandoquidem ea interdum ob amorem alteri præstamus, quæ nobis ipsis numquam præstaremus: atque ita alium, quàm nos, & pluris facere, & magis diligere videmur.

In gratiarum igitur actione, beneficium, quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum: nam sæpè gratiam retulisse videtur, qui bene gratias agit.

Ampli-

Amplificatur autem his fermè rationibus!

Si vltrò collatum est, si incunctanter, si citò.

Bis enim dat, qui citò dat. Si in tempore.

Si vberiùs, quàm alter ausus sit petere.

Si nihil promerito. Si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo.

Lege Brandolinum, cap. 17. lib. 2.

Ad Epistolam Gratiarum actricem Responsio.

Agenti gratias respondebimus, non mirari nos, sed vehementer gaudere, grata illi esse officia nostra, cùm hominem omnium gratissimum cognouerimus, idq; numquam nos destitisse prædicare, dolere quòd plura pro amico facere nobis non licuerit.

Recipiemus tamen illius dignitatem indies maiori nobis curæ futuram, licet adeò eam amplificatam esse sciamus virtutibus suis, vt vel nihil, vel parum addi posse videatur.

Præterea tantam inter amicos necessitudinem, nullam desiderare gratiarum actionem scribemus, nec eam nos vmquam exspectasse: immo si mutua fuerunt beneficia (vt maiorem captemus beneuolentiam) illum non gratiam modò nobis habuisse, verùm etiam cumulatissimè retulisse, dicemus.

Modesti præterea hominis est, præsertim si ad magnos scribatur viros, non modò nullam admittere gratiarum actionem: verùm illud etiam addere, beneficium se accepisse, non dedisse; cùm plus vel commodi vel suauitatis ex illa re in eximium illum virum collocata adeptus ipse fuerit, quàm magnus ille vir.

De Epistola imperante & prohibente.

In his prima est imperandi ratio, quæ Superiorum, aut Magistratuum, aut potestatem aliquam gerentium est.

Sed cùm illi per alios vt plurimùm scribant, vtrisque præcepta tradenda.

Imperantibus tria consideranda.

Omnibus igitur qui per litteras aliquid imperaturi aut mandaturi sunt, siue suo, siue alieno nomine id agant, tria potissimùm consideranda sunt: quibus imperetur, quid imperent, quomodo imperent,

Nam etsi omnibus benignè mansuetéque imperandum est, (omnes enim humanitatis, quàm superbiæ potiùs obtemperant) ingenuis tamen & generosis animis mansuetiùs & consideratiùs imperandum est: sponte enim quæ agenda sunt, agunt.

Retinenda tamen est semper maiestas imperantis: ne, cui præest, subesse; aut quẽ cogere potest, rogare videatur.

In hoc genere, aut nullo, aut quàm breuissimo exordio vtendum est. Id si res postulabit, ad ea quæ facienda sunt, lectorum animos præparabit, rationemque, qua ipse ad imperandum ductus sit, aut vtilitatem exponet.

Nonnunquam rei magnitudinem, difficultatem, honestatem, laudem, præmiumque proponet. Id si opus non erit, à narratione incipiet eius rei, de qua imperaturus est.

Rem autem quam imperabit, primùm fieri posse ostendat necesse est: deinde etiam facilem, aut certè non difficilem: honestam præterea & vtilem, non ei qui imperat solùm, sed ei quoque qui imperium sustinet; &, si poterit, etiam necessariam.

Modum quoque rei gerendæ, facultatemque præbeat: postremò, quid ex ea re emolumenti vel laudis sit vterque consecuturus, ostendat.

Mandare & imperare differunt.

Mandandi eadem quæ imperandi fermè ratio est, nisi quòd qui mandat, rogare potest: qui imperat, si modò imperat, non potest.

Precum tamen loco, adhortationes atque incitationes succedunt, quæ imperanti nonnunquam vtiles, sæpe etiam

necessaria

necessariæ sunt. Præterea qui mandat, familiariùs ac lenius; qui imperat, grauiùs ac seueriùs agit.

Prohibendi quoque ratio non sanè ab imperando multùm discrepat. Quibus enim rationibus imperamus, iisdem quoque prohibeamus necesse est. Sed prohibemus asperiùs, & præmij loco pœnam ignominiámque proponimus.

Plus tamen in omni re humanitas & æquitas, quàm ius vllum, aut seueritas valet. Sed de toto hoc genere hactenus. Vide Brandolinum, lib.2.cap.23.

De Dedicatoria seu Nuncupatoria.

Epistola dedicatoria.

Dedicatoria Epistola *dicitur, qua librum aliquem quacũque de materia à nobis scriptum, illustratũ, emendatum, vel Commentarijs, Annotationibus, Scholijs, explicatum, vel nostra saltem opera typis excusum, ad aliquem mittimus.*

Hæc, quoniam Epistolarum limitibus includitur, eiúsque creberrimus est vsus, & inuenias qui libros possint scribere, non possint tamen iisdem illis bonam, elegantem, & artificiosam (quale artificium illa postulat) præfigere Epistolam, à multis neglecta, à nobis tamen non videbatur prætermitenda.

Dicemus igitur primùm, quibus sint libri dedicandi: deinde quæ ratio nominis: tertiò quæ causæ dedicationis: & postremò quod sit huiusmodi Epistolæ artificium.

Quibus libri sint dedicandi.

I. Primùm igitur quibus dedicentur libri, huiusmodi sint oportet, vt vel vno aliquo eximio ornamẽto, aut multis simul emineant: Qui maximos in Repub. honores gesserint, sanguinis nobilitate clari; eruditione præstantes;

Barones, Comites, Principes, Reges, Imperatores;

Episcopi, Cardinales, Pontifices Maximi, vnde appellatio ipsa fluxit.

Cur Dedicatoria.

II. Nam cùm Deo Diuisq; dedicare quippiam proprie

dicamus, isti heroes præ reliquorum hominum cœtu Dij quidam terrestres ob Maiestatem, potestatisq; amplitudinem, virtutes, diuitias, & cætera tum animi, tum fortunæ bona videntur.

Cur Nuncupatoria.

Vox Nuncupatoria inscriptionem respicit, vt Epistola Nuncupatoria sit, qua quis librum suum cuipiam inscribit, cum quo librum nominari, seu à quo librum nuncupari cupit. Confunduntur tamen hæc duo vocabula, quando de Epistola sermo est.

Causæ dedicationis.

III. Dedicamus autem lucubrationes nostras magnis Principibus, & eorũ nomine insignimus, his ferè de causis.

Primùm vt ipsorum nobis beneuolentiam, gratiam, amorémque conciliemus, conciliatum augeamus atque confirmemus.

Tum vt homines priuati eo meliorem de nostris laboribus opinionem concipiant, quòd eos ad tam illustres viros, ad ipsa Capita & Rectores orbis terrarũ missos conspiciunt, quibus procul dubio nihil inelegens, indoctum, vulgare, abiectúmq; donatur.

Hinc fit, vt libentiùs & cupidiùs tales libros euoluant ac magis venerentur; videlicet, ne illorũ quibus consecrati sunt, auctoritatem paruipendere, & iudicium irridere videantur.

Et cùm obtrectatores linguas suas ferè coërceant ab huiusmodi doctorum vigilijs lacerandis, quas clarissimis & potentissimis Principibus dicatas vident; aliorum verò libros, qui nullum illustre splendidúmq; nomen præ se ferunt, negligant ferme, & legere vix dignentur: fit vt huiusmodi nuncupatione, non auctoritas modò, sed patrocinium quoque & tutela libris comparetur.

Nunc age, leges aliquas & præcepta in hoc genus proferamus, nõ fixa illa quidem, & immutabilia prorsus, sed tamen congruentia, satisq; certa.

IIII. Di-

IIII. *Dicendi genus seu character huiusmodi Epistolæ, ut ex libro secundo facilè cognosci potest, accommodari debet personæ cui Epistola scribitur.* Præceptiones huius generis.

Grauis scilicet, copiosus, ac summus, si summa fuerit personæ auctoritas, existimatio, amplitudo, dignitas.

Si mediocris, medius quoque temperatusq́; character adhibebitur.

Infimis verò numquam aut perrarò: quòd ad plebeios & infimos, nisi fortè ad amicos, nō soleamus mittere libros.

Exordimur *ab aliqua re pulcra, illustri, præclara, delectabili, seu à loco communi, paulatimq́; ad operis argumentum institutumq́; delabimur.*

Quomodo facere consueuit Paulus Manutius, in suis quas appellauit Præfationes; interdum à nostris rebus, occupationibus, negotijs, fortuna, vitæ statu, atque euentis principium ducimus.

Deinde occasionem & causas explicamus, quibus incitati fuerimus ad librum conscribendum, ne quid inconsultò aggressi putemur. Hîc de vtilitatibus ex ea lectione illoq́; studio capiendis licebit disputare. Hæc siquidem una solet existere ratio, qua docti viri ad libros diuulgandos impelluntur.

Tertiò dicendum est aliquid de modo & œconomia, quam tenuerimus in opere nostro. Hoc, & superius præceptum, in tanta librorum, eadē aut quasi eadem de re scriptorum multitudine, obseruatu sunt vehementer necessaria, vt si minùs res nouas, noua tamen, commodioréque via & methodo, diligentiùs & apertiùs (quæ singula permagna sunt) tradere nos velle intelligatur.

Post hæc Patroni nostri laudabiles actiones, egregia facinora insigniter prædicabimus, ac, si videbitur, ad eandem laudum ampliorem gloriam cohortabimur: qua parte nihil vetabit esse longiores. Quamuis necesse non

fuerit, rhetoricum quendam in laudando ordinem persequi. verùm si multa sunt, præcipua deligenda, & verbis exquisitis in cælum extollenda erunt.

Postremò, munus, nósque ipsos offeremus, extenuantes nostrum ingenium, doctrinam cum libro deprimentes, at paucis, suauiter, ac moderatè.

Rogabimus item, vt nos in suorum numero habere pergat: plura, maiora, elaboratoria, ipsiusq; splendore digniora pollicebimur.

Verùm enimuero, hic ordo præceptionum tam anxiè custodiendus non est: nam hic quoque, vt alibi, libera est Epistola.

Atque vt finiam, qui grauiter, politè, & sapienter præfari concupiscit, legat & veterum Præfationes, vt Ciceronis ad M. Brutum in libris de Natura Deorum, De finibus bonorum & malorum, Tuscul. Quæst. Parad. Orat. perf. Epist. aliquot ad Q. F. Lib. de Orat. & Epist. libros 3. ad Atticum, de Amicitia, & Senectute, & Epist. libros 16. Ad M. Filium, 3. de Officijs.

Et dedicatorias doctissimorum quorundam nostri temporis; Pauli Manutij, Antonij Mureti, Petri Victorij, Ioachimi Perionij, Caroli Sigonij, & similium, si modò sint aliqui horum similes.

De quibusdam alijs Epistolarum formis.

Hactenus octodecim Epistolarum formas explicando pertractauimus; quibus addere possemus Amatoriam & Disputatoriam.

Sed & modus aliquis adhibendus est, & penè nihil est reliquum, quod generibus iam explicatis non includatur.

Quæ Epistolarũ genera hic omittenda.

His adde, quòd illa à nostris moribus vitæq; instituto prorsus aliena sit, qui, Apostoli consilium sequentes, libentiùs doceremus sedare amorem quàm concitare; pudicitiam

pudicitiam Deo consecrare, quàm, sanctum licet & honorabile, inire matrimonium.

Disputatoria verò est illa quidem inter doctos frequens: sed de ea certa & stabilia præcepta præscribi non possunt.

Quin etiam Disputationes, nisi fortasis admodum faciles, ex Demetrij sententia Epistolis excluduntur.

Vbi igitur de Mista dixerimus nonnihil, extremam, quod dicunt, manum libro huic tertio tunc imponemus.

De Mista seu Composita.

Mistam vocare potes Epistolam, cuius scriptor pari ratione modóque diuersos sibi fines propositos habuerit. Mista.

Quæ verò ex diuersis quidem Epistolarum formis cōflata, vnum habet præcipuè Scriptoris finem, non Mista seu Composita dicetur Epistola, sed Simplex, illius videlicet generis, ad quod finis ille spectat præcipuus.

Non igitur omnis Epistola Mista dici potest, cuius partes ad diuersa spectant Epistolarū genera, si modo partes illæ ad vnum eundemq; finem præcipuum referuntur.

De Mistis seu Confusaneis Epistolis, quæ res varias complectuntur, illud solum admonuerim, in ijs non parum lucis adferri lectoribus, si seorsum publica, seorsum priuata; seorsum gesta, seorsum gerenda describantur.

Eáque aptis connectendi particulis & transitiunculis inter se rectè connectantur, ne velut scopæ dissolutæ turpiter diffluant.

Epistolam esse liberam, nec certis perpetuisque legibus adstringi.

Epistolarum libertas.

Illud postremò animaduertendum est, nos non omnia hæc, quæ dicta à nobis sunt, firmissimam legem esse velle, nec aliter fieri vnquam posse existimare, nedum præcipere.

Nam cùm libera & soluta sit Epistola, nulli ferè addi-cta legi; ingeniosi adolescentes, vt magis generi, de quo agitur, conuenire videbitur, & addere, & mutare, & imminuere poterunt multa.

Nos enim ea ferè posuimus, quæ apud Ciceronem potissimùm obseruata leguntur, vt adolescentibus viam facilem ac latam efficeremus, qua illi ad metam ipsam quàm citissimè peruenire possent. Nunc alia nonnulla subijciamus, quæ rectè scribendi artificio magno quoque adiumento esse queant.

LIBER QVARTVS.

LIBRI IIII.

Schematismus.

Elegantiores Epistolam exordiendi formulæ.

Ex Cicerone,

Bembo, Sadoleto, Manutio, & alijs selectæ.

Exordia.

- *Lacessentis aliquem ad scribendum.*
- *Ad Epistolam alicuius respondentis.*
- *Respondentis ad Epistolam admodum gratam.*
- *Expostulantis cum aliquo de Epistolarũ raritate.*
- *De Litterarum raritate se excusantis.*
- *Purgantis se de longiore silentio.*
- *Serò alicui respondentis.*
- *Purgantis se de Litterarum breuitate.*
- *Beneuolentiam suam alicui contestantis.*
- *Petendi quidpiam ab amico.*
- *Agendi alicui gratias.*
- *Amicum aliquem consolantis.*
- *Scribentis ad ignotum aliquem.*
- *Ignoto alicui respondentis.*

Exordia cùm ad ſcribendum laceſſimus.

Ego,etſi nihil habeo,quod ad te ſcribam, ſcribo tamen, t tuas eliciam.

Scire cupio, quid agas,& quàm longum iſtum tuum iſceſſum à nobis futurum putes.

Non dubito quin mirere,atq; etiam ſtomachere quòd ecum eadem de re agam ſæpiùs.

Etſi quid ſcriberem non habebam, tamen amico ad te nti,non potui nihil litterarum dare.

Iam diu ignoro quid agas:nihil enim ſcribis,neque ego d te his duobus menſibus ſcripſeram.

Gratulor tibi mi Sadolete,veréque gratulor,quòd ex ermania ſaluum te ad tuos recepiſti.

Optabam iam pridem, vir omnium integerrime,te meis tteris compellare,vt tuas elicerem.

Certior per te fieri cupio,num iam aduenerit Rex Ca-holicus,aut quàm mox exſpectetur adfuturus.

Epiſtolæ argumentum ad te nullum prorſus erat, niſi d mihi N.noſter ſuis ad me litteris præbuiſſet.

Subinde motis aliis iſtuc aduolaturio mi N.ſed ſemper liquid oboritur,quod me hic rurſus alliget.

Exſpectamus omnino non Epiſtolam à te,ſed ingentem tterarum ſarcinam,quæ vel grauet Ægyptium.

Tu velim ad me quàm ſæpiſſimè,& de tuis rebus: & e meis, & de omni Reip. ſtatu, de quo ſum ſolicitus, ribas.

Cariſſime N. ſi valentibus ſalutem dicimus in capite tterarum, multò magis conuenit ægrotanti tibi optare lutem.

Noui,quod ad te ſcribam, mi N. nihil eſt; & ſiquid ſet,ſciebam te à tuis quotidie certiores fieri ſolere.

Nihil erat noui,quod ad te ſcriberẽ,niſi quòd mihi decretũ t,neminem noſtris ad te litteris inanem hinc dimittere.

Etsi nihil noui, quod ad te scriberem, habebam; tamen cùm N: noster proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare.

Copiosissimam ad te Epistolam scribere gestiebat animus, ni & otium deesset, & propediem vos ipse visere decreuissem.

Quo in statu res nostræ sint, & nunc & aliàs scribemus vberius: diuitijs enim vt non multùm polleo, ita nec egeo quidem multùm.

Maiorem in modum te rogo obsecroq́, vt post hac tantillum otij studijs negotijsq́ tuis suffurere, quo me nonnumquam litteris tuis compelles.

Obsecro te, mi carissime N. quoniam Dædali esse non possumus vt pennarum beneficio conueniamus, vt litteris subinde colloquamur.

Non quòd quidquam habeam te dignum, ad te scribo: sed idcirco tantùm, vt rescribas: alioquin mihi nec caussa scribendi est vlla, nec argumentum.

Quærenti mihi iam diu, quid tibi potissimùm scriberem, non modò certa res nulla, sed ne genus quidem litterarum vsitatum veniebat in mentem.

Et si nostratia omnia nuntijs aut rumore ad vos perferuntur, tamen ea inscribam breui, quæ potissimùm te puto ex meis litteris velle cognoscere.

Et si nihil erat opus Epistola, proficiscente istuc N. nostro, qui res meas non minùs nouit quàm ego ipse, non potui tamen quin te saltem Epistolio salutarem.

Tu velim ad me frequēter scribas, etiam vt nihil magnoperè sit quod scribas. Quanquam hæc eiusmodi sunt tempora, vt Epistolæ argumentum deesse non possit.

Dolui vehementer ac sæpè, N. doctissime, binas meas ad te litteras, proximo scriptas biennio, perijsse: perijsse enim duco, quibus nihil adhuc responderis.

Doleo

Doleo intermissam esse tã diu inter nos consuetudinem landi litteras, quæ mihi erat multo iucundissima.

Rogo te, quod quidem vtriusque nostrum fiat commodo, vt ad eam reuertamur.

Nimiũ iam diu est, ex quo nihil ad tê litterarum dedi, cùm neq; libentiùs faciã quidquã, quàm loquar tecũ per litteras, vbi coràm non datur: & tu in intimis sensibus sis fixus. sed indicabo tibi, quæ me ratio deterruerit.

Etsi nihil habebam hoc tempore scriptione dignum, ad te præsertim, cui publicis curis negotijsq; occupato, non est temerè scribendum quidquid in buccam venerit: singularis tamen amor in me tuus effecit, vt quiduis potiùs loquerer, quàm omnino tacerem.

Etsi statueram nihil ad te litterarum dare, nisi tu mihi epistolæ argumentum ipse præbuisses: tamen cùm ad N. hominem vtriusque nostrum studiosissimum scriberẽ, putaui aliquid etiam ad te litterarum esse dandum.

Non dubito quin tibi odiosæ sint epistolæ quotidianæ, cùm præsertim nulla noua de re certiorem te faciam: sed tamẽ euntibus ad te nostris domesticis, vt nihil ad te dem litterarum, facere non possum.

Pridie quàm has scriberem, iam alium quendam litteris ad te datis oneraueram: verùm certius existimaui, si quid forte fortuna accidisset, alteras per hunc addere, non iisdem quidem verbis, sed eodem penè argumento.

Etsi constitueram nihil ad te dare litterarum, nisi me ipse vel scripto aliquo prouocasses, vel hîc certè aliquid epistola dignum occurrisset; tamen cùm istuc N. proficisceretur, homo nostri ita studiosus, vt se sine meis litteris hinc discessurum esse negaret, scripsi has.

Non potui perferre diutiùs desiderium tui, quin sciscitarer ex te per litteras, quid ageres rerũ, ac quî valeres: quod tamen æquius fuerat me cognoscere ex tuis litteris,

tuæq; in illis erga me beneuolentiæ habere testimonium, nec tamen puto me tibi ex animo effluxisse.

Reuocarem te ad intermissam nostram scribendi consuetudinem, ni metuerem, ne impudenter viderer facere, qui tibi, homini publicis functionibus occupato, negocium adderē: itaq; non postulo, vt tam crebrò mecū per litteras colloquare, quàm aliquando facere es solitus: Interdū tamen rogo te, ne graueris aliquid ad me litterarum dare.

Exordia cùm alicui respondemus.

Accepi epistolas tuas, aliam alia iucundiorem.

Accepi litteras tuas binas, ad quas his vnicis respōdeo.

Magno dolore affecerunt me tuæ litteræ, quibus ad me scribis.

Legi tuas litteras, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognoui.

Petis, Iacobe candidissime, vt tecum animi mei consilium communicem. Hoc vnum habe.

Tua verò epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior, præsertim cùm de N. tota loqueretur.

Accepi aliquot epistolas tuas, ex quibus intellexi, quā suspenso & solicito animo scire aueres, quid esset noui.

Variè me affecerunt tuæ litteræ: Nam partim læta, patim tristia continebant: Læta, quòd te, &c. Triste illud, quòd, &c.

Et si iusta & idonea vsus es excusatione intermissionis littterarum tuarum; tamen, ne id sæpius facias, rogo.

Scripta & obsignata iam Epistola, redditæ mihi sunt litteræ à te, plenæ nouarum rerum, maximeq; mirabiles.

Vt tribus epistolis tuis postremis, carissime Parisi, vnica respondeam, hoc est, de vna fidelia plures dealbem parietes, &c.

Vt primùm otium & tempus scribendi nactus sum, duxi

duxi esse rescribendum eis litteris, quas ego abs te superioribus diebus accepi binas.

Accepi perbreues tuas litteras, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognoui autem id quod mihi dubium not fuit.

Quamquam gratiarum actionem à te non desiderabam, cùm te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum; tamen fuit ea mihi (fatendum est enim) periucunda.

Quòd cessationem tuam tam religiosè excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil sanè, vt te mihi purgatum velles, opus erat, qui mihi negligentiæ nomine suspectus numquam fueris.

Tanti sunt mihi litteræ tuæ, mi Flamini, vt nullo pacto credam posse me illis rescribendo satis facere: Tanta rursus tua est humanitas, vt te boni consulturum, quidquid à nobis proficiscitur, existimem.

Et si multarum rerũ curis atque oneribus ita premor, optime N. vt respirare vix possim: tamen, vt litteris tuis amantissimè scriptis aliquid responderem, abieci omnia; & officium, quod tibi à me debetur, habui antiquissimũ.

Binas abs te accepi litteras Mechliniæ datas, quarum alteris mihi gratulabare, quòd audisses me meam pristinam dignitatem obtinere: Alteris dicebas, te velle, quæ egissem, bene & feliciter euenire.

Animi tui dotes, adolescens carissime, velut in speculo, tua repræsentauit epistola: quæ si tuo vnius Marte confecta fuit, sicuti fuisse nihil addubito, ausim tum mihi, tum seculo magnum quiddam de te polliceri.

Accipio excusationem tuam, cur ad nos raro hoc anno scripseris: Sed accipio ea ex parte, quatenus aut neglige̅tia aut improbitate eorum, qui epistolas accipiunt, fieri scribis, ne ad nos perferantur.

Epistola tua, vir integerrime, diu inter litterarũ fa-

fasciculos delituit, vt mensibus aliquot diu multumque quæsita, non quita sit inueniri: tandem vltro, non quæsita, ad manus venit, &, vt inquit Ouidius, non inuenta reperta est.

Quod te de litterarum intermissione excusas, facis tu quidem humaniter: sed nihil, mihi crede, opus fuit, vt te apud me eo nomine purgares, qui & quantis occupationibus distineare noui, neque de tuo in me amore quidquam dubitaui.

Neque negare audeo tibi homini eruditissimo, cuius ego plurimi semper amicitiam feci: neque si pollicear, præstare possim id quod à me petis: premor enim domesticis oneribus, vt vix sustineam. Peto igitur ab te, meis vt occupationibus ignoscas, & voluntatem in te propensam, licet absit res, tamen ames.

Quamquam me nomine negligentiæ tibi suspectum esse doleo; tamen non tam molestum mihi fuit, accusari abs te officium meum, quàm iucundum requiri, cùm præsertim, in quo accusabar, culpa vacarem.

I quo autem desiderare te significabas meas litteras, præ te ferres, perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem & optatum amorem tuum.

Exordia cùm respondemus ad Epistolam nobis gratam.

Multa me in epistola tua delectarunt: sed nihil magis, quàm quòd, &c.

Iam dies octauus agitur, aut plus eo, cùm optatissimas abs te accepi litteras.

Quo minùs exspectatæ venerunt tuæ litteræ, hoc mihi plus voluptatis attulerunt.

Accepi litteras tuas, immo meros amores: quid enim aliud sonant? quid aliud spirant?

Gratum erat tuum munusculum, gratior epistola tam amica, gratissimus animus.

Litte-

Litteras tuas, mi Sigoni, dici non potest quàm accepe-rim cupidè; quibus ad me scribis, &c.

Litteræ tuæ quo sunt frequentiores, atque etiam lon-giores, eo mihi maiorem adferunt voluptatem.

Litteræ tuæ perbreues sunt, si quis versus numeret; sed eadem prolixæ, si quis humanitatem æstimet.

Quo magis præter spem acciderunt, hoc gratiores fue-runt tuæ litteræ, mihi non semel votis ardentissimis ex-optatæ.

Gratæ mihi tuæ litteræ fuerunt, immo verò & perop-tatæ & dulces, quæ mei apud te memoriam residere, mi-hi indicarunt.

Variè sum affectus tuis literis, doctissime & huma-nissime Steinhusi: valde priori pagina perturbatus, paul-lum altera recreatus.

Libentissimè legi tuas litteras, integerrime Morilloni: in quibus iucundissimum mihi fuit, quòd cognoui meas ti-bi esse redditas.

Accepi litteras tuas, & suaues profectò & eruditas: quibus non aliter sum oblectatus, atque olim tua consue-tudine, cùm essem Louanij.

Gratissima mihi tua fuit Epistola, quæ testabatur ve-terem illum tuum in me animum: meus verò cur mutatus esset, nulla est causa.

Bis nos exhilaras, N. candidissime, dum vino suauissi-mo litteras addis multo suauiores: quare duplici nomine tibi gratias agimus.

Gratæ mihi tuæ litteræ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam sine litteris arbitrabar, te summa cupiditate affectum esse videndi mei.

Reddita mihi tua est Epistola, quæ vel hoc nomine fuit gratissima, quòd à Robortello venerit, homine longè gra-tissimo & amantissimo nostri.

Epistolam tuam accepi, quæ mihi tum ob recordationem veteris notitiæ fuit iucundissima, tum quòd abs te, cuius ingenij dexteritati ex animo faueo.

Iucundissima mihi fuit tua Epistola, mi N. & videris mihi non infeliciter operam in stylo excolendo posuisse: quæso te ne desuetudine sinas obsolescere.

Amice candidissime, multo grauissimæ mihi fuerunt litteræ tuæ: quibus etsi contractè rescribo, & seriùs quàm debeam; amo tamen effusissimè meum Susium.

Epistola tua suauiter & amanter inprimis, eademque elegantissimè conscripta, memoriam mihi nostræ consuetudinis, tuæque virtutis & humanitatis vehementer auxit.

Accepi litteras tuas datas Florentiæ extremo mensis Iunio, ad me Septembri ineūte perlatas: ex quibus cognoui, quod mihi fuit iucundissimum, te rectè valere.

Grata mihi est vehementer memoria nostri tua, quam significasti litteris: quam vt conserues, non quòd dubitem de tua constantia, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

Epistola tua, Præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectauit. Gaudeo profectò, mihi datam, quod aiunt, ansam, crebrioribus, quàm hactenus, te litteris solicitandi.

Quas ad me his proximis superioribus diebus litteras dedisti, mi Murete, incredibili me affecerunt voluptate: quod enim plerique solent ægrè ferre, id mihi planè iucundissimum fuit, nempe, vt me obiurgares.

Litteræ tuæ perbreues, sed amoris humanitatisque plenissimæ, hoc mihi etiam fuerunt iucundiores, quòd manu tua scriptæ illud ipsum testimonium, de quo scribis, nostræ perpetuæ & cōstantis amicitiæ, grauius multo faciebant.

Reddita est mihi à te Epistola: quæ vel hoc nomine mihi fuit gratissima, quòd tam amanter prolixéque mecum

m confabulari, tædium non fuerit. Salutaui quos voluisti, rescripturus per occasionem, vt vincere prolixitapossim.

Magna me voluptate affecerunt tuæ litteræ, ex quius perspexi, vigere apud te & memoriã amicitiæ nostræ, studium propensæ erga me voluntatis, quam ego habui mper carissimam ab eo vsque tempore, quo, &c.

Gratum mihi est, quòd me de ijs quæ in Gallijs publiprivatimq́; geruntur, tam accuratè facis certiorem, uódque tua cura, & amicorum ad me, & mea ad amicos tteræ perueniunt, cùm sumus tam vasto terrarum spatio isiuncti.

Non facilè dixerim, plus ne voluptatis, ac doloris ex pistola tua susceperim: est enim mihi gratissimum, cùm me à te amari, & te amore in te meo delectari perspiio: ex quo fit, vt litteras tuas beneuolentiæ plenissimas & fficy, iucundissimè legam.

Redditæ mihi sunt abs te litteræ, gratissimæ illæ quim & optatæ, vtpote amore illo tuo verè fraterno plenisma: sed tamen quæ mihi voluptatem illam, quam ex tuis tteris capere soleo, magna ex parte imminutam attulerunt: significabant enim, te in quartanam incidisse.

Iucundissimæ mihi litteræ tuæ: nec iucundissimæ solùm, immo etiam salutares. Quòd enim te saluum mihi & sospitem nunciarunt, per eas quoque mihi incolumitas st restituta. De qua re & tibi gratulor, & mihi gaudeo, Deumq́; supplex oro, vt te in optimo statu diutissimè valere iubeat.

Accepi litteras tuas, quas N. ad me attulit: è quo cùm ercunctatus essem de te ea quæ volebam, atque is mihi mnia læta respondisset, alacriore animo conuersus sum d lectionẽ litterarum: in quibus recognoui animũ tuum pristinum erga me, & plenam beneuolentiæ atque huma-

nitatis voluntatem, qua mihi nihil accidere solet optatius.

Iucundissimæ mihi fuerunt tuæ litteræ, idq́ ipsum sanè multis de causis. Primùm quòd tuæ, hoc est, &c. Deinde quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habebant. Adde etiam quòd perbellè scriptæ spem mihi affirmarunt non dubiam, talem te aliquando fore, qualem ego te, vel ingenio vel diligentia tua fretus, multis futurum prædicassem.

Ex litteris tuis, quæ me de tua apud Fanum mansione, reliquisq́ tuis rebus erudierunt, magnam cepi voluptatem, propterea quod & elegantes ipsæ sunt, neque tantùm Latinè, sed etiam politè, atque subtiliter scriptæ, & tuam erga me beneuolentiam, quam ego semper feci plurimi, magnoperè præ se ferunt. Itaque nihil mihi potuit optatius accidere.

Maxima sum ex tuis litteris affectus voluptate, non eo solùm, quòd suauissimè atque honorificè scriptæ, magnã tuæ erga me obseruantiæ significationem haberent, (quãquam id ipsum mihi, pro eo sanè ac debuit, fuit gratissimum) sed quòd ea verborum puritate atque elegantia essent bellissimè contexta, vt meam de studiorum tuorum cursu opinionem planè confirmarent, at que haud scio an etiam vincerent.

Gratissimæ mihi fuerunt litteræ tuæ, quæ & veteris nostræ amicitiæ memoriam mihi renouarunt, & declararunt in te non parum adhuc amoris erga me ipsum residere, quo mihi nil optatius neque iucundius accidere potuit: tibique hoc de me esse persuasum volo, si quem mihi aliquando locum tibi gratificandi dederis, magno me abs te affectum beneficio esse arbitraturum. Tu vt valeas, & me diligas, magnoperè abs te peto.

Ego nullius litteris æquè delector ac tuis, ex quibus multiplicem capio tum fructum, tum voluptatem. Primùm

ùm, siue mecum litigas, siue rides, siue lacessis, discedo doctior. Nihil enim abs te proficiscitur adeò neglectum, quod aliorum quantalibet cura possit æquare. Deinde huius iste sermonis torrens, meam expergefacit somnolentiam: tuus ardor meũ frigus acuit: tua copia, nusquam nõ exuberãs, ieiunã exilitatem meam emendat atq; castigat.

Exordia cùm quempiam accusamus de litterarum raritate.

Video te occupatissimum esse, qui ad quaternas meas litteras non responderis.

Seculum mihi exisse videtur, humaniss. N. quòd nihil abs te redditur.

Doleo tibi chartam deesse, si eius inopia ad me & rariùs scribas & breuiùs.

Miror te ad me nihil scribere, & potiùs ab alijs quàm a te de Republica certiorem me fieri.

Quòd tam diu nihil ad me scribas, mi N. non irascor tibi: irascerer tamen si fas esse crederem.

Tu ad nos & rariùs scribis quàm solebas, & breuiùs: credo quia nihil habes quod me putes libenter legere.

Iam diu litteras abs te nullas accipio: sed ego in te voluntatẽ erga me summã & singularẽ specto, non epistolas.

Tu licet mutus sis, ego tamen non desinam frequentibus tibi epistolis obstrepere; & te amabo, si me contempseris etiam.

Demiror te iam diu nihil scribere. neque enim opinor esse occupatum, vt non vacarit; neque tam fortunæ successu elatum, vt veteres congerrones fastidias.

Vide quid me cogitare velis tanto in desiderio à te litterarum. fac igitur quàm primùm scribas, nisi quid me voles suspicari: atque vtinam fallantur suspiciones nostræ!

Exspectanti mihi abs te quotidie litterarum aliquid, seculum penè præterijt, & multa ad te scribendi occasio-

nes è manibus elapsæ, dum aliquid semper puto receptu-rum, cui responderem.

Puto te iam suppudere, cùm hæc te tertia iam Epistola antea oppressit, quàm tu schedulam aut litterulas. Sed non vrgeo: longiores enim exspectabo, vel abs te potius exigam.

Irascor, nec liquet mihi an debeam, sed grauiter irascor, quòd à te tam diu litteræ nullæ. Exorare me potes vno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris: hæc mihi sola excusatio vera, ceteræ falsæ videbuntur.

Et si magnam mihi putem fieri iniuriam, quòd tot epistolis prouocatus nihil responderis: humanius tamen esse duxi, peccare officio, quàm silentio retaliare iniuriam. Audi igitur, optime N. in quo statu res meæ sint.

Iam pridem nullas abs te accipio litteras: ego verò binas ad te dedi eodem exemplo, de quibus nihil addubito quin alteræ saltem sint redditæ, quæ erant bene longæ, & multis de rebus, quas ipse, ni fallor, cupiebas cognoscere.

Nimis diu iam videor mihi à te litteras exspectare. Quòd si nihil habes, quod ad me scribere necesse sit, saltem inter nos mutuam veteremque beneuolentiam taciti conseruemus. Sin offensus proximis meis litteris, quæ tecum liberiores fuerunt, quæso te, concedas hoc naturæ ac libertati meæ.

Si Victorium meum non nossem, suspicarer me illi excidisse, quia non scribit: Nunc verò de tam cognito atque explorato amico tãtùm metuo, nequid aliter agat quàm velit, quia iam pridem de illo nihil audio: est enim amor mirè meticulosus. Tu igitur scribe, quo mihi hunc timorem adimas.

Iam pridem nihil abs te accipio: quod non contigit sine magna mea solicitudine; non quòd exciderim tibi, minus enim est mihi abs te metuendum; sed ne incommodiore

uletudine impediaris. tu si me amas, exime mihi hanc uram, seu anxietatem verius, si non crebris litteris, certè ebris salutatione, per eos, qui proficiscentes huc, te conmerint. Potuisti enim intelligere, si modo satis rectè nimi erga te mei affectum tibi declaraui, me non alia esse te obseruantia, quàm in parentem: quoniam tu non mis me, quàm filium amare mihi visus es.

Exordia cùm nos excusamus de litterarum raritate.

De litterarum intermissione, sine causa abs te accusor.

Nolim me putes obliuione tui rariùs ad te scribere nam solebam.

Nec sæpè est, cui litteras demus, nec rem habemus vllam, quam scribere velimus.

Meas litteras quòd requiris, mi N. impedior inopia rum, quas nullas habeo litteris dignas.

Ad te ideo rariùs scripsi, quòd non habebam idoneum i darem, nec satis sciebam quid ad te scriberem.

Si quid haberem quod ad te scriberem, facerem id, & uribus verbis, & sæpius. Nunc quæ sunt negotia, vides.

S. P. Miraris amice, quòd non scripserim, mirari desine, iam scribo: &, si placet, Laconicas Laconico respondebis. Vale.

Non committam posthac, vt me accusare de epistolaum negligentia possis: tu modò videto in tanto otio, vt mi par sis.

Quòd nihil litterarum ad te dedi, non id quidem cau fuit, quòd scribendi argumento destituerer, quo planè bundabam: sed quòd, &c.

Nollem te existimare, aut negligentia fieri mea, aut bliuione nostræ veteris amicitiæ, vt raras ad te dem litras: non enim ea causa fuit: sed quòd, &c.

Scripsissem perlibenter Reuerend. Cardinali: sed nec

otium erat, nec argumentum: Nec ignoro quibus ille negotijs distringatur. Quare tu, &c.

Quòd ad te, mi Bamelrodi, iam diu nihil dederim litterarum, non tam meis, quàm tuis occupationibus multis & magnis adscribas velim.

Vereor ne litterarum à me officium requiras, quas tibi & iam pridem & sæpè misissem, nisi quotidie lætiora, quæ ad te scriberem, exspectarem.

Non ausus sum dare ad te ante hac quidquam litterarũ, quòd, cùm res non esset vlla digna, quæ scriberetur, inanem sermonem litterarum tibi iniucundũ fore putaui.

Iam diu nihil litterarum ad te dedi, quòd cùm non haberem ferme quid scriberem (quæcũque enim heic agerentur, ad te perscribi à tuis sciebam) nolui te inanibus litteris meis obtundere.

Tuum silentium tam diuturnum duobus nominibus mihimet excuso: vel quia non dantur per quos scribas; vel quia totus es in sacris voluminibus, nec potes à semel gustato melle diuelli.

Segniorem me facit ad scribendum, non obliuio tui, sed quòd me deterreant epistolarum vestigia omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum. Nunc neque quid agas, neque in quo mundo verseris, scio.

Quòd raras adhuc misi ad te litteras, scito rationẽ esse habitam à me occupationum tuarum: hac enim sola impedior verecundia, ne te sæpius interpellem. quamobrem tu nobis aliquam debes gratiam.

Non obliuione mutuæ beneuolentiæ nostræ rariùs ad te do litteras, quàm forsitan vsus veteris nostræ coniũctionis postulet; sed pudore quodam id fit potius; quòd vereor, ne tuis grauioribus curis intempestiuiùs obstrepam.

Quòd pristinam meam scribendi consuetudinem intermissam miraris, nihil est quod suspiceris mali: neque enim

enim, quod semper fui, tui amantissimum esse vel desino, vel esse desinam, dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.

Peto à te, Murete, vir humanissime, ne me putes obliuione tui rariùs ad te scribere quàm solebã: sed aut grauitate valetudinis, qua tamen paullulum videbar leuari, aut quòd absim ab Vrbe, vt, qui ad te proficiscantur, scire non possim.

Cùm longo locorum interuallo disiuncti simus, per litteras tecum quàm sæpissimè colloquar: quod si rariùs fiet, quàm tu exspectabis, id erit caussæ, quòd non eius generis meæ sunt litteræ, vt eas audeam cuiuis temerè cõmittere.

Diu est, quòd destitimus inter nos missitare litteras: neque enim inueteratæ amicitiæ tanta coniunctio talem operam vllam aut oblectamentum requirebat, nec fuere alia, de quibus esset opus alterum nostrum ab altero certiorem fieri.

Cùm me vides præter institutum meum litteras ad te non tam sæpè quàm solebam mittere, nimirum etiam me tacente, quàm sic occupatus, intelligis. Ternas te dedisse scribis, omnes accepi. Nihil amabilius, nihil etiam elegantius.

Si fortè rariùs tibi à me quàm à ceteris litteræ reddũtur: peto à te, vt id non modò negligentiæ, sed nec occupationi quidem tribuas: quæ etsi summa est, tamen nulla esse tãta potest, vt interrũpat iter amoris nostri & officij mei.

Et si pudet me post diuturnam cessationem nunc ad te scribere; tamen non dubito, quin pro tua in amore constantia, meæ, si qua fuit; negligentiæ benignus interpres sis futurus, præsertim; cùm nihil esset priuati, quod scriberem, publica verò omnia copiosè ab alijs ad te perscribi non ignorarem.

Longum interuallum est, cùm litteras ad te dedi nul-

las, quod accidit non remissione obseruantiæ in te mea, nec obliuione virtutis, humanitatis, & beneuolentiæ erga me tuæ: sed quia multis & molestis occupationibus impeditus, alia quoque officia permulta deserere coactus sum.

Diu est, quòd nihil ad te dedi litterarum, non obliuione amicitiæ nostræ, sed quòd, cùm nihil haberem quod scriberem tua lectione dignum, nullas volui potiùs, quàm inanes esse, meas litteras. Nunc verò, cùm se mihi occasio, &, propè dicam, necessitas quædam obtulerit scribendi ad te, libenter hac opportunitate vsus sum.

Multis iam mensibus nihil ad te litterarum dedi. Nec mihi tamen venit in mentem subuereri, nequam tibi nostra indignam amicitia suspicionem silentij mei diuturnitas attulerit. Mihi quidem nihil scito esse iucundius Epistolis tuis: quas cùm lego, delector mirificè amore in me tuo: delector etiam ingenio, & scribendi elegantia.

Ego ad te rariùs solito do litteras, quòd non dubitem te & negotijs occupatum, & grauitate valetudinis defessum, minùs libenter ad exercitium hoc scribendi Epistolas venire: sed nec amicitia nostra fulcimẽtis illis indiget quibus vulgares permultæ. Rogo te etiam atq; etiam, vt post hac, quoties mihi scribes, quemadmodum & corpore & animo sis affectus, paucis verbis significes.

Exordia quibus se quis purget de longiore silentio.

Quòd tam longo temporis interuallo nihil ad te dederim litterarum, excusationem accipe, non peccati, sed silentij. Pudet quidem me tam diu nihil tibi scripsisse: sed profectò si scias quantis heic distineor occupationibus, facilè habeas silentio meo veniam.

Epistolis tuis equidem sum abs te lacessitus ad scribendum: sed iccirco sum tardior, quòd non inueniam fidelem tabellarium.

Quòd

Quòd tanto interuallo nihil ad vos scripserim, profe-ctò intelligis rem mihi deesse de qua scribã, nõ voluntatẽ.

Quòd tanto temporis interuallo nihil ad te dederim litterarum, nec veteris mea erga te obseruantiæ beneuolẽtiæq; memoriam renouarim, non mea negligentia, neque adeo obliuione mutui nostri amoris, sed potiùs pudore quodam accidit.

Puto tibi molestum iam esse silentium meum: at mihi silentij causa longè molestior: nam toto ferè biennio, neque corpori valetudo, nec animo quies contigit: ita qui absentes amicos litteris saltem colere consueui, iucundissimam mihi consuetudinem intermittere, & in officij cursu languere sum coactus. Quòd si tibi fidem mea non facit affirmatio, testes habeo, &c. Hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino despero.

Quòd Epistolæ tuæ non responderim, mi N. non voluntas in causa fuit, quæ est erga te vt potuisti cognoscere, profectò summa: sed valetudo aduersa mea, quæ per ingentes dolores tum corporis tum animi, vires valde afflixit. Neque nunc scriberem, nisi vererer, ne quid tu de immutata mea erga te voluntate secus suspicarere, quàm res habet, & ego vellem. Cupio enim vt intelligas, me in ratione ista amicitiæ paria tecum facere, & tantopere amantem non mediocriter redamare.

Iam diu est, cùm ego ad te nihil litterarum dedi: quod accidit non obliuione tui mea, neque pigritia aut negligentia nostra; sed quòd ipse meis occupationibus impeditus, dubitans de tuis, veritus sum ne mea sedulitas forsitan tibi molesta esset, si te à grauioribus & sanctioribus curis, inanium lectione litterarum auocasset: etsi inanes Epistolæ numquam esse solent, quæ vt aliud nihil afferant, testes tamen sunt amoris & conseruatæ optimæ voluntatis. Verùm hoc testimonium neque, vt ego arbitror, tu à

me desideras, neque ego abs te requiro: satis enim nostra vetus constansq; amicitia testimonij vtriq; nostrum præbet, esse nos inter nos, quales esse debemus, amicissimo animo videlicet & constantissima voluntate coniunctos.

Exordia cùm serius alicui respondemus.

Noli mirari, si tuis sanè iucundis mihi & suauibus litteris seriùs respondi, quàm æquum fuit.

Occupationibus factum est meis, mi N. vt nihil hactenus bonis tuis litteris responderim.

Non est quod succenseas nobis, si aliquanto tardiores fuerimus in scribendo: multa fuere impedimento.

Distuli tuis respondere litteris, quòd existimaui fore, vt præsens præsentem amplecterer Louanij, vel Coloniæ.

Scripturus eram ad te, nam ita decreueram, mi N. verùm interuenere nescio quæ, quæ mihi hoc propositum excuterent.

Litteras tuas accepi: tabellarium, cui dederas, non vidi: si statim non responderim, omnem in illum culpam refundendam putato.

Tuis litteris mense Ianuario ex Vrbe datis, quòd adhuc non responderim, iusta hæc apud te erit excusatio, quòd minùs commodè valui.

Non licuit mihi, id quod vehementer optaui, aut celeriùs aut vberiùs ad te scribere, quòd aduersa valetudine mensem amplius afflictatus, in hunc vsque diem conualescere ad huc omnino non potui.

Miraberis, & quidem non iniuria, responsum à me litteris tuis multò seriùs, quam tu fortasse desiderabas, & ipsæ litteræ tuæ meritò postulabant. Id cur ita euenerit, paucis accipe. Iturus erat istuc Rolandus noster, &c.

Epistolæ tuæ, quæ mirificam mihi attulit voluptatem, nondum respondi, occuptatus nihil agendo, & ita assuefactus desidiæ, vt qui olim ad omnia solebam mihi otium facere,

facere, ipse nunc negocijs negotia opponam, ficta vtique, & opinione animi mei simulata, vt vera ac seria excludam.

Noli admirari, si & mea & tua exspectatione serius hasce dedi ad tuas amicissimè atque humanissimè scriptas litteras: morbo impeditus satisfacere officio non potui, quo tamen leuari iam videor. Itaque, vt primùm facultatem nactus sum, non commisi, vt diutius desiderares à me hoc officium.

Vulgare est, vt, qui seriùs paullo ad amicorum litteras respondeant, nimias occupationes suas excusent: ego verò quo minùs maturè rescripserim, non tam culpam confero in occupationes (quamquam ne ipsæ quidem defuerunt) quàm in acerbissimum potiùs hunc dolorem, quem mihi patrui mei obitus attulit.

Allatæ sunt mihi tuæ litteræ aliquantò seriùs, quàm dierum ratio postulabat: quibus in litteris facilè & amorem tuum erga me, & memoriam veteris nostræ consuetudinis recognoui: Sed quo minùs ad eas tum celeriter responderim, publica hæc negotia, quæ nos heic anxios & solicitos habent, aliquandiu retardarunt.

Accipio tuam de intermissione litterarum excusationem: sed ea demum lege, vt me tibi eodem nomine purgatum esse velis. neque enim vlla negligentia mihi officio defuisse videor, qui, quod scriberem, nihil planè haberem: tum verò vel te, vel à te aliquid, vnde mihi scribēdi argumentum nasceretur, in dies singulos exspectarem.

Et si ratio officij mei postulabat, vt post tuum à nobis discessum crebras ad te litteras darem, quibus & de rebus publicis, & de priuato rerum statu fieres certior; nescio tamen, quo pacto factum esse dicam, vt cùm dies nullus esset, quo non id facere cogitarem, omnes tamen re, vt ita dicam, infecta elaberentur. Cum verò tandem me diuturni silentij suppuderet, constituissemq; omnino in poste-

rum eiusmodi negligentiæ maculam epistolarum frequentia delere, repente redditus est mihi à te fasciculus.

Exordia cùm nos purgamus de litterarũ breuitate.

Ad litteras tuas, mihi longè gratissimas, tribus verbis respondebo, velut occupatissimus.

Pluribus tecum verbis agere non licet, ita multis distrahor. vnum hoc: Hubertinus noster, &c.

Copiosissimã ad te scribere epistolam gestiebat animus, ni & otiũ deesset, & propediẽ vos ipse visere decreuissem.

Tam multum est quod scribam, vt nec initium inueniam, nec exitum; propter hanc dubitationem meam breuior hæc est epistola.

Vereor ne putidum sit, scribere ad te, quàm sim occupatus: sed tamen ita distinebar, vt vix huic tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum è summis occupationibus.

Nihil vmquam accidit mihi, D. Leoni, tuis litteris mellitius: ad quas si breuiter respondeo, facilè tu quidem ignosces, si scias quantis studiorum laboribus penè confectus sim, à quibus simul atque dabitur otium, scribam epistolas alias super alias.

Exspectanti mihi quotidie à te litteras, N. noster subitò denuntiauit, vt ad te scriberem si quid vellem. Ego verò & si quid scriberem non habebam, manem autem sermonem litterarum tibi iniucundum esse audiebam, breuitatem secutus sum te magistro.

Nimium raro nobis abs te litteræ adferuntur, cùm & multo tu faciliùs reperias qui Romam proficiscantur, quàm ego qui Athenas: & certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam, breuior hæc epistola est, quòd, cùm incertus essem, nolebam illum nostrum familiarẽ sermonem in alienas manus deuenire.

Scio me frequenter ad te scripsisse, doctissime atq; humanissime Stanislae, sed ita Laconicè, vt tibi videar non scripsisse; ita cogit studiorum moles, quibus orbruor. Nam si rationem ineas, quid dandum sit pietatis officiis, quid somno, quid valetudini, quid scribendis recognoscendisq; libris; facilè colliges, quantulum supersit temporis, quod epistolis scribendis impertiri possim.

Quòd non perinde ac debebam, tuis eruditissimis litteris responderim, velim æstimes nullà id mea neglIgentia factum esse, sed occupationibus his, quibus necessario distineor in maximo, vt scis, munere perfungendo: quo fit, vt frequenter, &c. Eam ob rẽ ignosces & cũctationi & breuitati mearum litterarum, quando iisdem de caussis, quibus in hanc deueni tarditatem, adhuc impedior, ne longior sim. Iam verò illud, quod abs te rogatus sum, faciam sedulò ac perlibenter.

Exordia cùm nostram in amicum beneuolentiam contestamur.

Miram sanè rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundissimam, non potui non ad te perscribere.

Numquam futurum putassem, vt omnino mihi verba deessent, quibus tibi gratias agerem: sed nunc, vt video, desunt: nec facilè reperio, vir humaniss. qua verborum forma tibi explicem, quantum tibi debere velim: quando tu vir ista auctoritate & præstantia tantum laboris mea caussa adieris.

Deerat omnino quod scriberem, & inani te epistola interpellare nolebam; mihi tamen illud est grauissimum, vt existimes, nullis adhuc meis litteris meum in te animum atque amorem satis esse testatum: tantus enim est, vt de illo magis ex te ipso & suauitate ingenij, quàm ex oratione & infantia mea iudicare te velim.

Cùm neque haberem quod tua magnopere interesset

à me scribi, & te scirem summis occupationibus assiduè districtum; tamen faciendum mihi putaui, vt aliquid omnino ad te litterarum darem. Ad meum enim officium valde pertinet, te de nobis optimè meritum intellegere, & quo te studio colã, & qua tuorũ in me meritorũ memoriã religione conseruẽ, quod, vt spero, consequar litterarũ bono: Nã vt remunerari vmquã possim, sperare vix audeo.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quidquid heic interim nouorum est ortum, puto & me tibi debere scribere, & te scire vehementer, cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia læta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem. Nihil tam beatum in humanis negotijs, quod nõ aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus, &c.

Exordia petendi qnippiam ab amico.

Singularis tua humanitas mihi hanc fiduciam ministrat, vt tametsi nihil promeritus, audeam tamẽ tuum officium liberè requirere.

Cùm & mihi conscius essem, quanti te facerem, & tuam erga me beneuolentiam expertus essem; non dubitaui à te petere, vt, &c.

Vide quæso, quàm sit insigni impudentia tuus Nizolius. numquam illi Riccius in mentem venit, nisi cùm eget. Opus est mihi ad pauculos dies Aristotele de Præceptis Rhetorices.

Nisi certò cognoscam, tuam non solùm erga me summam, verùm etiam in omnes, tametsi alienos, bonarum litterarum studiosos non vulgarem beneuolentiam, vererer profectò, mi N. in alieno præsertim negotio, studiorum tuorum tranquillitatem temerè appellare: verùm cùm sciam, quàm non illibenter pro amicitia subinde renouanda, ab amicis soliciteris, audacter te, paucula pro amiculo solicitaturus, accedo.

Exordia

Exordia agendi alicui gratias.

Gratum erat tuum munuſculum: gratior Epiſtola tam mica: gratiſsimus animus.

Iam non ago tibi gratias: cui enim re vix referre poſſim, huic verbis non patitur res ſatis fieri.

Immortales tibi ago gratias, agamq́; dum viuam: nam elaturum me affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non videor mihi reſpondere poſſe; niſi fortè ita ſenſurus es, vt me referre gratiam putes; cùm memoria tenebo. Miraris, ſcio, quid ſit, quòd cùm doctiſsimam Epiſtolam cum magnifico munere ad me dederis, nihil ad te ſcripſerim, vt ex noſtris ſaltem litteris cognoſceres, quam grato ob ea, quæ feciſti, eſſem in te animo. Sed tu quid miraris? deſuerunt, ſi neſcis, mihi verba, quibus tibi meritas agerē gratias, atque hodie deſunt. Præſtat tibi animus quod poteſt, gratam omnium tuorum in me beneficiorum memoriam, vultq́; tibi debere quàm maximè.

Exordia cùm amicum conſolamur.

Optimi patris tui mortem, vt doleo vehementer, ita omnino felicem exiſtimo, qui ſic obierit, quando hac ſorte naſcimur omnes, nihilq́; diuturnum in rebus humanis, nedum perpetuum.

De patris obitu conſolarer te, vir ornatiſſime, ni perſuaſum haberem ægritudinem iſtam, quam in alijs lenit adimitq́; tempus ipſum, in te ſingulari tua prudentia eſſe ſopitam.

Audio te morbo decubuiſſe: ſed neque morbi cauſam, neque genus intelligo. Tu ſi potes, de his ad me ſcribito, & fac, vt ſciam quid me facere velis. Nam ſiue pecunia opus eſt, ſiue domeſticorum miniſterio, vtrumq́; tibi præſto erit: Quin & ipſe iſtuc aduolabo, ſi mea præſentia tibi vtilis eſſe poteſt. Vale, ac, quantùm potes, teipſum cura.

Exordia cùm quid amico nuntiamns.

Quo in statu heic omnes simus, accipe.

Quid heic geratur, scire poteris ex eo qui litteras attulit.

Mitto librum quem desiderabas: serius tamen quàm & tu voluisti, & ego debebam. Ita mi N. distringor occupationibus, vt neque interspirandi sit locus.

Coràm me tecum eadem hæc agere sæpè conantem deterruit pudor quidam pænè subrusticus, quæ nunc exponam absens audacius: Epistola enim non erubescit.

Dedi Louanio discedens litteras M. N. N. communi amico, quas tibi redderet: quibus litteris Epistolæ tu paucis, vt tum ferebat tempus, & festinatio mea patiebatur, respondi.

Ornatissime vir, nihil erat hoc temporum agnoperè dignum, de quo Celsitudinẽ tuam interpellarem: sed adscribendum inuitauit opportunitas tabellarij tum certi, tum huc mox reuersuri.

Exordium scripturi ad ignotum.

Quòd ignotus ignotum meis litteris inexspectatis interpellare sim ausus, vir optime, non tam debes improbitatem accusare meam, quàm beneuolentiam.

Exordium ignoto responsuri.

Boni consulam audaciam tuam, vir humanissime, qui ignotus ad ignotum scripseris, si tu vicissim boni consulueris, quòd occupatissimus tam parcè respondeo, vt pænè nihil respondeam.

LIBER

LIBER QVINTVS.

LIBRI V.

Schematiſmus.

Elegantiores Phraſes, quæ Epiſtolas ſcripturis frequenter ſunt vſui.

Epiſtola, *& ad eam ſpectantes Phraſes.*
Epiſtola nobis iucunda & accepta.
Raro ſcribendi formulæ.
Form. admonendi ut ſæpe ſcribat.
Petendi. Rogandi.
Deferendi alicui ſuam operam.
Promittendi Seruandi promiſſa.
Agendi gratias. Memoris beneficij.
Gratum faciendi.
Diligenter commendandi.
Adhortandi, Suadendi, Monendi.
Enitendi ſtudio. Sperandi. Eundi.
Incerti rumoris. Otiandi.
Curæ & ſolicitudinis.
Expiendi ſe curis. Litteras committendi.
Excuſandi litterarum breuitatem.
Excuſandi litteras prolixiores.
Tranſitionum. Connectendi.
Breuiter dicendi.
Epiſtolam longiorem abrumpendi.
Epiſtolam concludendi.
Variarum Inſcriptionum.
Variarum Perſonarum Epitheta.

Epiſtola, & ad eam ſpectantes Phraſes.

Epiſtola, *& hinc Epiſtolium deminutiuum.*

Litteræ, arum: hinc deminutiuum Litterulæ.

Epistolæ eodem argumento, &c.

Litteræ aliquot eodem exemplo dicuntur, quæ de eadem tractant materia: Barbari dicunt, eodem tenore.

Epistola elegans & multum humanitatis præseferens.

Elucubrare Epistolam: scribere: conscribere, exarare litteras.

Scindere, conscindere, concerpere, lacerare Epistolam.

Interiit, intercepta est Epistola.

Rescribere vel respondere liiteris, vel ad litteras.

Complicare litteras, vel Epistolam.

Obsignare vel consignare Epistolam: vulgò claudere.

Obsignare litteras publico signo, Cicero.

Resignare, vel recludere litteras, hoc est, aperire.

Inscribere alicui Epistolã: vulgò, Scribere superscriptionem.

Deferre, perferre ad aliquem litteras.

Hanc Epistolam velim reddendam cures, cui inscripta est.

Fasciculum hunc Spieringo inscriptum, ad ipsum fac cures perferendum.

Hunc litterarum fasciculum velim cures ad Poelgheestium deferendum.

Exemplum Epistolæ, vulgò copia.

Mittere alicui exemplum litterarum.

Velim mihi huius Epistolæ describi exemplum: vulgò, dari copiam.

Dare alicui Epistolam describendam.

Tabellarius, Tabellio, Græcè Grammatophorus, qui litteras perfert.

Litteræ elegantes, bellæ, facetæ, iucundæ, suaues, humanæ, gratæ, amabiles, exspectatæ.

Litteræ amicè, amanter, amantissimè, beneuolè, hu-

manissimè, suauissimè, vel honorificentissimè scripta.

Litteræ inanes, superuacaneæ.

Epistola recens, epistola peruetus.

Accepi abs te litteras, quæ mihi significabant, indicabant, &c.

Redditæ sunt mihi abs te litteræ, quibus, vel ex quibus intellexi, perspexi, animaduerti, didici, cognoui, recognoui:

Quibus me facis certiorem, significas, declaras, ad me scribis, erat scriptum, perscripsisti:

Quibus sum factus certior, quibus lectis cognoui, &c.

A me, cùm plus otij nactus ero, vberiores litteras exspectato.

Tres vno die à te accepi epistolas, vnam breuem, duas vberiores.

Litteras tuas exspecto valdè, vehementer, auidè, maximè, mirificè, suspenso animo, easq; multis de rebus.

Quamquam iam te ipsum exspecto, tamen isti puero da ponderosam aliquam epistolam.

Te ipsum scilicet maximè, tamen etiam tuas litteras antea exspecto.

Fac vt sciam, Tu fac sciam, Fac planè sciam, Vt sciam cura.

Fac me statim, celeriter, certiorem.

Vt celeriter sciam, da operam.

Certior factus sum litteris, nuntijs, fama.

Cæterea cognosces, audies, ab vel ex alijs.

Nolo te ignorare, Hoc te scire volui.

Hoc quidquid est, Hoc qualecunq; esset, te scire volui.

Non te præterit, Non te fugit, non ignoras.

Iam diu ignoro, incertus sum quid agas,

Memini, Memoria teneo.

Credo te memoria tenere, Meminisse te credo.

Lacessere, Prouocare aliquem scripto.
Dictaui hãc ad te epistolã. Scripsi hanc manu librarij.
Occupationum mearum tibi signum sit manus librarij.
Tu ad omnia rescribes. Rescribe quàm primum.
Velim mihi ad omnia rescribas.
Velim sic statuas, tuas mihi litteras longissimas quasque gratissimas fore.
Breues litteræ tuæ: breues dico? immo nullæ. tribus me versiculis his temporibus Brutus ad me? nihil scripsissem potiùs.

Epistola nobis iucunda & accepta.

Oblectauit me tua Epistola.
Delectarunt me multum tuæ litteræ.
Vehementer tuis litteris sum delectatus.
Litteræ tuæ incredibiliter me delectarunt.
Incredibile est, quantum me litteræ tuæ delectarunt.
Incredibilem mihi lætitiam attulerunt litteræ tuæ.
Ex litteris tuis cepi fructum multiplicem.
Magnam ex epistola tua cepi voluptatem.
Ex tuis litteris cepi incredibilem voluptatem.
Maximam lætitiam cepi ex tuis litteris.
Gratæ mihi fuerunt litteræ tuæ.
Gratissimæ mihi tuæ litteræ fuerunt.
Litteræ tuæ mirabiliter gratæ sunt.
Gratæ mihi vehementer tuæ litteræ fuerunt.
Epistola tua, litteræ tuæ fuerunt mihi gratissimæ.
Nihil mihi esse potuit tuis litteris gratius.
Caue putes vllas mihi litteras gratiores, quàm tuas.
Tuæ litteræ mihi gratæ iucundæq; sunt.
Periucundæ mihi fuerunt tuæ litteræ, quibus intellexi.
O gratas tuas mihi iucundasq; litteras!
O litteras omni suauitate refertissimas!
O verè suaues, bellas, & elegantes tuas litteras!

Nihil

Nihil iucundius tuis litteris, nihil amabilius.

Libentissimè legi litteras tuas, in quibus, &c.

Litteræ tuæ, si quando aliàs, nunc me maximè oblectarunt.

Litteræ tuæ tanto fuerunt gratiores, quanto diutiùs desideratæ.

Summa me voluptate tuæ litteræ affecerunt, perfuderunt, extulerunt.

Litteræ tuæ summam voluptatem, lætitiã, gaudium, iucunditatem attulerunt.

Raró scribendi formulæ.

Raró ad me scribis.

Minùs sæpè ad me scribis.

Raras abs te accipio litteras.

Miror te ad me tam raró scribere.

Crebriores abs te litteras postulo.

Crebriùs vellem ad me scriberes.

Abs te iam diu nihil accipio litterarum,

Infrequens es in officio scribendi.

Nimiùm raró nobis abs te litteræ adferuntur.

Non satisfacis officio tuo crebritate litterarum.

Officium litterarum abs te requiro, in te desidero.

Es ad scribendum cunctantior, atque etiam planè cessator.

R. Idcirco sum tardior, quòd non inueni fidelem tabellarium.

Ad te ideo rariùs scribo, quòd non habeam idoneum, cui litteras committam.

Plura habeo quæ ad te velim scribere: sed ea sunt huiusmodi, vt non audeam committere litteris.

Formulæ ad varia respondendi.

Rescribo tibi subiratus.

Rescribam tibi ad ea quæ quæris.

Ergo tuis proximis nihil habeo quod rescribam.

Superiori epistolæ tuæ nihil est quod respondeam.

Perturbato animo, non potui, vt consueueram, rescribere.

Faciendum mihi putaui, vt litteris tuis ordine responderem.

Quod postremum fuit in Epistola tua, quam à te proximè accepi, ad id primùm respondebo.

Quòd scribis te bellè valere, vehementer gaudeo.

Quòd scribis te velle scire totius nostræ familiæ statum, en accipe.

Formulæ admonendi aliquem vt sæpiùs scribat.

Velim quàm sæpissimè mecum per litteras colloquare.

Crebris nos litteris appellato, quibus omni de re me erudias.

Si quid erit quod intersit me scire, perscribe ad me, sed diligenter.

Quid futurum existimes, ad me perscribas velim.

Crebris nos litteris appellato.

Absentiam nostram crebris litteris sarciamus.

Tu quæso crebrò ad me scribe vel quod in buccam venerit.

Tu velim ad nos sæpè scribas: si rem nullam habebis, vel quod in buccam venerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas, tamen idipsum scribas velim, dummodo ne his verbis.

Tu velim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quàm diligentissimè certiorem.

Tu etiam atque etiam cura vt valeas, litterasq́; ad me mittas, quotiescumq́; habebis cui des.

Velim quàm sæpissimè mecum per litteras colloquare,

quare, etiam si rem, de qua scribas, non habebis.

Velim diligentiùs omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas.

Quoties habebis cui des ad me litteras, nolim prætermittas.

Fac sciam quid agas, quod sine solicitudine summa nescire non possum.

Scribe ad me quid agas, & à nobis quid fieri aut curari velis.

Facito nos statim, quid constitueris, & quid agas, si tibi videbitur, certiores.

Cùm primùm de rebus Gallicis explorati aliquid habueris, facito nos statim certiores.

Cùm in primis tuas litteras desiderem, noli committere, vt excusatione potiùs expleas officium scribendi, quàm assiduitate litterarum.

Formulæ petendi aliquid.

Peto quæso, Peto oro, Peto contendo.

Rogo oro, Rogo obsecro, Oro obsecro.

Oro obtestor, Obtestor obsecro.

Hoc abs te peto, & summè contendo.

Illud à te magnopere peto contendoq́.

Illud vnum à te vehementer contendo.

Hoc abs te peto, & pluribus verbis rogo.

Sic à te peto, quasi in eo mihi sint omnia, vt, &c.

Singulari studio abs te contendo, vt nihil vmquam magis.

Vehementer, valde, & magnopere, etiam atq; etiam.

Maiorem in modum, Singulari studio, Quàm possum studiosissimè.

Valde hoc ex animo à te contendo.

Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo, vt, &c.

A te etiam atque etiam moiorem in modum peto.

Hoc à te, si pateris, gratia contendo, vt, &c.

Pro amicitia nostra, pro nostra coniunctione hoc à te peto.

Pro amicitiæ nostræ fiducia peto à te.

Pro tuo perpetuo in me studio à te peto.

Peto à te amicitiæ nostræ nomine, quam confido apud te plurimùm posse.

A te magnopere pro nostra summa coniunctione, tuáque singulari humanitate, etiam atq; etiam peto & quæso, vt, &c.

A te hoc omni contentione peto, si vt maiori cura petere non possim, vt, &c.

Cùm me non fugiat, quanta sit auctoritas tua, peto à te pro nostra consuetudine coniunctissima, vt, &c.

Cùm & mihi conscius essem, quanti te facerem, & tuam erga me beneuolentiam expertus essem; non dubitaui à te petere.

A te etiam atq; etiam pro summa nostra coniunctione, proq; tua in me perpetua & magna beneuolentia, maiorem in modum peto atque contendo.

Peto vt cures, vt enitare, contendasq;.

Vt perficias, vt in hac re elabores, vt hoc negotium suscipias.

Vt dignitati meæ suffrageris.

Vt rationem habere velis salutis & dignitatis meæ.

Vt aliquid impertias temporis huic cogitationi ac studio.

Formulæ rogandi.

Rogo, oro, obsecro.

Rogo te, & etiam oro.

Illud te præcipuè rogo & obtestor.

Pro amore nostro.

Amoris nostri caussa.

Pro

Pro noſtra amicitia.
Amicitiæ noſtræ nomine.
Pro iure noſtræ amicitiæ.
Pro noſtra inueterata amicitia.
Pro noſtra ſumma coniunctione.
Pro noſtra ſumma neceſſitudine.
Pro noſtra coniunctiſſima neceſſitudine.
Pro vetere coniunctione & neceſſitudine.
Pro coniunctione & beneuolentia noſtra.
Pro pari inter nos & mutua beneuolentia.
Pro ſumma mea in te beneuolentia.
Pro tua incredibili in me beneuolentia.
Pro tuo perpetuo in me ſtudio, meóque item in te ſingulari.
Impedior verecundia, ne verbis pluribus te rogem.
Per omnem amorem, quo me complecteris, rogo.
Te, tuoſq; qui tibi conſilio adſunt, oro atque obſecro.
Ne me rogantem ſuppliciter, à te reÿcias.
Noli pati meas eſſe irritas & inanes preces.
Sit apud te, rogo & obteſtor, meis precibus locus.
Hoc à te ita poſtulo, peto, contendo, vt fortunas in eo meas poſitas putem.
Velim exiſtimes, quod à te peto, id eiuſmodi eſſe, vt meæ fortunæ omnes agantur, in eo conſiſtant, locatæ, poſitæ, conſtitutæ ſint.
Rogo te quàm ſtudioſè poſſim, da mihi hoc, largire, ſine me hoc à te impetrare.
Hoc in me confer gratiæ, hoc impertias gratiæ.
Maiorem in modum te rogo, mi Aſſendelphe, ſi quid iſtic exſtiterit noui, cures vt quàm primùm ſciam.

Formulæ deferendi alicui ſuam operam vel ſtudium.

Studioſè diligenterq́; curabo.

Summo studio, diligentiaq́; curabo.

Omni ope atque opera enitar.

Omni mea cura atque opera prouidebo.

Tuum negotium agam, sicut debeo, diligenter.

Mandatum tuum, mandata tua curabo, prosequar diligenter.

Si quid est, in quo tibi possim gratificari, nihil sum recusaturus.

Non sum defuturus officio meo, sicubi queam tibi esse commodo.

A me tibi, liberisq́; tuis omnia paratissima esse confidas velim.

Quæ te velle arbitrabor, facturus sum omnia cùm studiose, tum libenter.

Si quid erit, in quo queam tibi gratum facere, facito periculum an ex animo te diligam.

Animum ad quiduis obsequij promptissimum polliceor; neque in hac re solùm, sed in omnibus, in quibus desiderabis amici officium.

Polliceor tibi studium meum & operam, sine vlla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis.

Illud caue dubites, Tu velim certò confidas, Tu velim ita tibi persuadeas, De me sic velim iudices, me tibi semper præsto futurum, me tibi nulla re vnquam defuturum.

Mihi tu, tui, omnia tua, maximè curæ sunt, & dum viuam erunt.

Tu si quid ad me fortè scripseris, perficiam, ne te frustra scripsisse arbitrere.

De me sic velim iudices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisq́; tuis summo cum studio semper præsto futurum.

Singula persequi non est necesse: vniuersum studium meum, & beneuolentiam ad te defero.

Formulæ

Formulæ promittendi, superioribus non absimiles.

Promitto, Polliceor, Recipio.
Fidem do, Fidem meam tibi obligo.
Promissum facio, Omne meum studium tibi promitto.
Nequeo tibi polliceri, Nō possum tibi certū promittere.
Non ausim tibi id affirmare.
Vltrò, spontè, non rogatus, pollicetur omnia.
Illius promissa huc me induxerunt, vt, &c.
Huc eius promissis adductus sum, vt, &c.
Huc me suis magnificis promissis impulit.
Magnificè quidē pollicetur: sed nihil aut parū præstat.
Quidquid valeo, tibi valeo, Si quid valebo, valebo tibi.
Commodis tuis polliceor me numquam defuturum.
Nulla tibi in re beneuolētia mea deerit, præsto nō erit.
Ego, meam operam tibi numquam defuturam esse profiteor.

Quæ tibi intelligam accommodata, omnia studiosè persequar, diligenterq́; præstabo.

Omnia à me postules & exspectes: vincam etiam meis officijs cogitationes tuas.

A me omnia in te studia atque officia, quæ quidem ego præstare potero, velim exspectes.

Ego, quidquid in me est studij, consilij laboris, ingenij, id omne ad hanc rem conficiendam polliceor ac defero.

Quæ mihi in mentem venient, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam: si quid ignorabo, de eo admonitus, omnium studia vincam.

Ego, quæ te velle, quæq́; ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiosè diligentèrque curabo: quæ cùm faciam, beneuolentiam tuā erga me imitabor, merita non assequar Hoc tibi cōfirmo, ac repræstabo, nullū in me studij genus aut officij quod ad rem tuam pertineat, quod

ad laudem tuam valere videatur, vllo esse loco prætermissurum.

Formulæ seruandi promissa.

Seruare, Soluere, Exsoluere, Præstare promissa.

Satisfacere promissis, Stare promissis, Soluere, Tueri fidem.

Nunc age, fac vt promissa appareant.

Quæ tibi promisi, bona fide præstabo.

Ego, si quid tibi promisi, fidem non fallam, fidei non deero.

Quæ tibi promitto ac recipio, sanctissimè seruabo, diligentissiméque faciam.

Dabo operam, vt quod pollicitus sum, re præstem, exsequar, efficiam, re confirmem.

Vt Præstem fidem meam, soluam, tuear, seruem, probem.

Vt promissa seruem, obseruem, tuear, præstem, promissis ne desim.

Hac epistola, veluti chirographo, me tibi obstrictum habe.

Has litteras velim existimes fœderis habituras esse vim, non epistolæ, méque ea quæ tibi promitto ac recipio, sanctissimè esse obseruaturum, diligentissiméque facturum.

Ego quid possim nescio, vel potiùs me parum posse sentio. Illud tantùm tibi polliceor, me quæcumque saluti tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti,

Si quid ad me scripseris, ita faciam, vt te velle intellexero. Sin autem tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi esse vtilia arbitrabor, summo studio, diligentérque curabo.

Formulæ

Formulæ agendi gratias.

Agere gratias, fit verbis.

Habere gratiam animo.

Referre gram & gratias, fit opere.

Quibus verbis tibi gratias agam, non reperio.

Singularibus verbis mihi gratias egit.

Immortales ago tibi gratias, agamq; dum viuam.

Ago tibi gratias immortales, singulares, mirificas, incredibiles.

Ago ingentes tibi gratias, quòd tuo consilio huc me induxeris.

Si pro vestris beneficijs in me immortalibus parum vobis cumulatè gratias egero, quæso obtestorq; ne meæ naturæ potiùs, quàm magnitudini vestrorum beneficiorum id tribuendum putetis.

Pro opera tam diligenter nauata, gratiam habeo, vt debeo, maximam.

Quòd meum negotium tibi cordi fuerit, & res nostras tam officiosè cures, deamo te, & gratiam habeo, vt debeo, maximam.

Equidem gratiam & habeo, & habiturus sum, quo ad viuam, maximam.

De isthoc in me officio amo te, &, vt par est, maximè.

Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere deuinctum esse.

Hoc nomine plus tibi debeo, quàm vt vmquam soluendo esse queam.

Sed vt vnde est orsa oratio, in eodem terminetur, maximas tibi gratias ago, maiores etiam habeo. Nam relaturum me affirmare non possum.

Cumulatè alicui referre gratiam.

Par pari ferre. Parem referre gratiam.

Parem rependere vicem. Mutuam referre gratiam.

Remunerabor te, & Remunerabor tua merita.
Remunerare beneficium.
Reddere beneficium, Remetiri beneficium:
Reponere merita, Respondere meritis.
Retribuere, Compensare: beneficium, gratiam.
Probare se gratum, ac memorem paribus officijs.
Nullis officijs tua beneficia remunerari possum.

Mihi ad remunerandum nihil suppetit, præter voluntatem.

Non deest remunerandorum beneficiorum voluntas, sed facultas.

Plura in me contulisti beneficia, quàm vt pares tibi gratias referre queam.

Tuis in me tot ac tantis officijs, ne quidem quidquam gratiæ rependi vmquam.

Vtinam aliquando gratiam referre possimus: habebimus quidem semper.

Tu vt intelligas homini amicissimo te præbuisse officium, re tibi præstabo.

Quamque tibi gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen est, quantam maximam animus noster potest capere.

Tantis tuis beneficijs non videor mihi respondere posse; nisi fortè ita sensurus es, vt me referre gratiam putes, cùm beneficia tua memoria tenebo.

Verbulo dumtaxat significa, quo genere officij queam tibi gratum facere: nisi id summa cum alacritate protinus aggrediar, nomen meum inter ingratos scribito.

Ne leui quidem officio vmquam te demerui: & vtinam esset aliquid, in quo declarare possim & animum agnoscentem tua beneficia, & voluntatem reponendæ gratiæ cupidam.

Tuum admirabilem in me fauorem ac studium, multis

tis iam argumentis habeo perspectum & exploratum. Quòd si facultas esset par animo, sentires te tantum beneficiorum haud quaquam penes ingratum collocasse.

Suspecta quadam res est, verbis beneficium rependere: tu si mei in te animi periculum facere velis, aliquid vicissim oneris impone. Nullam sarcinam tam grauem, tam molestam inieceris, quæ mihi tua caussa non leuissima, non etiam iucunda videatur.

Formulæ memoris beneficij.

Semper meminero, Memoria retinebo.

Tuebor mente atque animo.

Numquam obliuiscar. Nulla apud me delebit obliuio beneficia, officia, merita erga me tua.

Tuorum meritorum erga me memoriam conseruabo.

Gratum me tibi, memoremq́; præstabo.

Præstabo tibi eam, quam debeo, memoriam meritorum tuorum.

Memorem me tibi, quæcumque se occasio dederit, obtulerit, probabo.

Gratum me nullo non loco, nullo non tempore, memorem gratiæ referendæ studiosumq́; tui senties, experieris, cognosces.

Enitar, &, vt spero, consequar, vt te de me optimè esse meritum læteris:

Vt officia erga me tua voluptati atq; lætitiæ tibi sint:

Vt ex tuis in me officijs voluptatem capias, fructum feras, percipias, colligas.

Si quando dabitur opportunitas, declarabo me non fictè tuis fauere commodis.

Pro litteris ad me transmissis gratiam habeo maximam. Si quod officium vicissim præstare queam, impera, id tuo iure facies.

Formulæ gratum faciendi.

Id mihi vehementer gratum erit.

Id mihi pergratum, pérqueiucundum erit.

Tam gratum mihi id erit, quàm quòd gratissimum.

Id mihi sic gratum erit, vt gratius esse nihil possit.

Per mihi, per inquam gratum feceris, si, &c.

Pergratum mihi feceris, si ei declares.

Feceris mihi gratissimum, si eum ita tractaris, vt, &c,

Hoc mihi nihil potest esse gratius.

Nihil est quod mihi gratius facere possis.

Fecisti amicè tu quidē, mihiq́ gratissimum, quòd, &c.

Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris.

Vehementer mihi gratum feceris, si, quibuscunque in rebus sine tua molestia poteris, ei commodaris: quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

Formulæ diligenter commendandi.

Vehementer te rogo. Peto à te maiorem in modum.

Ita peto, vt maiore studio, magísue ex animo petere non possim, vt ei omnibus in rebus, quantum tua fides patietur, commodes.

Vt eum auctoritate tua, quæ plurimum valet, conseruatum velis, & cures, vt intelligat hanc meam commendationem maximo sibi apud te & adiumento & ornamento fuisse.

Wingardum tibi vnicè, maiorem in modum ita commendo, vt neminem diligentiùs:

Vt maiore cura, studio, solicitudine animi, magis ex animo commendare non possim.

Omnium tuorum officiorum, quæ & multa & magna sunt, mihi gratissimum fuerit: si N. nostrum ita tractaris, vt sciat, vt sentiat, vt intelligat, & se à me, & me à te amari.

Vt intelligat nullam rem ſibi maiori vſui atque ornamento, quàm meam commendationem eſſe potuiſſe.

Te, mi N. etiam atque etiam rogo, vt omnia N. negotia, mea putes eſſe, cureſq́; vt intelligat hãc meam commendationem maximo ſibi vſui fuiſſe: hoc mihi gratius facere nihil potes.

Commendo tibi eum non vulgariter: ſed ita prorſus, vt quos diligentiſsimè valdeq́; ex animo ſoleo.

Pergratum mihi feceris, ſi intellexero has litteras tantum, quantum ſcribens confidebam, apud te pondus habuiſſe.

Gratiſsimum mihi feceris, ſi eum ita tractaris, vt merito tuo mihi gratias agere poſsit.

A te peto, rogo, cures, vt intelligat diligenter me ſcripſiſſe de ſeſe.

Id tibi recipio, te eum quem ſoles fructum à bonorum virorum officijs exſpectare, eſſe capturum.

Ipſum tibi in perpetuum deuinxeris, obligaueris.

Virum bonum, tuáque amicitia digniſsimum, tibi adiunxeris.

Formulæ adhortandi, monendi, ſuadendi.

Vos & hortor & moneo.

Illud te eſſe admonitum volo.

Tibi ſuadeo, atque etiam rogo.

Tantùm te & moneo & rogo.

Scribo ad te, vt admoneam.

Illud te ad extremum oro & adhortor, vt, &c.

Magnopere te hortor pro tuo ſingulari perpetuóque in Rempublicam ſtudio.

Te moneo, cùm beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, vt, &c.

Tibi inprimis ſuadeo, atque hoc meo etiam iure præcipio, vt, &c.

Hoc tibi agendum censeo, si meo consilio parere volueris, vt, &c.

Tibi verò cùm meo in te amore, tum tua causa impulsus suadeo, & si pateris, præcipio, &c.

Vide, Videto, Videbis, Etiam atque etiam cogita, Meditare atque cogita.

Caue, Cauendum est tibi, Para te.

Contende, quæso, atque elabora, vt, &c.

In hanc curam incumbe, vt, &c.

Tota mente incumbe in hanc curam & cogitationem.

Dabis istud amori nostro, vt in eam opinionem sententiámque te adduci sinas, quæ cum tuis vtilitatibus est coniuncta.

Extra iocum moneo te, quod pertinere ad beatè viuendum arbitror, vt te bonis semper, probis ac honestis adiungas socium.

Formulæ enitendi studio.

Agam pro viribus, Pro mea virili, Pro mea parte virili.

Incumbam toto pectore, Cunctis viribus, Omnibus neruis, Omni meo studio.

Quantum est in me, Quantum in me positum, In me situm.

Quoad possum, Quantum valeo.

Quantum præstare possum, Quantum consequi viribus licebit.

Summè conabor, Contendam omni studio.

Enitar omnibus tum animi tum corporis viribus.

Quidquid erit in me industriæ, operæ, diligentiæ.

Conferam ad hanc rem omnes vires, omnia studia.

Elaborabo pro viribus, Minimè parcam viribus.

Dabo operã, quantũ in me erit, pro eo quod in me erit.

Adnitar equidem summo conatu iuuare honesta studia.

Nullum

Nullum studium, Nullam operam, aut industriam prætermittam.

Formulæ sciendi aliquid.

Scio, Certò vel certum scio.
Noui, Probè equidem noui.
Non me fugit, vel præterit.
Non dubito, Non dubium est mihi.
Non ignoro, Haud ignarus sum, Non sum nescius.
Certo certius habeo, Liquidò mihi constat.
Exploritissimum mihi est.
Exploratum vel compertum mihi est.
Fac planè vt sciam.
Cura vt sciam, si quid istic acciderit noui.

Formulæ sperendi.

Spero, Spero fore.
Spes est fore, vel futurum.
Multa mihi affulget spes.
Certa spe ducor, teneor, erigor.
Adducor, Vocor, Erigor, Venio in spem.
In spem maximam tuis me litteris adduxisti.
Spem habeo summam. Spem capio vel concipio non exiguam. Spes me fefellit, frustrata est.
Exigua spes est, Spes omnis sublata est.
Video spem nostram extenuari & elanguescere.

Formulæ proponendi.

Proposui, Statui, Constitui, Decreui, Certò decreui.
Decretum est, Deliberatam est, Constututum est, Constitutum habeo.
Illud mihi deliberatum est, & planè certum.
Stat, vel constat sententia, Sic est sententia,
Mea sic est ratio, Sic in animum induxi.

Formulæ eundi.

Ire, Abire, Proficisci aliquò.

Conferre vel recipere se in patriam.

Parare, Apparare, Adornare profectionem.

Instituere iter. Accingere se itineri & ad iter.

Italiam petere, Contedere in Hispaniam.

Formulæ incerti rumoris.

Rumores sunt satis illi quidem constantes, sed sine auctore.

Rumores heic spargi cœpere, sed incerti, inanes, quibus haberi fides non debet:

Qui neque nuntijs, neque litteris comprobentur:

Quos veritas nulla confirmet:

Quibus omnis deest fides:

Qui nulla veritate, nullo satis firmo testimonio, nullo prorsus argumento vel ratione nitantur.

Si quid est certi rumoris apud vos, quæso vt nobis impertias.

Si quid istic certi exstiterit rumoris, cures vt quàm primùm sciam.

Formulæ otiandi.

Si dabitur otium, Si erit otium, Si quies erit,

Si quid otij nactus ero, literas ad te dabo.

Nisi occupationes vrgebũt, Si per occupationes licebit.

Si curæ permittent, Si curarum expers ero,

Si vacuus ero, & liber à negotijs, Si mei iuris ero,

Si à negotijs vacabo, Si quid habeo vacui temporis,

Si quiescere licebit à curis, negotijs, occupationibus, molestijs,

Si meis rebus, quibus nunc teneor implicatus, me explicauero,

Cùm dies à molestijs acciderit vacuus, respondebo ad omnia quæ requiris.

Formulæ curæ & solicitudinis.

Hoc me solicitat, solicitum habet, facit, anxium reddit.

Hoc

Hoc mihi curam, ſolicitudinem, ſcrupulum, attulit, ingeſsit, iniecit.

Diſtineor, diſtrahor, varijs curis, occupationibus.

Opprimor, Obruor Oneror, Impedior, Inuoluor, Intricor, Illaqueor, Obuincior, Illigor varijs negotijs, occupationibus.

Multis negotiorum vndis obruor.

Tot occupationibus premor, vt vix ſomno tempus ſuppetat.

Ego ne Vlyſſeos quidem labores cum noſtris conferendos cenſuerim.

Nos laboribus ſic diſtringimur, vt exiſtimem Herculi minus fuiſſe laboris cum hydra.

Formulæ expediendi ſe curis.

Vbi his curis ſolutus ero, laxatus ero, me expediero.

Cùm his negotiorum turbis me extricauero.

Cùm me his negotiorum tumultibus exſoluero.

Cùm ab his negotijs me vindicauero, abſoluero.

Cùm ex his malis enatauero, eluctatus fuero.

Cùm his curarum fluctibus, his vndis, his moleſtijs emerſero.

Formulæ litteras committendi.

Eiuſmodi ſunt, Eius generis, Eius momenti meæ litteræ, vt eas non audeam temere committere.

Non eius generis, Non eiuſmodi ſunt meæ litteræ, vt eas audeam temere credere.

Epiſtolæ noſtræ tantum habent myſteriorum, vt eas ne librarijs quidem libenter committamus.

Epiſtolæ noſtræ eiuſmodi ferè ſunt, vt eas nulli committere libeat, niſi de quo exploratũ ſit tibi eas redditurum.

Caue ne quid ad nos ſcribas periculosè: nam litteræ frequenter intercipiuntur.

Illud te moneo, ne quid vmquam litteris committas

quod, si prolatum sit, molestè feramus. Multa sunt quæ ego nescire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Eiusmodi ferè sunt epistolæ nostræ, vt in alienum incidere nolim.

Nolim sermonem nostrum in alienas manus deuenire.

Nihil ferè scribo, quod, si in alienas manas inciderit, molestè ferendum sit,

Formulæ excusandi liaterarum breuitatem.

Oro, obsecro, ignosce, non possum plura scribere.

Plura otiosus: hæc, cùm essem in Senatu, exaraui.

Scribam ad te pluribus aliàs, cùm plus otij nactus ero.

Hæc scripsi festinans, properante ad vos tabellario.

Subitò, raptim, raptissimè, ex tempore, plusquam ex tempore.

Longior fuisset epistola, nisi eo ipso tempore petita esset, cùm iam iretur ad te.

Cùm plus otij nactus ero, vberiores à me litteras ex- (spectato.

Breuitate temporis tam pauca cogor scribere.

Breuiloquentem iam me tempus ipsum fecit.

Habes epistolam plenam festinationis & pulueris.

Plura scriberem, si iã putarem te libenter legere posse.

Breuitas tuarum litterarum, me quoque breuiorem in scribendo facit.

Sum breuior, quòd, vt spero, coràm, quæ volumus, breui conferre licebit.

Quid præterea scribam non habeo, & eram in scribendo conturbatus.

Pluribus ad te scriberem, ni mihi dolor facultatem mentis ademisset.

Cùm mihi erit exploratum, te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus.

Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me res ipsa loqueretur.

Scri-

Scribentem me hæc nunc cœna, nunc alia multa interpellant.

Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar amicitiæ nostræ diffidere.

Vix tantulæ Epistolæ tempus habui, atque id ereptum e summis studiorum nostrorum occupationibus.

Præposteros habes tabellarios: cùm à me discedunt, flagitant litteras; cùm ad me veniunt, nullas adferunt.

Ignoscas breuitati mearum litterarum: nam celeriter vnà futuros nos arbitror.

Formulæ excusandi litteras prolixiores.

Hæc fortè scripsi verbosiùs, & tibi molestus fui.

Superioribus litteris beneuolentia magis adductus, quàm quòd res ipsa postulabat, fui longior.

Hæc ad te scripsi fortasse pluribus verbis, quàm necesse fuit: beneuolentia magis adductus, quàm quòd res ipsa postularet.

Hæc ad te scripsi paullo fusiùs quàm par est, vt videres tuas quoque esse partes instituendi & monendi.

Habes Epistolam verbosiorem fortassis, quàm velles: quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris.

Hæc amore magis impulsus scribēda ad te putaui, quā quòd arbitrarer te monitis & præceptis meis egere.

Hæc scripsi ad te pluribus verbis quàm soleo, non otij abundantia, sed amoris erga te: quò me quadam Epistola inuitaras.

Velim mihi ignoscas quòd tanta harum prolixitate te penè obtūdam: otiabar iam enim, & tuas volebam elicere.

Longior fui in his litteris quàm aut vellem, aut putaui me fore. Sed suauitate consuetudinis tuæ, & studio tecum colloquendi, euectus sum longiùs fortasse quàm debebam: breuiùs certè, quàm volebam.

Sed hæc satis multa, vel plura potiùs quàm necesse

fuit: facit autem non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores Epistolas.

Sed iam modum, vel finem potiùs scribendi faciam: modum enim Epistolæ iam diu, multúmque excessi. Valebis igitur.

Sed prouehor longiùs quàm volebam, & charta me deserit vt vides, tecum suauissimè colloquentem: fac igitur valeas.

Sed iam vltra metas Epistolam porrigo, dum tui amore mei ipsius oblitus rapior. Vale igitur, & nos, vt soles, dilige.

Sed de his quoque satis. Extremum est, vt te orem, vt Verepæum tui amantissimum & diligas absentem, &, cùm opus erit, tuo patrocinio protegas ac tueare. Vale.

Formulæ excusationis non necessariæ.

Non erat cur te excusares.

Causam excusandi nullam habuisti.

Officium excusandi sine caussa suscepisti.

Minimè necessaria fuit excusatio tua.

Superuacanea fuit apud me tua excusatio.

Iusta & idonea quidem vsus es excusatione: sed ea nihil opus erat.

Tuam excusationem non desiderabam, requirebam, exspectabam.

Formulæ transitionum.

Transitiones *voco, cùm ostendimus breuiter, quid dictum sit, ac deinde paucis indicamus; quid simus dicturi.*

His vtimur in Epistolis, dum vel ad plures respondemus, vel ex vno argumento fit in aliud transitus, efficiúntque, ne velut scopæ dissolutæ, Epistolæ turpiter diffluant, vt dictum est alibi.

Vt: Vni Epistolæ respondi: venio ad alteram.

Habes ad superiorem: nunc audi ad alteram:

Persolui

Persolui prioribus tuis litteris: Nunc ad posteriores.

Longiori Epistolæ respondi: Nunc breuiori quid respondeam?

Hactenus ad tuas litteras: Nunc de me paucis accipe.

Rescripsi ferè ad omnia: Nunc nostra accipe.

Habes ferè de rebus omnibus: Vnum illud addam.

Sed hæc hactenus: Addam etiam illud.

Sed hæc priuatim: Nunc quæ publicè.

Hactenus iocati: Nunc seriò agamus.

Hæc leuiora sunt: Quæ sequuntur, grauiora.

Sed tristia mittamus: Reuertamur ad lætiora.

Formulæ connectendi.

Extremum illud est, vt te rogem & obsecrem.

Reliquum est, Accedit eodem, Huc accedit.

Hæc eò pertinent, Longa sunt quæ restant.

Nunc audi quod pluris est, quàm omnia.

Sed ad propositum redeamus.

Redeamus illuc, vnde diuertimus.

Vt ad rem redeam.

Redeo ad id quod primò omiseram.

Redeo ad id quod initio scripsi.

Quid præterea? nihil, nisi vt incolumis ad nos primo quoque tempore reuertare.

Sunt & particulæ connectendi, *Primùm, Deinde, Præterea, Posthæc, Adhæc, His adde, Huc pertinet, Quin etiam, Quid quod, Denique, Postremò, Porrò autem, Iam verò, Ceterùm, &c.*

Quarum vsus in Auctorum lectione diligenter obseruandus est.

Formulæ breuiter dicendi.

Quid plura? Quid pluribus? Ne pluribus.

Quid multa? Quid multis? Ne multa, vel, multis.

Quid multis moror?

Ne te multis morer, teneam.
Quid verbis opus est?
Sed, ne diutius detineam te, vale.
Vt in pauca multa conferam.
Vt paucis concludam.
Vt rem paucis complectar, perstringā, comprehendam.
Vt breuitate vtar.
Laconica vtar breuitate.
Cur. Quid quaeris?

Formulae Epistolam longiorem abrumpendi.

Sed iam plura quàm volebam. Vale.
Sed plura quàm statueram: Redeo ergo ad, &c.
Plura otiosus: haec subito, & variè distractus.
Sed quid ago? Labor longiùs, Longiùs progredior.
Sed, ne longior, vale; & me, vt facis, ama.
Sed de his satis, metuoq; ne tu nimium putes.
Sed haec super re nimis multa, praesertim ad te.
Sed haec pluribus fortasse verbis, quàm sit necesse.
Sed iam longior sum, quàm me fore putaui. Vale.
Sed haec satis multa, vel plura potiùs, quàm necesse fuit.
Sed de his satis superq;. Iam ad te, ô & praesidium & dulce decus meum.
Sed quid ago? Epistolam institueram scribere, ea autem crescit in volumen.

Formulae Epistolam concludendi.

Habes quae scire cupiebas. Vale.
Habes ferè de rebus omnibus. Vale.
Haec habebam, quae te scire vellem.
Haec habui, quae de his rebus ad te scriberem.
Habes, vt breuissimè potui, totum Reip. statum.
Haec ferè sunt, quae in praesenti tibi nota esse volui.
Haec ferè ad eas litteras, quas accepi abs te proximè.
Epistolam ita concludam. Ita finem faciam, imponā.

Finem

Finem scribendi faciam, si te primùm monuero vt me diligas.

Epistolæ clausula hæc erit, vt beneuolentiam in me tuam perpetuò conserues.

Reliquum est, vt à te petam, vt me de rebus Italiæ & Portugalliæ quàm sæpissimè facias certiorem: quo nihil gratius exspectare à te possum.

Formulæ amicos in fine letterarum salutandi.

Saluebit à me Loëuius, tum Ghilsius, Ottonij, & reliqui, quos istic me nosse putes.

Lindanum nostrum, eximia spe, summæ virtutis adolescentem, saluta meis verbis officiosè.

Amicos omnes, sed inprimis nostrum Vettærum iubebis à me saluere plurimùm.

Optimo viro, & homini doctissimo Rumoldo Verdonck nos etiam atque etiam commendes rogo.

Ad Henricum Ruenum si quid dederis litterarum, adscribes à me illi salutem plurimam.

Apud amicos tu fac nomenclatorem agas, ac singulis ex me nominatim salutem dicito.

In salutandis amicis, quoniam non vacat nunc pluribus scribere, Verepæi tui vices obeas velim.

Saluta à me communes amicos, Vinandos, Colenos, Vossios: nam in præsentia non suppetit otium pluribus scribendi.

Ornatissimũ virũ Houelmanum meis verbis saluere iube, deinde ceteros, quos fere habemus amicos communes.

Onerabo te non graui sarcina, vt Herbipolim proficiscens, meo nomine salutem perferas ad amplissimum illius vrbis Antistitem.

Valebis vir humanissime; &, cùm dabitur oportunitas, Beccanos nostros, Fabritiũ, Crucium, & Lanritæum, multum à me saluere iube.

Contubernalem nostrum Viscauensem si quando videris, voles, ac vacabit, paucis verbis, suo ipsius more, à me iube saluere plurimum.

Saluere plurimum ex me iubeas Danielem Susium Mechliniamum, adolescentem optimis disciplinis deditissimum, dignumq́; tali parente filium.

Adolescenti multis animi fortunæq́; dotibus ornatissimo, Francisco de Pleyn, precaberis à me salutem plurimam, & felicem studiorum successum.

Cùm ad Maternum Cholinum dabis litteras, velim memineris accuratissimã meo nomine salutationem adscribere, ipsi, uxori, & liberis.

De D. Theodoro, Præfecto monasterij Cæciliani, iam pridem nihil audimus: quæso iubeas eum à nobis saluere, & meminisse vetustæ nostræ consuetudinis.

Omnes quibuscum istic viximus, nominatim à me salutabis, seorsum autem humanissimo D. Renero Helremanno me plurimum commendes velim.

Delassatus sum studijs & scribendis litteris: quare te rogo, vt apud Hunnæum nostrum præclarum virũ, mihi sis epistolæ vice, donec dabitur otij pauxillum.

Brechtium, Bloemannum & Verstegum, ceterósque quos scis amãtes esse nostri, iube meo nomine saluere plurimum: & tu vale carissime Scœffere, nósq; quod facis, amare perge, tui prorsus cupidissimos.

Amicis meis verbis salutem nuntiato; nominatim verò humanissimis & integerrimis viris Vladeracco & Ottonio, quorum, cùm istic agerem, suauissima consuetudine valde oblectabar, salutem ex me impertire plurimam.

Formulæ valedicendi.

Vale feliciter mi Parisi in Christo Iesu.
Bene valere te cum omnibus tuis precor.
Bene vale vir animo meo longè carissime.

Vale

Vale mea carissima & optatissima mater.
Vale etiam atque etiam, & salue plurimum.
Ne longior sim, vale, & nos, quod facis, ama.
Vale felix & faustus vir omnium humanissime.
Bene vale cum suauissima coniuge dulcissimisq́; liberis,
Incolumem te nobis diu seruet Christus Opt. Max.
Bene vale nostri memor, præsertim in precibus tuis.
Bene vale doctissime Doctor, & amice incomparabilis.

Vale, & boni consulas has litteras plus quàm extemporarias.

Vale, & tumultuariam hanc responsionem æqui boni consulas.

Vale, & inconcinnam hãc rhapsodiã fac boni consulas;

Te cum vniuerso Collegio tuo quàm rectissimè valere cupio.

Si me amas, D. Lindane, valetudinem tuam diligentissimè cura.

Dominus R. T. A. Ecclesiæ reíque publicæ diu seruet incolumem.

Bene valeat R. T. C. cui omnibus me modis, & ex animo commendo.

Vale, & Deum ora, vt incolumis propediem vobis tandem restituar.

Vale, & nos ama, si par pari referre velis, amori omnino non vulgari.

Vale mi suauissime Goesseni, & tibi persuade, te à me non vulgariter amari.

Vale, &, si me amas, ad nos, vt facis, omnibus de rebus frequenter scribe.

Vale: plura ad te scribam, cùm, quas auidè exspecto, tuas aliquando accepero.

Bene vale doctissime D. Susi, cui me totum, quantus sum, dico consecroq́;.

Vale dulcissime & desideratissime Loae, iterúmque & sæpiùs vale, atque salue.

Cicero ad vxorem & liberos, Valete, inquit, mea desideria, valete.

Vale, & commenda me precibus Domino, mutuum orationis beneficium impensurum.

Bene vale in Christo Iesu, & me ex animo tibi fauentem redamare perge. Iterum vale.

Vale, & si quid liberiùs & imprudentiùs effutiui, da veniam homini non aliter instituto.

Vele, & nos dilige: quod te facere ita non dubito, vt nihil habeam tuo in me amore nec certius, nec iucundius. Vale iterum.

Valebis ipse, & humanissimum virum Henricum Coccium cum vniuersa familia bene valere iubebis. Rursum vale.

Formulæ subijciendi aliquid post Vale, quod priùs in mentem non venit.

Vale. Sed heus tu, mane paulisper, omisi quod non minus libenter leges quàm cetera.

Vale. Sed ô me obliuiosum, nunc demum accurrit animo, quod primo loco dictum oportuit.

Vale. Sed obsignaturo epistolam illud percommodè venit in mentem, quod omissum dolerem.

Vale. Iam obsignaram epistolam, cùm alteras tuas ad me litteras reddit veredarius: itaque resignaui, & eadem opera binis tuis respondeo, ac primùm de Canisio nostro & Busæo.

Vale. Iam parabam obsignare litteras: sed quia præter spem otij non nihil obtigit, libet etiam diutius garrire tecum. Dodonæus noster, Gemma, & Scœpperus, Brabantiæ nostræ medici celeberrimi, &c.

FORMVLÆ VARIARVM IN-
scriptionum cuiusuis ætatis, vel status, aut conditionis hominibus accommodatæ:
Quibus vtantur studiosi, donec sine cortice natare iam probè norint.

Ad Episcopum.

Reuerendissimo in Christo Patri, D. Ioanni Hauchino, Archiepiscopo Mechlimano, & totius Belgij Primati, Domino suo summè colendo & obseruando. Mechliniæ.

Ad Abbatem.

Reuerendo in Christo Patri, cùm generis nobilitate, tum virtutis laude clariss. Theodorico Spierinck. Bernensium Abbati præstantissimo. Bernæ.

Ad quemuis Cœnobiarcham.

Probitate vitæ, raraq; erudione excellenti S.T. Doctori, Petro Bacchero, Gandauensi, Dominicanæ professionis vigilantiss. Cœnobiarchæ. Louanij.

Ad Monachum.

Moribus & vitæ integritate venerando Domino Godefrido Leodio, Franciscani ordinis Monacho, amico suo haud vulgari. Louanij.

Ad Decanum.

Præstantiss. eruditione & integritate viro M. Rumoldo Vergheest, Collegij maioris Ecclesiæ Mechliniensis Decano. Mechliniæ.

Ad Canonicum.

Doctiss. & integerrimo S.T. Licentiato M. Antonio Brunnx, Ecclesiæ maioris Siluæducensis Canonico & Archipresbytero. Siluæducis.

Ad Pastorem.

Eruditione & rerum vsu ornatiss. S.T. Licenciato M. Petro Simonio, Hiluarenbecensium primario Pastori, Canonico, & Archipresbytero. Hiluarenbecæ.

Ad Sacerdotem.

Optimo venerandóque Christi sacerdoti D. Nicolao Pompeno, sacratarum virginum Vallis S. Agnetis apud Dommeliados Hierarchæ. Dommeliæ.

Ad S. Th. Doctorem.

Insigni doctrina, & integritate clarissimo S. litterarum Professori Regio, M. Michaëli Bay, Pontificij collegij vigilantissimo Præsidi. Louanij.

Ad D. Iurisconsultum.

Eruditione & eloquētia præstantissimo V.I.D.M. Ioanni Ramo, amico & patrono summè venerando. Louanij.

Dd D. Medicum.

Præstanti eruditione, multáque experientia clarissimo Mechliniana ciuitatis doctori Medico Remberto Dodonæo, amico incomparabili. Mechliniæ.

Ad Eloquentiæ Professorem.

Eruditio virtutéque ornatissimo viro Cornelio Valerio Vltraiectino, in celeberrima academia Louaniensi Eloquentiæ Professori. Louanij.

Ad Principem.

Illustrissimo D. Alberto, vtriusque Bauariæ Duci, Principi Palatino Rheni, Mæcenati suo, & Patrono liberalissimo & benignissimo. Monaci.

Ad virum Nobilem.

Generoso & antiqua nobilitate illustri viro, Adolpho à Cortenbach, Toparcha in Helmont, Burgrauio in Veuren, Duisburg, Domino suo summè colendo. Helmondæ.

Ad virum summæ dignitatis.

Clarissimo viro D. Viglio Zuichemo, arcani Consilij Regis Hispaniarū dignissimo Præsidi, & auratæ militiæ Cancellario.

Ad Consulem.

Clariss. & integerrimo Domino Ioanni vander Linden,

den, Equiti inaurato, oppidique Louaniensis Consuli meritissimo. Louanij.

Ad Virum Consularem.

Virtute & singulari vitæ integritate præstāti viro Gerardo Paludano, ciuitatis Bredanæ viro Cōsulari. Bredæ.

Ad virum honoratum.

Prudentia multóque rerum vsu excellentissimo viro Damaso Lindano, Mæcenati suo benignissimo, vnicè colendo. Dordraci.

Ad Aduocatum.

Excellenti eruditione & prudentia Consilij Brabantiæ Aduocato M. Ioanni Houelmanno, Ioan. Consiliarij F. cognato suo cariss. Bruxellæ.

Ad Secretarium.

Ornatissimo & integerrimo viro M. Cornelio vanden Werck, ciuitati Bradanæ à secretis, amico suo percaro. Bredæ.

Ad Fratrem.

Ingenuo & optimæ spei adolescenti Philippo Paludano, liberalium disciplinarum in collegio Gandauensi studioso. Louanij.

Ad Patruum.

Circumspecto prudentíque viro Lamberto Loeuio ab Outhuesden, patruo suo apprimè colendo & honorando. In Outhuesden.

Ad Contubernalem.

Generoso, summaq; eruditione adolescēti Iacobo vāder Noot, contubernali suo, & amico sincero. Hiluarenbecæ.

Ad Contubernales.

Generosis, litterarumq; candidatis adolescentibus Fredrico Renessio, Liberto Turck, & Guilielmo Spierinck, conturbernalibus suis iucundissimis. Hiluarenbecæ.

Ad Sodalem.

Liberali indole , & eximia spe adolescenti , Ioanni vander Linden , liberalium disciplinarum cum primis studioso. Hiluarenbecæ.

Ad Sodales.

Ingenuis & optimæ spei pueris , Ioan . Halleo , Iac. Wiflet; Hub. Parisio, Corn. Cetæro, & Adriano Hauermanno, sodalibus lepidiss. & dilectiss. Hiluarenbecæ.

Ad Amicum.

Spectato & industrio ciui Hieronymo Wallæo , ad signum Diamantis Bibliopolæ, amico suo integerrimo. Louanij.

Ad Mercatorem.

Eximio & circumspecto viro Ioanni de Bie , apud Antuerpianos œnopolæ, cognato suo, & amico singulari. Antuerpiæ.

Inscriptionem ad Patrem & Præceptorem vide suprà, sub finem libri Primi.

Inscriptionum aliquot Siluula.

Eximiæ pietatis viro.
Singularis doctrinæ viro.
Summæ integritatis viro.
Ornato & splendido viro.
Eximio & religioso Patri.
Viro vndecumque doctissimo.
Eximio S. Theologiæ Doctori.
Erudito pariter ac probo viro.
Singulari vitæ integritate viro.
Claris orto natalibus adolescenti.
Venerabili & circumspecto viro.
Doctissimo & integerrimo viro.
Multis nominibus ornatissimo viro.
Ornatissimo præstantissimoq; viro.

Amplissi-

Amplissimo grauissimoq; Domino.
Virtute & integritate præstanti viro.
Nobilitate & virtute egregio viro.
Præstanti eruditione & integritate viro.
Clarissimo pariter ac humanissimo viro.
Auctoritate & prudentia ornatissimo viro.
Pientissimo viro, S. Theologiæ Licentiato.
Viro omni virtute integritateq; præstanti.
Vtriusque Litteraturæ callentissimo viro.
Summa virtute & singulari humanitati viro.
Reuerendo, pietateq; & doctrina præstanti viro.
Insigni pietate, & eruditione præstanti viro.
Eximiæ tum indolis, tum etiam virtutis adolescenti.
Vitæ morumq; integritate præstanti celebriq; viro.
Ingenio, doctrina, & eloquentia excellentissimo viro.
Priscæ & veræ nobilitatis, insignisq; eruditionis viro.
Nobilitate, prudentia, & eruditione clarissimo Senatori.
Viro omni virtute, doctrina, & eloquentia ornatissimo.
Eximio viro N. N. optimarum disciplinarum ac Iuris prudentiæ callentissimo.

CORONIDIS LOCO SVBijciemus selectiora aliquot cuiusuis status, ætatis, & conditionis Epitheta: quorum in conscribendis Epistolis, & maximè in Superscriptionibus, vt vocant, frequens est vsus.

Quorum ad hæc non modò copiam maiorem, sed etiam delectum & proprietatem, prudentia, quæ cum ætate crescit, & diligens præstantium scriptorum lectio & obseruatio suppeditabunt.

Sunt porrò in hac scriptione diligentissimè obseruanda quæ suprà libro Primo de Inscriptione præcepimus.

Pontifex Maximus.

Pontifex summus.
Sanctis. Beatissimus.
B. Petri Apostolorum Principis successor.
Iesu Christi vicarius.

Cardinalis.

Amplissimus.
Illustrissimus.

Episcopos.

Reuerendissimus.
Præsul sanctissimus.
Antistes religiosissimus.

Abbas, Monachus, Pastor, Sacerdos.

Reuerendus, Colendus,
Venerandus, Honorandus,
Religiosus, Religiosissimus,
Honestus, Probatus,
Egregius, Eximius,
Excellens, Præstans,
Vigilantissimus,
Integerrimus,
Christi venerandus sacerdos.
Religione & pietate conspicuus.

Imperator.

Augustus.
Inuictissimus.
Potentissimus.
Apud veteres diuus, quod ex adulatiõe videtur natũ.

Rex.

Gallorũ Christianissimus,
Hispanorum Catholicus.
Britannorum Sereniss.
Clementissimus.
Potentissimus; quæ duo, vt etiam Serenissimus, communia sunt Regibus, & Archiducibus.

Dux seu Princeps,

Illustrissimus.
Clarissimus.
Excellentissimus.

Comes, Marchio.

Illustris, Inclytus.

Baro.

Generosus.
Nobilitate generis clarus.
Generis nobilitate illustris.
Antiqua nobilitate splendidus.
Antiquæ nobilitatis vir.

Consul.

Clarissimus, grauissimus.
Optimus & præstantiss.
Vigilantissimus.
Diligentissimus.

Senator.

Ornatissimus, Prudentiss.
Lectiss. Honestissimus.
Reip. studiosissimus.

Prætor, Iudex.

Iustitiss. Integerrimus.

Incor-

Incorruptissimus.
Iustitiæ patronus.

Theologus.

Eruditissimus, Doctiss.
Sacrarum, vel Diuinarum scientia præstantiss.
Sacrarum scripturarum interpres.
Sincerus S.Th.professor.
Eximius, Egregius Theologus.

Iureconsultus.

Celeberrimus Eximius.
Legum peritissimus.
V.I. consultissimus,
Cum sapientissimus, tum integerrimus.

Medicus.

Clarissimus, fidelissimus.
Multo vsu excellentiss.
Medicinæ doctor præstantissimus.
Artis Medicæ professor expertissimus.

Vir præclarus.

Vir primarius.
Omni laude dignissimus.
Vita & moribus ornatiss.
Clarissimus & laudatiss.
Probitate & humanitate conspicuus.
Optimè de Rep.meritus.
Prudentia & auctoritate nobilis.
Pietate & eruditione insignis.
Excellenti doctrina & virtute egregius.

Pater.

Carissimus, Optimus.
Plurimum obseruandus.
Perpetuo amore venerãdus.

Mater.

Suauiss. atque optima.
Cariss.& dulcissima.
Plurimum honoranda.

Vxor.

Optima, Carissima.
Fideliss.Suauissima.
Fideliss. atque Optima.

Frater.

Optimus, Suauiss.
Cariss. Dilectissimus.
Optatissimus,
Optimus & dulcissimus.

Soror.

Suauiss. Carissima.
Vnicè cara, dilecta.
Dilectiss. Dulcissima.

Filius.

Carissimus, Dilectiss.
Suauissimus, Dulciss.
Mellitissimus.

Patruus. Præceptor.

Multum, plurimùm obsequandus.
Summè, valde venerandus.

Vnicè, præcipuè colendus.
Apprimè, in primis.
Admodum, cumprimis.
Maiorem in modum, &c.

Opifex.

Induſtrius, Sollers.
Peritus, Perſpicax.
Eximius, Egregius.
Spectatus, Circumſpectus.
Prudens, Diligens.

Amicus.

Primus & Fideliſſ.
Sincerus, Integerrimus.
Noſtri perſtudioſus.
Incomparabilis.
Cariſs. Percarus.
Summè, vnicè, in primis, cũ primis Carus, Dilectus.

Sodalis.

Amiciſsimus.
Iucundiſsimus,
Lepidiſsimus.

Adoleſcens,

Ingenuus, Bene moratus.
Ornatiſſ. Doctiſſ.
Liberali ingenio, indole.
Eximiæ indolis.
Optimæ, Summæ ſpei.
Præſtantiſſ. ingenio.
Optimus & humaniſsimus.
Optimis ſtudijs dedítiſsimus.
Summæ eruditionis, ſummæq; virtutis.
Spectatæ probitatis.
Litterarum ſtudioſiſſ.
Ingenuarum artium candidatus.
Optimarum artium ſtudijs eruditus.
Summa modeſtia, & ſingulari probitate.
Summo ingenio, ſummaq; doctrina.
Summo ingenio & virtute
Præclara, generoſæ indolis.

Matrona.

Proba, modeſta, integra.
Honeſtiſsima, Pudiciſsima.
Eximia pietate & virtute.
Primaria femina.
Feminarum præſtantiſſ.
Prudentiſsima, Lectiſſ.
Generoſa, Nobilis.

Puella.

Caſta, Verecunda.
Pudiciſsima, Bene morata.
Honeſtatis exemplar.

FINIS.

Approbatio.

In hac elaboratissima Arte Epistolica, quod vel Catholicam Religionem, vel bonos mores, Regiámve Maiestatem offendat, continetur nihil: & hæc ipsa vtilissima est, vt & imprimatur, & à studiosis omnibus legatur. Datum Antuerpiæ, VII. Ianuarij. Anno 1588.

Henricus Zebertus à Dungen, S. T. Doctor, Cathedralis Ecclesiæ B. Mariæ virg. Antuerpiæ Canonicus, Librorum Censor.

Summa Priuilegii.

Cautum est Priuilegio Regis, ne quis præter Christophorum Plantinum, intra annos sex, *Simonis Verepæi de Epistolis Latinè conscribendis libros quinque denuo illustratos ab auctore & auctos*, typis vllo modo excudat, aut alibi excusos in hisce ditionibus distrahere audeat: vti latiùs patet ex litteris, Datis Bruxellæ. 16. Ianuarij, Anno millesimo quingentesimo octuagesimo octauo.

Subs.

I. de Witte.

M iij

Ne Pagellæ aliquot vacarent, hanc Demetrij Phalerei de Epistolis doctrinam, ex versione Ioannis Sambuci, adiunximus.

PHALEREVS.

QVONIAM Epistolæ quoque humili ac quotidiano dicendi genere contexuntur, de illis quiddam adiiciemus. Artemidorus, qui Aristotelis Epistolas restituit, eas & Dialogos, quòd illæ velut altera pars horum sit, eodem scribi modo debere censuit. Qui quidem innuit quod res est, verùm non satis explicat; siquidem Epistolam nonnihil cultiorem sermonibus esse conuenit: quando colloquia subitò, & ex improuiso habeantur: Epistola verò scriptionis mora cogitationem recipiat, mutuoque inter amicos pignore commeet.

Quis igitur exemplo Aristotelis, vbi ad Antipatrum de sene quodam eiecto ac profugo scribit, cum amico ita ratiocinetur? Quòd si hic omnino vt nunquam reuertatur, solum vertit, prorsusq; euanuit; quis conditionem libenter mortuus inuideat? Qui hoc pacto disserit, non narrat, sed docere videtur.

Sed nec dissolutè incisis quoquo modo, contentiórque earum fuerit confectio, quòd obscuritatem pariat: nam qui aliorum mores imitatur, causam in foro potius, quàm familiariter agere videtur; vt in Euthydemo istud Platonis: Quis erat Socrates, quem in Lycæo heri alloquebare tanta circumfusa corona? & paulatim progressus repetit: Sed hospitem longinquum reor quicum disserebas, sed quis nam erat? Huiusmodi omnem orationem aliorum imitatricem fabulam ego mimósque ethologos, haud Epistolam fatebor.

Præcipua verò Epistolæ commendatio est, significationem vt morum non secus ac Dialogi habeat; index enim

est

est animi. Itaque licet omnibus in locis bonos vt nos testamur scriptio requirat, inprimis tamen litterarum id occasione declarari velim.

Iam vt Elocutio pressa attenuatáque est, ita longitudo moderandæ; si enim sint prolixiores, & oratione quoque, vt sit, assurgant, naturam ipsarum reliqueris, atque operosam, quibus τὸ χαίρειν additur, præfationem institueris. Quo in vitio multæ sunt Platonis, atque Thucididis quædam.

Nos verò adeò fuerit curiosa, inq; orbem acta compositio: nam si illum comprehensionibus, vt in foro solet Orator, ad victoriam aptes; non præter modò decorum, sed verò quoque ab amicitiæ legibus erit alienum. Quare veteri prouerbio hac in re seruiemus, ficum vt ficum dicamus, proprijsque vtamur.

Cæterum, vt oratio propria est, ita res quædam & sententiæ Epistolarum separatæ, huicq; scripturæ sunt perpetuæ, ea re ab Aristotele factum artificiose ac laudabiliter, qui res grauiores Epistolis perscribere noluerit, quòd harum normam & rationem illas excedere intellexerit. Etenim si de captionibus, & quibus negotium sophistæ præbent, aut de naturæ obscuritate per Epistolam agas, non eam hoc nomine vocarim: officij quippe index, atque amoris plena, breuis, déque rebus non magnis, planáque eius esse debet expositio.

Ornamentum, igitur, decúsque Litterarum esse aio, si amicitiam, beneuolentiámque præferant, prouerbijs sint respersæ: quibijs prouerbijs quando comiter omnes vtuntur, hac in parte acumen, & prudentia scribendo exstet non vulgaris necesse est: nec frequentatæ sententijs admodum sint, vel ad persuadendum comparatæ: quòd suspectæ huiusmodi fiant, & ad decipiendum quæsitæ. Aristoteles tamen vel in hoc genere scribendi interdum proba-

tionibus vtitur oportunis, temporèque iniectis: vt cùm studia beneficiáque in potentes, ac inferiores, Resp. paria esse debere ostēdit; ait auctores vtrinsque, ac præsides esse deos, eóque significari par apud vtrasque præmium, per Deas beneficas & gratas constitutum. Verùm quod Philosophus hic declarat, cum eo, Cuius id sit ergô, Epistolæ congruit.

Et quoniam non parum sæpè ad liberas ciuitates, atq; etiam reges scribimus, si tum eas lōgiores exaremus, atq; ex illa tenuitate, ne humi repant, velut excitemus, non improbabo. Ratio enim ad quos mittuntur quoque ducenda est. Sed cauendum, ne in volumen abeant: quod Aristoteli ad Alexandrum, & Platoni ad propinquos Dionis scribendo vsu venit.

Præcipuè tamen, vniuerséque danda opera, vt forma venusta, lepore grata, illam dictionis exilitatem aptè contemperet atque compenset. Ac de charactere Epistolarum, adeoq; subtili forma dicendi, hactenus.

FINIS.